

ΑΙ ΑΜΒΛΩΣΕΙΣ
ΚΑΙ Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ*
ΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΘΕΣΙΣ

ΥΠΟ
Μητροπολίτου Περιστερίου
Χρυσοστόμου - Γερασίμου ΖΑΦΕΙΡΗ
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

β) Σύνδεσις τοῦ γάμου μετὰ τῆς παιδοποιΐας καὶ τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκός.

«Καὶ μάρτυς μου ὁ Παῦλος, λέγων· «διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχεται»· οὐ διὰ τὰς παιδοποιΐας· καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθαι κελεύει, οὐχ ἵνα πατέρες γένωνται παίδων πολλῶν· ἀλλὰ τί; «Ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς», φησί. Καὶ προελθὼν δὲ οὐκ εἶπεν, «εἰ δὲ ἐπιθυμοῦσι παίδων»· ἀλλὰ τί; «εἰ δὲ μὴ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν»²⁹⁴α.

Διὰ τῆς ἀποδοχῆς καὶ ἐφαρμογῆς τῆς ὡς ἄνω φιλανθρώπου ταύτης λύσεως θὰ ἐπιλυθοῦν, κατὰ τὴν ταπεινὴν ἡμῶν γνώμην, σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ὠρισμένα ἕτερα θεμελιώδους σημασίας καὶ ἀξίας διὰ τὸν ἄνθρωπον προβλήματα. Μεταξὺ τούτων ἀρκούμεθα νὰ μνημονεύσωμεν ἑνταῦθα τὰ κάτωθι:

1) Τὸ πρόβλημα τῶν γεννήσεων τῶν ἀνεπιθυμητῶν «ἀπρογραμματίστων παιδιῶν», ἢ ὀρθότερον τῶν ἀνεπιθυμητῶν ἐγκυμοσυνῶν περὶ τῶν ὁποίων ὠμιλήσαμεν ἐκτενῶς ἄνωτέρω.

2) Τὸ πρόβλημα τῆς προγεννητικῆς εὐθανασίας, ἐφ' ὅσον οἱ ἀσθενεῖς γονεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς νὰ κάνουν παιδιά —ἐὰν τυχόν, παρὰ τὰς ἱατρικὰς συστάσεις καὶ ἀπαγορεύσεις, προβοῦν εἰς τὴν γέννησιν παιδιῶν ταῦτα ἐνδέχεται νὰ μὴ εἶναι ὑγιῆ καὶ ἀρτιμελῆ— θὰ δύνανται νὰ λαμβάνουν πάντα ἀνεξαίρετως τὰ ἐνδεικνύμενα μέτρα πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἀνεπιθυμήτου συλλήψεως, ἢ ὁποία ἀκολούθως θὰ ὀδηγήσῃ τούτους εἰς τὴν διενέργειαν ἐκτρώσεως.

3) Τὸ πρόβλημα τῆς σφυρηλατήσεως καὶ διασφαλίσεως τῆς ἀρμονικῆς συμβιώσεως τῶν συζύγων ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ γάμου, τὸ ὁποῖον σχετίζεται ἀμεσώτατα διὰ τῆς τεκνογονίας πρὸς τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς, τῆς γενέσεως

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 465 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

294α. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Περὶ παρθενίας, 19 (PG 48, 547).

καὶ μεταδόσεως τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν καὶ τῆς διαιωνίσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἡ ἁρμονικὴ αὕτη συμβίωσις δὲν διασφαλίζεται ποσῶς, ὡς ἐσφαλμένως καὶ ἀτυχῶς διακηρύσσουν τὰ διάφορα ἀκραῖα φεμινιστικὰ κινήματα, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, διὰ τῆς διακηρύξεως καὶ ἀποδοχῆς τῆς τελείας χειραφετήσεως τῆς γυναικὸς καὶ τῆς διαθέσεως τοῦ σώματος αὐτῆς κατὰ βούλησιν, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀνακτήσεως τῆς, κατὰ τὸν ἱ. Χρυσόστομον, προπρωτικῆς καταστάσεως τῆς «ὁμοτιμίας»²⁹⁵, διὰ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἰσότητος τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἐντὸς τῶν πλαισίων πάντοτε τοῦ καθηγιασμένου γάμου, ἐν τῷ ὁποίῳ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐτονίσαμεν, «ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ· ὁμοίως καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή. Ἐξουσίαν οὖν ἔχει ὁ ἀνὴρ τοῦ σώματος τῆς γυναικὸς· καὶ ἐξουσίαν... οὖν ἔχει ἡ γυνὴ τοῦ σώματος τοῦ ἀνδρὸς· καὶ οὐ δύναται μὴ χρήσασθαι τῇ ἐξουσίᾳ...»²⁹⁶.

4) Ἡ ἐνθάρρυνσις συνάψεως γάμου μεταξὺ τῶν νέων, λύσιν τὴν ὁποίαν προτείνει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, προκειμένου νὰ οἰκοδομήσῃ τούτους εἰς τὰς μεγάλας ἀρετὰς τῆς σωφροσύνης²⁹⁷ καὶ τῆς ἐγκρατείας.

Καὶ τὰ τέσσαρα ταῦτα ἐπὶ μέρους προβλήματα θέτουν εὐλόγως ἐν ἑτέρῳ βασικώτερον καὶ γενικώτερον ἐρώτημα, ἥτοι τὸ ἐρώτημα: ποῖος ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀπώτερος σκοπὸς τοῦ γάμου καὶ ποῖαι αἱ σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τῆς παιδοποιίας;

Ἡ περὶ γάμου θεολογία τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐρεῖδεται ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀπ. Παύλου, ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ τῆς ὑφιστα-

295. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Λόγοι εἰς Γένεσιν, IV, 1 (PG, 54, 594). V, 1 (κ. 600). Ὁμιλίαι εἰς Γένεσιν, XVII, 8 (PG 53, 145). Πρβλ. ὡσαύτως ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου (ἐκδοσις W. JAEGER, σ. 34, 10). Περὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἰδὲ καὶ κατωτέρω ὑποσ. 320.

296. ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, Ἀποσπάσματα εἰς τὴν Ἀ' Κορινθίου, 7, 1-4.

297. Ὁ ἱερὸς πατὴρ ἀπαντῶν εἰς τὸ ἐρώτημα «πῶς δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα» συμβουλεύει τούτους ὅπως πρὸ τῆς στρατεύσεως καὶ τῆς ἐνασχολήσεως τοῦ παιδιοῦ των μὲ τὰ βιοτικὰ πράγματα ἐνδιαφερθῶσι διὰ τὴν διὰ γάμου σύνδεσιν τούτου μὲ μίαν παρθένον, δεδομένου ὅτι τοῦτο θὰ εἶναι πάνυ χρήσιμον διὰ τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν ἐγκράτειαν ἀμφοτέρων, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἀληθοῦς ἀμοιβαίου ἔρωτος καὶ ὡς ἐκ τούτου διὰ τὴν περιφρόνησιν πάσης ἄλλης γυναικὸς (ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα, 81. Κριτικὴ ἐκδοσις A. M. MALINGREY, Jean Chrysostome, Sur la vaine gloire et l'éducation des enfants, Sources Chrétiennes, Paris, 1972, τ. 188, σσ. 186 ἐξ.).

Οἱ γονεῖς ὀφείλου νὰ μεταμορφώσουν καὶ μεταπλάθουν τὸ ἐρωτικὸν ἐνστικτὸν τῶν τέκνων αὐτῶν καὶ νὰ διοχετεύσι τοῦτο, ἕως τῆς εὐλογημένης καὶ ὀρίμου πλέον στιγμῆς τοῦ γάμου των, εἰς ὑψηλὰ καὶ ὀραία πνευματικὰ κατακτήσεις.

μένης μεταξύ Χριστοῦ καὶ Ἐκκλησίας ἀγάπης. Τὴν παύλειον ταύτην διδασκαλίαν ἀνέπτυξαν ἔτι περαιτέρω οἱ θεοφόροι Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ δὴ καὶ ὁ πολὺς Ὡριγένης καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ ὁποῖος πλειστάκις ἐπανερχόμενος εἰς τὸ βασικώτατον τοῦτο θέμα ὁμιλεῖ περὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, παρομοιάζων τοῦτον πρὸς μίαν μικρὰν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία, ὡς ἀκριβῶς καὶ ἡ μεγάλη τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, εἶναι «μία, ἁγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολική»²⁹⁸. Αἱ σχέσεις μεταξύ τοῦ συζύγου καὶ τῆς συζύγου εἶναι παράλληλοι πρὸς τὰς ὑπαρχούσας ἐσωτερικὰς σχέσεις μεταξύ τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἀγίας Τριάδος, ὡς καὶ μεταξύ τῆς στρατευομένης καὶ θριαμβευούσης Ἐκκλησίας. Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ δύο διαφορετικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ τὸυναντίον περὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ δύο διαφορετικὰς μορφὰς ἢ διαστάσεις, ἥτοι τῆς ἐπιγείου καὶ τῆς οὐρανίου ἢ αἰωνίου. Ἀμφότεραι αἱ Ἐκκλησίαι αὗται δὲν συνδέονται μεταξύ των δι' ἐξωτερικῶν ἀλλὰ τὸυναντίον δι' ἀρρήκτων ἐσωτερικῶν ἢ ὀντολογικῶν δεσμῶν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ γάμος, ὡς ἔχων ἱστορικὸν καὶ ἅμα καὶ ἐσχατολογικὸν χαρακτῆρα, ἀποτελεῖ, κατὰ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ διδασκαλίαν, ταυτοχρόνως μίαν ἐπίγειον καὶ οὐράνιον πραγματικότητα. Ὁ γάμος εἶναι συγχρόνως τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀμοιβαίας ἀνθρωπίνης ἀγάπης μεταξύ τῶν συζευγνυμένων καί, ἄφ' ἑτέρου, τῆς μυστηριακῆς περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου θείας χάριτος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Κατὰ τὸν Ἀπ. Παῦλον ὁ γάμος, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, εἶναι μία ἐκφρασις τῆς ὑπαρχούσης ἀρρήκτου ἐνότητος μεταξύ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας του, ἡ ὁποία εἶναι τὸ μυστικὸν αὐτοῦ σῶμα²⁹⁹. Ὁ γάμος τοῦ ἀνδρὸς μετὰ τῆς γυναικὸς εἶναι, σὺν ταῖς ἄλλαις, καὶ μετοχὴ τούτων εἰς τὸν ἀπαξ τελεσθέντα γάμον μεταξύ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας του³⁰⁰, ἢ,

298. Παραλλήλως πρὸς τὴν κεντρικὴν μὲ τὸ θέμα τοῦτο ἐνασχόλησιν τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἐν τῇ ἐιδικῇ ὁμιλίᾳ εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολὴν (Ὁμιλίαι, XIX, 1-6, PG, 61, 151-160) σχόλια ἐπὶ τοῦ ἰδίου τούτου καιρίου θέματος ἀναφερόμενα εἰς τὴν παυλικὴν διδασκαλίαν τοῦ ἐβδόμου κεφαλαίου τῆς Α' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῆς εὐρίσκομεν καὶ εἰς ἑτέρας τρεῖς μικροτέρας αὐτοῦ εὐκαιρικὰς ὁμιλίας, ἥτοι εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν «Διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω», 1-5 (PG, 51, 207-218), εἰς τὸ «Γυνὴ δέδεταί νόμῳ, ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν δὲ κοιμηθῇ, ἐλευθέρα ἐστὶν ὥς θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ. Μακαριωτέρα δὲ ἐστὶν, ἐὰν οὕτω μένῃ», 1-4 (PG, 51, 217-226), εἰς τὸ Περὶ παρθενίας (PG, 48, 553-596, ἰδιαίτερος 559 ἐξ.) καὶ τέλος εἰς τὸ Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον. Καὶ περὶ τοῦ ποίως δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας, 1-9 (PG, 51, 225-242).

299. Ἐφεσ., 5, 21-33.

300. Ἐντὸς τοῦ πλαισίου τούτου ἀκριβῶς ἡ Ἐκκλησία ἱερολογοῦσα ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἡδὴ ἐποχῆς τὸν γάμον «ὡς κατὰ Κύριον καὶ μὴ κατ' ἐπιθυμίαν», κατὰ τὴν φρασεο-

διὰ τὴν ἐκφρασθῶμεν κατὰ τὴν ὁρολογίαν τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, «τὸ ὅτι τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἐστὶν ὁ γάμος» ἀφ' ἐνδὸς καὶ ἀφ' ἐτέρου «μυστήριον ἐστὶ τῆς αὐτοῦ παρουσίας»³⁰¹. Παλαιοδιαθηκικῶς ὁρώμενος, ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος γάμος εἶναι, συμφώνως πρὸς τοὺς προφήτας τῆς Π.Δ., ἡ προέκτασις τῆς Διαθήκης τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ περιουσίου αὐτοῦ λαοῦ, εἰδικώτερον δὲ αἱ ὑπάρχουσαι μεταξὺ τοῦ συζύγου καὶ τῆς συζύγου σχέσεις εἶναι ἀντικατοπτρισμὸς τῶν ὑφισταμένων σχέσεων μεταξὺ Δημιουργοῦ καὶ δημιουργήματος (τοῦ κόσμου), ἡ δὲ πιστότης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον εἰδικῶς καὶ τὸν κόσμον γενικώτερον εἶναι πιστότης μεταξὺ τοῦ καὶ τῆς συζύγου³⁰², ἥ, διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τὴν φρασεολογίαν τοῦ Ἀπ. Παύλου, εἶναι «τὸ μέγα μυστήριον», τὸ ὁποῖον ἀπορρέει καὶ ἐρεῖδεται ἐπὶ τῆς σωτηριώδους χάριτος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ³⁰³.

Πρὶν ἢ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ὡς ἄνω τεθὲν ἐρώτημα ὀφείλομεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς νὰ εἴπωμεν ὅτι ἂν καί, ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ γάμου, ὑπάρχει κάποια ἀσάφεια καθ' ὅτι δὲν καθορίζεται σαφῶς οὗτος ὑπὸ τῶν Ἀγίων Γραφῶν καὶ τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας συμφώνως πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν σήμερον προβληματολογίαν, ἐν τούτοις ὑπάρχουν οὐκ ὀλίγα στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ γάμου. Ἐν πρώτοις τόσον διὰ τοὺς συγγραφεῖς τῶν Ἀγίων Γραφῶν ὅσον καὶ διὰ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς πατερικῆς γραμματολογίας καίτοι ὁ γάμος συνδέεται μετὰ τῆς ἁγιαστικῆς τῆς σαρκικῆς ἐπιθυ-

λογίαν τοῦ Ἰγνατίου Ἀντιοχείας (ἰδὲ Ἐπιστολὴ πρὸς Πολύκαρπον, V, 2), δὲν ἐπευλογεῖ ἀπλῶς τὴν φυσικὴν ἔνωσιν ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἀλλ' ὅπερ καὶ τὸ σπουδαιότερον ἐνσωματώνει τὸ νέον ζεύγος εἰς τὴν εὐχαριστιακὴν κοινότητα. Διὰ τοῦ τρόπου δὲ τούτου ἡ Ἐκκλησία ἐντάσσει τὸν θεσμόν τοῦ γάμου ἐν τῷ γενικῷ μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ καὶ ἀνυψώνει τοῦτον εἰς σωτηριολογικὸν μυστήριον (πρβλ. Ἐφεσ., 5,32. Α' Κορ., 11,11.14) ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ ἀνὴρ χρησιμεύει ὡς ὁδὸς τελειώσεως καὶ θεώσεως τοῦ alter ego, τ.ἔ. τῆς συζύγου καὶ τ' ἀνάπαλιν. Μεταξὺ τούτων οὐδεμία διάκρισις ὑπάρχει διότι «παντὶ ἀνθρώπῳ ἰσότης ἐστὶ κατὰ φύσιν» [M. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ἐπιστολάι, CCLXII, 1 (PG, 32, 973B). Τοῦ ἰδίου Περὶ ἐλεημοσύνης, 4-5 (PG, 32, 1160-1161)]. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ, Εἰς Ματθαῖον 19,1-12 (BEI, τ. 60, σ. 56,12-13). Περὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἰδὲ ὡσαύτως κατωτ. ὑποσ. 375.

301. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλίαι εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς Ἐπιστολήν, XII, 6 (PG, 62, 387 καὶ 389-390). Πρβλ. ὡσαύτως Ὁμιλίαι εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολήν, XX,1-9 (PG, 62, 135-150). Ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς πατὴρ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἀναφερόμενος εἰς τὸν τρόπον δημιουργίας τῆς Εὐας ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ παρατηρεῖ: «Καθάπερ τοῦ Ἀδὰμ καθεύδοντος, ἡ γυνὴ κατεσκευάζετο, οὕτω τοῦ Χριστοῦ ἀποθανόντος ἡ Ἐκκλησία διεπλάσσετο ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ» (ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, 3. PG, 51, 229 ἐξ.).

302. Πρβλ. Ὡσ., 1,1-3,5 Ἰερ., 3,1 ἐξ., Ἐζεκ., 16,1 ἐξ., 23,1 ἐξ., 50,1 ἐξ., 54,1 ἐξ., Ἠσ. 54,4 ἐξ., 64,4 ἐξ.

303. Ἐφεσ., 5,32.

μίας διὰ τῆς σεξουαλικῆς δραστηριότητος τοῦ ἀνθρώπου ἐν αὐτῷ, ἐν τούτοις ἡ παιδοποιεῖα διακρίνεται κατὰ τι αὐτῆς καὶ δὲν ἀποτελεῖ ἐντελῶς τὴν αὐτὴν πραγματικότητα. Τόσον τὰ βιβλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς ὅσον καὶ τὰ πατερικὰ συγγράμματα συνιστοῦν διαρκῶς καὶ ἐπισταμένως εἰς τοὺς πιστοὺς νὰ ζοῦν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ λειτουργία τοῦ σέξ νὰ ἐκφράζεται ἐν καὶ διὰ τοῦ γάμου, ὁ ὁποῖος εἰς τὰ βιβλικὰ καὶ πατερικὰ κείμενα παρουσιάζεται οὐχὶ μόνον ὡς εἰκὼν ἀλλὰ καὶ ὡς πρόγευσις (ἄρραβὼν) τοῦ μεσσιανικοῦ γαμηλίου δείπνου τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὡς τοιοῦτος δὲ ἦτο, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ, ὁργανικῶς συνδεδεμένος μετὰ τῆς τελέσεως τῆς Θ. Εὐχαριστίας³⁰⁴.

Ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Ἀγίας Γραφῆς δύο κυρίως εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὁμιλοῦν περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ γάμου, ἦτοι ἡ Γένεσις καὶ ἡ Α' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Ὁ συγγραφεὺς τῆς Γενέσεως ἐν τῷ κεφαλαίῳ 2,18 ἀναφέρει ὅτι μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ Ἀδὰμ καὶ τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ ἐγκαθίδρυσιν αὐτοῦ «εἶπεν Κύριος ὁ Θεὸς οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν».

Ἡ βοήθεια αὕτη, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ ὁ Θεὸς καὶ ἕνεκα τῆς ὁποίας προέβη οὗτος εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς Εὕας, πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς κοινωνικὴ καὶ θρησκευτικὴ μόνον ἢ καὶ ὡς πρόθεσις τοῦ Θεοῦ, ἐννοεῖται ἐν τῷ προαιωνίῳ αὐτοῦ σχεδίῳ, διὰ μίαν φυσικὴν βοήθειαν παρεχομένην εἰς τὸν πεπτωκότα Ἀδὰμ διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ σέξ; Οἰανδήποτε ἀπάντησιν καὶ ἐὰν δώσωμεν εἰς τὸ ὡς ἄνω βασικὸν ἐρώτημα διὰ τὴν ζωὴν τῶν συζύγων τὸ γεγονὸς εἶναι ἐν, ἦτοι ὅτι τὸ θέμα τῆς παιδοποιίας δὲν ἐτέθη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐν τῷ πλαισίῳ τούτῳ ὡς ἀκριβῶς τίθεται σήμερον ὑφ' ἡμῶν. Ἀσφαλῶς τὸ θέμα τῆς διαιωνίσεως τοῦ ἀνθρωπίνου εἶδους (παιδοποιεῖα) ἐτέθη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τῆς Γενέσεως ἤδη ἐν τῷ κεφ. 1,28, ὅτε ὁ Θεὸς ἀπηυθύνθη εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς προσταγῆς: «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς»^{304α}. Ὡς δὲ ὁ συγγραφεὺς τῆς Πεντατεύχου οὐδεμίαν σαφῆ καὶ ρητὴν συσχέτισιν ποιεῖται μεταξὺ τῆς δημιουργίας τῆς Εὕας καὶ τῆς πράξεως διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ διαιωνισις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, οὕτω πῶς καὶ ὁ Ἀπ. Παῦλος οὐδέποτε συσχετίζει τὰς ὡς ἄνω δύο πραγματικότητας, αἱ ὁποῖαι εἰς τὸ μεταπτωτικὸν ξεκίνημα τῆς ἀνθρωπότητος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ νοηθῇ ἡ μία ἀνεξάρτητος τῆς ἄλλης³⁰⁵.

304. Πρβλ. Μ α τ θ., 22,1 ἐξ. Λ ο υ κ., 14,15 ἐξ. Μ α ρ κ., 14,22 ἐξ.

304α. Ὁμολογητέον ἐνταῦθα ὅτι συμφώνως πρὸς τὰ δεδομένα τῆς Π.Δ. ἡ ἱερότης τοῦ γάμου περιορίζεται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐπὶ τῆς ἁγίας τῆς παιδοποιίας (πρβλ. Γεν. 9,1. 24,60. 30,1. Α' Β α σ. 1, 6 ἐξ. Ψ α λ μ., 127,3 ἐξ.).

305. Οἱ πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ὁμιλοῦντες περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ γάμου διακρίνουν σαφῶς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος εἰς δύο περιόδους, ἦτοι εἰς τὴν περίοδον τῆς ἐκκινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς καὶ δεύτερον εἰς τὴν περίοδον τῆς πληρώ-

Ἡ Εὐα ἀρχικῶς δὲν ἐγένετο ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ διὰ τὴν χρησιμεύσῃ διὰ τὴν διαιώνισιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὡς «πηγὴ τῆς ζωῆς», ἀλλὰ διὰ τὴν πληρωθῆναι τὸ ἐγὼ τοῦ Ἀδάμ διὰ τοῦ ἐγὼ τῆς Εὐας ἐπὶ ἐνὸς ἐπιπέδου καθαρῶς πνευματικοῦ, καθ' ὅτι πρὸ τῆς πτώσεως δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐπιθυμία μίξεως, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Αὕτη ἐγένετο «τῇ κοινωνίᾳ τῆς οὐσίας πολλὴν αὐτῶ (sc. Ἀδάμ) τὴν παραμυθίαν εἰσφέρειν»³⁰⁶.

σεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πρώτης περιόδου ὁ γάμος εἶχε δύο ἀρρήκτως μεταξύ των συνδεδεμένους σκοπούς, ἥτοι πρῶτον μὲν τὴν ἀβύτην τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς διὰ τῆς τεκνοποιίας καὶ δεύτερον τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἀκολασίας ἢ, κατὰ τὴν φρασεολογίαν τοῦ Ἀπ. Παύλου, τῆς πορνείας. Ἡ ἀναγκαιότης τοῦ ὡς ἄνω διπλοῦ σκοποῦ τοῦ γάμου ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται κατὰ τρόπον ἔντονον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δευτέρας περιόδου τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τοῦ δημιουργηθέντος προβλήματος τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ τῆς γῆς. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον ὁ γάμος ὡς πρῶτον καὶ κύριον αὐτοῦ στόχον ἔχει τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἀκολασίας, τῆς ἀσελγείας καὶ τῆς πορνείας, ἡ ὁποία συνδέεται μετὰ τῆς ἐμφύτου σεξουαλικῆς ὁρμῆς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ δεύτερον τὴν τεκνοποιαν, ἐκεῖ ὅπου ὑφίσταται πρόβλημα πληθυσμιακῶν-δημογραφικῶν. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος παραμένων πιστὸς εἰς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀπ. Παύλου εἶναι λίαν κατηγορηματικὸς ὡς πρὸς τὸν περιορισμὸν τοῦ γάμου κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον εἰς ἓνα καὶ μόνον σκοπὸν, ἥτοι τὴν ἀποφυγὴν τῆς πορνείας καὶ τὴν καλλιέργειαν τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς ἐγκρατείας: «Παρά τὴν ἀρχὴν δύο ταύτας εἶχε τὰς ὑποθέσεις (sc. ὁ γάμος)· ὕστερον δὲ πληρωθείσης καὶ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάττης καὶ τῆς οἰκουμένης πάσης μία λείπεται πρόφασις αὐτοῦ μόνη, ἡ τῆς ἀκολασίας καὶ τῆς ἀσελγείας ἀναίρεσις» (ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Περὶ παρθενίας, 19, PG, 48, 547). Ἰδὲ ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου κατωτ., ὑποσ. 380.

Εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν αἱ φυσικαὶ πηγαὶ διατροφῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς ὁλονέν καὶ περιορίζονται ἐνῶ, ἀπὸ τὸ ἕτερον μέρος, ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς αὐξάνεται ὑπερμέτρως ἢ ἐπὶ τοῦ καιροῦ καὶ ζωτικῷ τούτου προβλήματος ἐπικαιρότης τῶν Πατέρων εἶναι γενοὺς ἀναμφισβήτητον. Τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τὸ ἀντιμετώπισαν ὑπὸ τὸ σφαιρικὸν αὐτοῦ καθολικὸν πρῖσμα, ἥτοι ὡς πρόβλημα οἰκουμένης καὶ οὐδέποτε ὡς καθαρῶς τοπικὸν πρόβλημα. Διὸ καί, ὡς λέγει ὁ ἱ. Χρυσόστομος, ὁ γάμος ἔπαυσε νὰ συνδέηται ἀπαραιτήτως καὶ μετὰ τῆς τεκνοποιίας τοῦλάχιστον ἐκεῖ ὅπου ὑφίσταται πρόβλημα ὑπερπληθυσμοῦ. Φρονοῦμεν ταπεινῶς ὅτι ἐὰν ἐρμηνεύσωμεν καλῶς τὴν ἀρχὴν ταύτην τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ὑπὸ τὸ φῶς τῶν σημερινῶν δεδομένων θὰ ἐλέγομεν ὅτι οἱ Πατέρες ἐὰν ἔζων σήμερον χωρὶς καὶ νὰ ἀρνηθοῦν τὴν περὶ τοῦ κόσμου γενικῶς καὶ τοῦ ἀνθρώπου ειδικῶς πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ θὰ ἐτάσσοντο, τοῦλάχιστον δι' ὀρισμένους χώρας, ὑπὲρ τοῦ ἐλέγχου τῶν γεννηθέντων.

306. Αὕτη εἶναι ἡ γνώμη τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν ἐξ ἀγάπης ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ πρὸς δημιουργίαν τῆς Εὐας δὲν βλέπει τὸν πολλαπλασιασμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀλλὰ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐγκαθιδρύσεως πνευματικῆς κοινωνίας τοῦ Ἀδάμ μετὰ τοῦ «ὁμοουσίου» αὐτοῦ, ὡς ἀποκαλεῖ τὴν Εὐαν διὰ τὸ μὴ εἶναι μόνον τοῦτον [πρβλ. Ὁμιλίαι εἰς Γένεσιν, XV, 3 (PG, 53, 122) καὶ XVI 4 (κ. 130), XVII, 5 (κ. 140)]. Περὶ τῆς θέσεως ταύτης τοῦ θεολόγου τῆς Σχολῆς τῆς Ἀντιοχείας ἰδὲ Θ. ΖΗΣΗ, Μνημ. ἐργ., σ. 300. Ἐτι σαφέστερος ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι ὁ ἄγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ ὁποῖος σχολιάζων τὸ Γεν., 1,28 παρατηρεῖ ὅτι «τὸ μὲν αὐξάνεσθαι καὶ

Ειδικώτερον, διὰ τὸν Ἀπ. Παῦλον πρόκειται περὶ τῶν σεξουαλικῶν σχέσεων κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐγκρατείας καὶ τῆς προσευχῆς ἐντὸς τῶν πλαισίων πάντοτε τοῦ γάμου, ἢ, ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ, περὶ τοῦ γάμου ὡς «ἀντιθέτου» τῆς παρθενίας, εἰς οὐδεμίαν ὁμῶς ἐκ τῶν ὡς ἄνω δύο περιπτώσεων περὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν μετὰ τῆς διαιωνίσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους³⁰⁷. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ὁ Ἀπ. Παῦλος διαπραγματεύεται τὰ θέματα τοῦ γάμου καὶ τῆς παρθενίας ὑπὸ τὸ πρῶσμα τοῦ εἰδικοῦ χαρίσματος (Α' Κορ. 7,7. Α' Τιμ. 4,3) ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, διὸ καὶ παρακινεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν ἐκ μέρους αὐτῶν βίωσιν τῆς παρθενίας ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον διαθέτουν τὸ ἐν λόγῳ εἰδικὸν χάρισμα, εἰς ἣν δὲ περίπτωσιν δὲν διαθέτουν τοῦτο προτρέπει αὐτοὺς νὰ ἔλθουν εἰς γάμου κοινωνίαν^{307α}. Ἀμφότερα τὰ χαρίσματα δέον νὰ βιοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐν ἁγιασμῷ καὶ τιμῇ (Α' Θεσσ. 4,4). Τὴν βασικὴν ταύτην παύλειον διδασκαλίαν ἀναπτύσσων ὁ μέγας ἐρμηνευτὴς τῶν Ἀγίων Γραφῶν τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος, ὁ χαλκέντερος Ὠριγένης παρατηρεῖ ὅτι ὁ ἅγιος Παῦλος «ἤρξατο οὐκ ἀπὸ τῶν ὑποδεεστέρων, οὐ γὰρ ἔπρασεν· ἀλλ' ἀπὸ τῶν τελειότερων πραγμάτων, λέγων «περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι· καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι»· οἶον, ἐπαινῶ ὑμᾶς ὅσον ἐπὶ τῷ ἡθελῆκεναι ἀγνεύειν τοὺς ἀποστάντας τῆς μίξεως τῆς πρὸς τὴν γυναῖκα· ἀλλὰ λογίσασθε μὴ τὸ ἑαυτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς γυναικὸς· ἡ γὰρ ἀγάπη οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς»³⁰⁸. Πάντα ταῦτα εὐλόγως θέτουν τὸ ἀκόλουθον βασικὸν καὶ θεμελιῶδες εἰς πάντα ἐρευνητὴν ἐρώτημα: Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον ἐνθαρρύνει τὸν γάμον διὰ λόγους καθαρῶς τεκνογονίας ἢ διὰ λόγους σωφροσύνης, ἐγκρατείας καὶ θεραπείας τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας (σαρκός); Ἐνῷ

π λ η θ υ ν ε σ θ ε» οὐ πάντως τὸν διὰ γαμικῆς συναφείας πληθυσμὸν δηλοῖ. Ἡδύνατο γὰρ ὁ Θεὸς καὶ ἐτέρῳ τρόπῳ τὸ γένος πληθύναι, εἰ τὴν ἐντολὴν μέχρι τέλους ἐτήρησαν ἀπαρχαράκτον. Ἀλλ' εἰδὼς ὁ Θεός, τῇ προγνώσει αὐτοῦ, ὁ πάντα εἰδὼς πρὶν γενέσεως αὐτῶν, ὡς μέλλουσι παραβάσει γίνεσθαι, καὶ θανάτῳ κατακρίνεσθαι, προλαβὼν, ἐποίησε τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ, καὶ αὐξάνεσθαι καὶ πληθύνεσθαι προσέταξεν» [ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἑκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὁρθοδόξου πίστεως, IV, 24 (PG, 94, 1208B)]. Περὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἰδὲ ὡσαύτως κατωτ., ὑποσ. 380.

307. Α' Κορ., 7,2-5.

307α. Τόσον ὁ Ἀπ. Παῦλος ὅσον καὶ ἡ πλειοψηφία τῶν Πατέρων ἀντιμετωπίζοντες τὸν γάμον καὶ τὴν παρθενίαν οὐχὶ ὡς ἀντίθετα ἀλλ' ὡς εἰδικὰ χαρίσματα ἐξαίρουν τὸν παρθενικὸν βίον, ὁ ὁποῖος εὐρίσκει τὴν ὑψίστην αὐτοῦ ἔκφρασιν ἐν τῇ παρθενικῇ ζωῇ τῶν ἀγγέλων. Περὶ τοῦ θέματος τούτου ἀπὸ πατερικῆς ἐπόψεως ἰδὲ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΓΚΥΡΑΣ, Περὶ τῆς ἐν παρθενίᾳ ἀληθοῦς ἀφθορίας, 35 καὶ 38 (PG, 30, 740C καὶ 745C). ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ, Ἐπεὶ ἡ θεικὰ, 3 (PG, 37, 634,20 ἐξ.). ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Εἰς τὸ Α' Κορ. 7, 39 (PG, 51, 217-240). Τοῦ αὐτοῦ Ὁμιλίαι εἰς Α' Κορινθίους, XIX, 3 (PG, 61, 155). XIX, 5 (κ. 160). ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ, Ἐπιστολαί, III (PG, 78, 1005B καὶ 1009B).

308. ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, Ἀποσπάσματα εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους, 7,1-4 (ἐκδοσις J. A. GRAMER, σ. 121, 17 ἐξ.). Ἰδὲ τὸ πλήρες κείμενον ἐνθ' ἄνωτ.

ἡ Βίβλος γενικῶς ἀμέσως συνδέει τὴν παιδοποιεῖαν μετὰ τῆς ρητῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν...»³⁰⁹ διατὶ ἐν τούτοις οὐδαμοῦ ἐν αὐτῇ λέγεται ρητῶς καὶ ἐκπεφρασμένως ὅτι ὁ γάμος συνδέεται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον μετὰ τῆς τεκνογονίας;

Ἐὰν ἀκολουθήσωμεν πιστῶς ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν Ἀπ. Παῦλον καὶ ἐμβαθύνωμεν περισσότερον εἰς τὴν σκέψιν αὐτοῦ, πρῶγμα τὸ ὅποιον ἐπράξαμεν πρὸ ἐτῶν εἰς ἐν εἰδικὸν ἄρθρον³¹⁰, τὸ ὅποιον προύξενεσε πλείστας ὅσας συζητήσεις καὶ ἀντιδράσεις θετικὰς καὶ ἀρνητικὰς ὅχι μόνον μεταξὺ τῶν καθαρῶς ἐκκλησιαστικῶν καὶ θεολογικῶν κύκλων, ἀλλ' ὡσαύτως καὶ μεταξὺ πολλῶν ἀπλῶν πιστῶν, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν, ἐξετάζων τὸν γάμον καὶ τὴν παρθενίαν ἐν ἀπολύτῳ συσχετισμῷ πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν καὶ τὴν ἐσχατολογίαν καὶ ἀντιμετωπίζων τὰ ἐκ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου προκύπτοντα προβλήματα ὑπὸ καθαρῶς φιλανθρωπικὸν ὁμμα-πρῆσμα, ἐνθαρρύνει τὸν ἄνδρα νὰ νυμφευθῇ ὅχι ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ νὰ δημιουργήσῃ παιδιὰ, ἀλλὰ κυρίως διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τὰς συνεπείας τῆς διὰ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ τῆς πτώσεως αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀγγελικῆς παρθενικῆς ζωῆς γεννηθείσης ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἐπιθυμίας πρὸς σαρκικὴν μίξιν, μεταξὺ τῶν ὁποίων σπουδαιότερα εἶναι ἡ *θ ε ρ α π ε ί α τ ῆ ς ἀ σ θ ε ν ε ί α ς τ ῆ ς σ α ρ κ ὸ ς καὶ ἡ ἀ π ο φ υ γ ῆ τ ῆ ς π ο ρ ν ε ί α ς*³¹¹. Τοῦτο δὲ διότι ὁ ἄνθρωπος εἶναι, ὡς γνωστόν, λίαν ἐπιρρεπὴς πρὸς τὰ ἁμαρτήματα τῆς σαρκός, καὶ δὴ καὶ ὅταν ἐπιβληθῇ εἰς αὐτὸν ἀποχὴ ἀπὸ πάσης γαμικῆς κοινωνίας (μίξεως), ὁπότε ὁ πειρασμὸς εὐρίσκει εὐκόλως ἔδραφος διὰ νὰ ἐνεργήσῃ καὶ νὰ ὁδηγήσῃ τοῦτον εἰς τὴν πορνείαν. Ἐνεκα τούτου ὁ μεταπτωτικὸς ἄνθρωπος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ συνάψῃ γάμον καὶ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν φυσιολογικὴν λειτουργίαν τοῦ σὲξ ἐντὸς πάντοτε τοῦ εἰδικοῦ ἐκείνου πλαισίου ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ὁ Ἀπ. Παῦλος ρητῶς κατεδίκασαν τὴν διάπραξιν παντὸς εἶδους πορνείας³¹². Ἡ νόμιμος αὕτη λειτουργία τοῦ σὲξ ἐν τῷ γάμῳ ἀποτελεῖ (καὶ ἐὰν τυχὸν διὰ τινος δὲν ἀποτελεῖ θὰ πρέπει νὰ ἀποτελῇ) διὰ τοῦς ἀσθενεῖς τῇ σαρκὶ ἐγγάμους συνεχῆ κατάστασιν καὶ οὐχὶ ἐξαίρεσιν. Οὕτω πως ὁ γάμος ἐν τῷ πλαισίῳ τούτῳ τῆς ἀντισυλλήψεως ἐπιτελεῖ ἐν ἔργον, τὸ ὅποιον δύναται νὰ κληθῇ «*ἀ ν τ ί δ ο τ ο ν τ ῆ ς π ο ρ ν ε ί α ς*», κατὰ τὴν ἐπιτυχῇ ἐκφράσιν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

309. Γεν. 1,28. Περὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἰδὲ ἐνθ' ἄνωτ., ὑποσ. 304α.

310. G. ZAPHIRIS, *The Morality of Contraception. An Eastern Orthodox Opinion*, ἐν *Journal of Ecumenical Studies*, τ. XI, 1974, σσ. 661-690. Τὸ αὐτὸ ἄρθρον ἐδημοσιεύθη εἰς σειράς ἐν Ὁρθόδοξος Παράτηρητής (περιοδικὸν Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Β. καὶ Ν. Ἀμερικῆς), 1974.

311. Ἰδὲ Α' Κορ., 7,2-5.

312. Πρβλ. Ματθ., 5,32. 19,9. Πράξ., 15,20. Α' Κορ., 5,1. 6, 13,18.

Ὁ Ἀπ. Παῦλος, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν ἀδυναμίαν τῆς σαρκὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν θεραπείαν αὐτῆς ἐν καὶ διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου καὶ φιλανθρώπως κατανοῶν καὶ ἀντιμετωπίζων τὰ πολλὰ καὶ πολυποικίλα προβλήματα τοῦ γάμου γενικῶς, ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἐγκρατείας ἐν τῷ γάμῳ ἐκ μέρους τῶν εἰς γάμου κοινωνίαν ἐλθόντων χριστιανῶν λίαν εὐκρινῶς, παρατηρῶν ὅτι «ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή· μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχησθε, ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν»³¹³. Ἐν τῷ ὡς ἄνω ἀποστολικῷ ἀποσπάσματι οὐδεὶς ἀπολύτως λόγος γίνεται περὶ τεκνοποιίας (καὶ δὴ καὶ ὡς πρωταρχικοῦ σκοποῦ τοῦ γάμου), ἀλλὰ περὶ τῆς πνευματικῆς, ἡθικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐνώσεως τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ γάμου. Καὶ ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἐν μέρος, καὶ δὴ καὶ θετικῶς ὁ Ἀπ. Παῦλος ἐξαίρει τὸν χριστιανικὸν γάμον καὶ διαβεβαιοῖ ρητῶς καὶ κατηγορηματικῶς, ὅτι οὗτος δὲν εἶναι ἕτερόν τι εἰ μὴ ἐν σημείον-γεγονὸς ἐκφράσεως-δηλώσεως τῆς ὑπαρχούσης ὀντολογικῆς ἐνότητος μεταξὺ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Ἐκκλησίας καὶ ὅτι οἱ ἐρχόμενοι εἰς γάμου κοινωνίαν συμμετέχουν ἀμέσως τῆς ἐνότητος καὶ τῆς ἀγιότητος αὐτῆς τῆς θείας ἐνώσεως (Ἐ φ ε σ. 5,22-32), ἀπὸ τὸ ἕτερον μέρος, καὶ δὴ καὶ ἀρνητικῶς διαβλέπει ἐν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ τοῦ γάμου ἐν ᾧ τὸ οὐκ ἔστιν ἡ μίαν διέξοδον διὰ τὰ ἐκ τῆς πτώσεως προελθόντα φυσικὰ σεξουαλικά πάθη καὶ ἐλαττώματα τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ κινούμενος ὁ Ἀπόστολος Παῦλος συμβουλεύει τοὺς χριστιανούς ὅτι εἶναι προτιμότερος ὁ γάμος ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην δυνατότητα πτώσεως εἰς τὴν πορνείαν. Ὁ Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν θέλων νὰ ἀντιμετωπίσῃ ριζικῶς τὸ σπουδαῖον τοῦτο ποιμαντικὸν πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἡγέρθη μεταξὺ τῶν πιστῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου, δίδει προτεραιότητα εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ γάμου ἢ εἰς τὴν σεξουαλικὴν πρᾶξιν αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, ἡ ὁποία καθαγιαζεται θρησκευτικῶς καὶ κοινωνικῶς διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, ἐκτὸς τοῦ ὁποίου δὲν νοεῖται αὕτη. Δίδει δὲ τὴν προτεραιότητα ταύτην διότι γνωρίζει καλῶς ὅτι οἱ πειρασμοὶ δὲν προέρχονται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐκ τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἰδίων τῶν συζύγων, οἱ ὁποῖοι εἴτε διὰ λόγους καθαρῶς πνευματικούς (προσευχή, νηστεία, τάμα), εἴτε δι' ἐτέρους ἐκουσίους ἢ ἀκουσίους λόγους διακόπτουν τὴν φυσιολογικὴν αὐτῶν συζυγικὴν κοινωνίαν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ὀδηγηθῇ ἄργα ἢ γρήγορα τὸ ἐν μέλος εἰς τὴν πορνείαν, ὅποτε ἄρχεται ἡ μεγάλη κρίσις τοῦ γάμου αὐτῶν. Δι' ὃ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος παραλλήλως πρὸς τὸν τονισμὸν τῆς πρὸς καιρὸν ἐγκρατείας τονίζει συγχρόνως καὶ τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τοῦ «μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους» καὶ «πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε, ἵνα

313. Α' Κορ., 7,4-5.

μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν... εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν· κρεῖττον γάρ ἐστιν γαμεῖν ἢ πυροῦσθαι» (Α' Κορ., 7,5-9).

Τὴν ρεαλιστικὴν ταύτην θέσιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν σπονδυλικὴν στήλην τῆς περὶ γάμου διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας, ἀναπτύσσουν διὰ μακρῶν οἱ σημαντικώτεροι ἐρμηνευταὶ τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος, καὶ δὴ καὶ ὁ πολὺς Ὁριγένης καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος περὶ τοῦ ὁποίου θὰ γίνῃ λόγος εὐθὺς κατωτέρω. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκούμεθα εἰς τὴν παράθεσιν τῶν σχολίων τοῦ Ὁριγένους, ὁ ὁποῖος ἐρμηνεύων τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καθορίζει τὸν σκοπὸν τοῦ γάμου οὕτως: «Διὰ τοῦν τὰς πορνείας, ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω· καὶ ἐκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα· οὐ διὰ τὴν ἑαυτοῦ πορνείαν ὁ ἰσχυρότερος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, ἀλλὰ μήπως πορνεύσῃ τῇ ἐγκρατεῖα τῆς γυναικὸς ὁ ἄνθρωπος· αἶρε τὸ πρῶτον γὰρ τοὺς δύο σωθῇ· ναί, εὐρισκομένους ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ γάμου, ἢ τῇ προφάσει τοῦ ἐνὸς τὸν ἕτερον ἐκπεσεῖν τῆς ἐλπίδος τῆς ἐν Χριστῷ· πῶς γὰρ σωθήσεται ἕνοχος ὢν τῷ θανάτῳ τῆς γυναικὸς; οὐκ ἔστιν οὖν καθαρὰ ἡ σεμνότης ἢ τοῦ ἀνδρός, ὅτε μὴ ἐκ συμφωνίας τῆς γυναικὸς γίνηται ἡ ἄσκησις ἀμφοτέροις ὑπὲρ τοῦ σχολάσαι ταῖς κατὰ Θεὸν εὐχαῖς»³¹⁴.

Ἐχόμενος στερεῶς τῆς ὡς ἂν θεσεως ὁ Ἀπόστολος Παῦλος οὐδὲν ἀντιτίθεται εἰς τὴν τεκνογονίαν διὰ τοῦ γάμου, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ «μυστηρίου» τῆς ἀγάπης. Ἡ παιδοποιεῖα δὲν εἶναι ὁ μοναδικὸς καὶ ὁ ὑψιστος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ γάμου³¹⁵, ἀλλ' ἡ φυσικὴ συνέπεια τῆς

314. ΟΡΙΓΕΝΟΥΣ, Ἀποσπάσματα εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους, 7,1-4, σ. 121,30-122,5.

315. Τὸν πρωτεύοντα τοῦτον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου ὅλως ἰδιαιτέρως ὑπογραμμίζει καὶ τὸ διάγγελμα περὶ τεκνογονίας τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (Ὀκτώβριος 1978). Τὸ ἐν λόγω διάγγελμα ἀποτελεῖ, κατ' οὐσίαν, ἐρμηνευτικὴν διευκρίνησιν ὠρισμένων θέσεων τῆς ἱστορικῆς Ἐγκυκλίου τῆς Ἱεραρχίας τοῦ 1937 δι' ἣς οἱ ἄγιοι Συνοδικοὶ καθώριζον, ὅτι «ὁ γάμος... εἶναι... κλήσις τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς συζύγους νὰ γίνουν γονεῖς» καὶ κατεδίδαζον «ἀπολύτως πᾶσαν μέθοδον τοῦ μολύνοντος τὸν ἄγνον οἰκογενειακὸν βίον «νεομαθουσιανισμόν», ὁ ὁποῖος ματαιώνει τὴν σύλληψιν διὰ λόγους ἐγωϊστικούς, ἀνέσεων καὶ ἀπολαύσεων, πολλῶν δὲ μᾶλλον τὴν ἔκτρωσιν». Ἰδὲ ἅπαν τὸ κείμενον τῆς Ἐγκυκλίου ταύτης ἐν Ἐκκλησία, τ. XV, 1937, σσ. 329-333. Περὶ τοῦ θέματος τῆς τεκνογονίας ἐν Ἑλλάδι ἔγραψαν ἀρκετοὶ, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, θεολόγοι εἰδικὰ ἄρθρα καὶ διατριβάς. Ἀρκούμεθα ἐνταῦθα εἰς τὴν μετὰ τῶν Ἀρχιμ. Σ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ, Τὸ ζήτημα τῆς τεκνογονίας, ἔκδοσις Ζωῆς, 1933 πρώτη ἔκδοσις καὶ 1969 τελευταία ἐπανεκδόσις. Α. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐναντὶ τῶν προβλημάτων τῆς Τεκνογονίας. Τρόποι προσεγγίσεως κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν, διδακτορικὴ διατριβὴ ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Λουβάν τὸ ἔτος 1973. Τ. ΖΑΝΝΗ, Τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, ἐστίν, ἐν Ἐρώς καὶ Γάμος, Ἀθήναι, 1972, σσ. 9-40. Ι. Ν. ΞΗΡΟΤΥΡΗ, Προβλήματα καὶ ἀντιθέσεις στὸ γάμο, Θεσσαλονίκη, 1961.

διασφαλιζούσης την πνευματικὴν ἐνότητα τῶν συζύγων καὶ μεταβαλλούσης τὰ δύο εἰς ἓν ἀγάπης ἐκδηλουμένης διὰ τῆς σαρκικῆς συνουσίας ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ γάμου, τ.ἐ. ἀποτέλεσμα τῆς εἰδικῆς πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἐντολῆς «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν». Τὸ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀληθὲς πνεῦμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀπ. Παύλου ὅπως ἰδιαιτέρως, σαφῶς, εὐθέως καὶ ρητῶς θὰ διατυπώσῃ ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐρμηνευτὴς τῶν Ἐπιστολῶν αὐτοῦ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέγων: «Τὰς γὰρ παιδοποιεῖας οὐχ ὁ γάμος ποιεῖ πάντως, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ρῆμα τοῦ Θεοῦ τὸ λέγον «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν»»³¹⁶.

Ὁ Ἀπ. Παῦλος ἐμμένων εἰδικῶς ἐπὶ τῆς σωτηριολογικῆς καὶ ἐσχατολογικῆς ἐννοίας τοῦ γάμου συνιστᾷ ἀποχὴν ἐκ τῆς σεξουαλικῆς μίξεως μεταξὺ τῶν συζύγων ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον δι' ὠρισμένην περίοδον καὶ δι' ἓνα ὅπως εἰδικὸν καὶ ὑψηλὸν στόχον καὶ σκοπὸν, τ.ἐ. διὰ τὴν περίοδον τῆς «προσευχῆς καὶ τῆς νηστείας», ἔτι δὲ καὶ πρὸς ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν τελείωσιν τῶν συζύγων, ἥ, ὡς ἀργότερον θὰ προσδιορίσῃ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, πρὸς ἐπιτέλεσιν τῆς σωφροσύνης³¹⁷. Ἀσφαλῶς ἡ περιωρισμένη αὕτη ἀποχὴ καὶ μόνον διὰ μίαν καθωρισμένην χρονικὴν περίοδον δεικνύει σαφῶς καὶ λίαν παραστατικῶς ἅφ' ἐνὸς μὲν τὴν μεγάλην εὐαισθησίαν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ὡς πρὸς τὸ καίριον τοῦτο θέμα τῆς θεραπείας τῶν σεξουαλικῶν παθῶν (ἀσθενείας τῆς σαρκὸς) τοῦ ἀνθρώπου καί, ἅφ' ἑτέρου, τὴν ἐλαστικότητα αὐτοῦ εἰς τὴν κρίσιν καὶ παροχὴν ἠθικῶν συμβουλῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἐκ τῆς θέσεως τοῦ συγγραφέως τῆς Γενέσεως καὶ τοῦ οὐρανοβάμωνος Ἀπ. Παύλου προκύπτει σαφῶς, ὅτι ἡ σύγχρονος προβληματολογία τῆς ἀληθοῦς σχέσεως μεταξὺ σεξουαλικῆς κοινωνίας ἐν καὶ διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου καὶ τῆς τεκνογονίας δὲν ἐτέθη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀποστολικῆς καὶ μεταποστολικῆς ἐποχῆς ὅφ' ἦν μορφὴν καὶ διάστασιν τίθεται αὕτη σήμερον.

* * *

Εἶναι αὐτονόητον ὅτι εἰς τὴν ἐρωτικὴν ταύτην κοινωνίαν-συμβίωσιν ἡ μίξις, συμφώνως πρὸς τὴν ὁρολογίαν τῶν θεοφόρων Πατέρων, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἐν τῷ προαιωνίῳ σχεδίῳ τοῦ Θεοῦ φυσικὴ συνέπεια τοῦ τρόπου τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἄρσεν καὶ θῆλυ³¹⁸ καὶ ἡ ὁποία, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀπο-

316. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν «Διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω» (ΡΓ, 51,213). Ἰδὲ τὸ πλῆρες κείμενον κατωτέρω, σσ. 690-691.

317. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., ὑποσ. 277.

318. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ἡ διάκρισις εἰς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἀποτελεῖ, συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν ὠρισμένων Πατέρων, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τοῦ Μαξίμου τοῦ Ὁ-

τελοῦσαν ἐξαίρεσιν «ἀποχὴν-ἐγκράτειαν», ἀποτελεῖ τὸν κανόνα, εὐρίσκεται καὶ ἐν ἐκ τῶν πολλῶν δυναμικῶν στοιχείων τῆς ἀναγκαιότητος τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, ἥτοι ἡ ἀλληλοσυμπλήρωσις, ἀλληλοκατανόησις, ἀμοιβαία βοήθεια, ἀλληλοϊκανοποιήσις καὶ ὅλως ἰδιαιτέρως ἡ πνευματικὴ καὶ ἡθικὴ ὁλοκλήρωσις καὶ τελείωσις τῆς προσωπικότητος τῶν εἰς γάμου κοινωνίαν ἐρχομένων, τηρουμένης πάντοτε τῆς ἀτομικότητος, ἰδιαιτερότητος καὶ προσωπικότητος ἐνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν, οἱ ὅποιοι προκειμένου νὰ μὴ εἰσέλθουν εἰς πειρασμόν, λόγῳ τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκός, καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἀπέχουν τῶν δύο ἀκροτήτων, τ.ἐ. τοῦ ἀνευ σωφροσύνης, αὐτοκυριαρχίας καὶ ἐσωτερικῆς ἀγνόητος ἐρωτισμοῦ καὶ τοῦ ἐγκρατισμοῦ, ὁ ὁποῖος εἰς περιπτώσεις ὅλως ἐξαιρετικὰς ἐπιβαλλούσας τὴν ἀποφυγὴν τῆς τεκνογονίας δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς νόμιμον μέσον «ἀποχῆς ἀπὸ τῶν γενετησίων συζυγιῶν σχέσεων», συμφώνως πρὸς τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν Ἐγκύκλιον περὶ τεκνογονίας τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τοῦ ἔτους 1937.

Τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα δέον ὅπως ἐνεργοῦν οὐχὶ κατὰ τρόπον μεμονωμένον καὶ μονόπλευρον, ἀλλὰ ἀπὸ συμφώνου καὶ κατὰ τρόπον ἁρμονικόν, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ πλήρης κατάφασις ὁλοκλήρου τῆς προσωπικότητος τῶν συμβιούντων συζύγων, ἥτοι νὰ ὑπάρχῃ ἡ λεγομένη ἐσωτερικὴ κένωσις, ἡ ὁποία ἔχει ὡς πρότυπον τὴν κένωσιν τοῦ προσώπου τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ λειτουργῇ κατὰ παρόμοιον πρὸς αὐτὴν τρόπον. Ὡς δὲ ὀρθῶς καὶ εὐστόχως παρατηρεῖ ὁ λίαν ἀγαπητὸς καὶ σεβαστὸς ὁμότιμος Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Μ. Σιώτης «μόνον διὰ τὸν ἄνθρωπον τὸ θέμα τῆς γενετησίου συνομιλίας ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς εἶναι καθαρῶς θέμα τῆς αὐτοκυριαρχίας καὶ αὐτεξουσιότητος αὐτῶν. Τὰ ζῶα, χωρὶς ἐξαιρέσεις, ἀνταποκρίνονται εἰς αὐτὸ τὸ χρέος ἐπὶ τῇ βάσει ἐνὸς τυφλοῦ ἐνστίκτου. Ὁ Θεός, διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνωτερότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἀφήνει αὐτὸ τὸ θέμα εἰς τὴν διάκρισιν τῆς προσωπικῆς αὐτοκυριαρχίας του. Εἰς αὐτὴν τὴν αὐτοκυριαρχίαν βασιζέται ἡ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἱερολογία τοῦ γάμου καὶ

μολογητοῦ, μεταπτωτικὴν ἀνθρωπολογικὴν διάστασιν, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ συνεχοῦς ἀγῶνος καὶ τῆς θεώσεώς του θὰ καταλύσῃ ὅταν οὗτος ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν προ-πτωτικὴν παραδείσιον παρθενικὴν ζωὴν. Κατὰ τοὺς πατέρας ἡ δημιουργία τῆς Εὐας καὶ ἡ διάκρισις εἰς ἄρρεν καὶ θῆλυ διέσπασε τὴν ἐνότητα τοῦ ἀνθρώπου γένους. Ἡ διάσπασις αὕτη πρέπει νὰ διορθωθῇ διὰ τῆς ἐπαναφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν πρὸ τῆς πτώσεως ἀγγελικὸν βίον, ὅπου κυρίαρχον στοιχεῖον τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ ἀνθρώπου ἦτο ἡ μετὰ τοῦ Θεοῦ συνομιλία, τ.ἐ. ἡ ἀϊδιος μακαριότης (πρβλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, Περὶ Παρθενίας XII. Τοῦ ἰδίου Περὶ κατὰ σκευῆς τοῦ ἀνθρώπου: «...ταῦτα πάντα ἀποθέμενος ἐπὶ τὸν ἐν τῷ παραδείσῳ ὑποστρέφει βίον ἐκείνον τὸν ἀδούλωτον τοῖς πάθεσι τῆς σαρκός, τὸν ἐλεύθερον, τὸν Θεῷ συνόμιλον, τὸν ἀγγέλοις ὁμοδαίον» (W. JAEGER, σ. 51,11-15).

ἡ ἱερότης αὐτοῦ ὡς μυστηρίου αὐτῆς ταύτης τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ». ³¹⁹ Μεταξὺ τῆς προσωπικῆς ἀποφάσεως τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐλευθέρου ὄντος (προσώπου) καὶ τοῦ γενετήσιου ἐνστικτοῦ ὑπάρχει μία ἀλληλοεπίδρασις ἢ μᾶλλον μία συνεχῆς καὶ ἐν πολλοῖς μυστικῇ διαλεκτικῇ διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνεται μία ἁρμονία σώματος καὶ πνεύματος καὶ ἀποφeyγεται πᾶσα τυχὸν ὑπερβάσις τοῦ ἐνὸς ἐπὶ τοῦ ἄλλου ³²⁰. Χάρις δὲ εἰς τὴν ἁρμονίαν ταύτην ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἡδονὴ τόσον ὑπὸ τὴν σαρκικὴν ὅσον καὶ ὑπὸ τὴν καθαρῶς πνευματικὴν αὐτῆς ἔννοιαν συνυπάρχουν ὡς διαρκῆς βίωμα τῶν ἐν γάμῳ διατελούντων ἀτόμων ³²¹, τὰ ὁποῖα καλοῦνται εἰς ἓνα διαρκῆ ἀγῶνα ὑπερβάσεως τοῦ ἐγὼ καὶ κοινωνίας μετὰ τοῦ ἐσὺ. Βιοῦται δὲ ἡ ὡς ἄνω διπλῇ χαρὰ ὡς πλήρης καὶ βαθεῖα προσωπικῇ ἀφοσίωσις τῶν ἐν τῷ γάμῳ ἀδιασπᾶστος ψυχῇ τε καὶ σώματι ἡνωμένων δύο προσώπων, τὰ ὁποῖα καὶ εὐρίσκονται εἰς πλήρη, διαρκῆ καὶ εἰλικρινῆ διάλογον ἀγάπης.

* * *

Ἡ ἐρμηνεία αὕτη τοῦ προβλήματος τῆς συμβιώσεως ἢ τῶν σχέσεων τῶν διατελούντων εἰς γάμου κοινωνίαν ἀνθρώπων εἶναι βασικὸν καὶ θεμελιῶδες διδάγμα τῆς πατερικῆς περὶ γάμου Θεολογίας καὶ Παραδόσεως, ἐκφράζεται δὲ αὕτη κατὰ τρόπον ὅπως σαφῇ, ἐξαιρετικὸν καὶ ἀνάγλυφον διὰ τῆς γραφίδος τῆς πλειονότητος τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς ἀρχαίας καὶ ἀδαιρέτου Ἐκκλησίας. Οὗτοι, διαβλέποντες τοὺς μεγάλους κινδύνους, οἱ ὁποῖοι ἐμφωλεύουν ὁσάκις δὲν ὑφίστανται ἡ ἀληθῆς καὶ βαθεῖα ἁρμονικὴ ἐρωτικὴ συμβίωσις τῶν συζύγων καὶ ἡ ἐκ τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος ἐκπηγάζουσα ἰσορροπία, ἡ ὁποία ἐνώνει αὐτούς, καταδικάζουν πᾶσαν ἔννοιαν καὶ τάσιν ἀπολυτοποιήσεως τοῦ ἔρωτος καὶ συγχρόνως διαπιστοῦν, ὅτι ἡ τυχὸν ἐρωτικὴ ἀποστέρησις τῶν συζύγων ἀπ' ἀλλήλων καὶ γενικώτερον ἡ ἀπουσία προσωπικῆς αὐτῶν ζωῆς ἐν τῷ γάμῳ, (ἡ ὁποία, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐκφράζεται

319. Μ. ΣΙΩΤΗ, Τὸ πρόβλημα τῶν ἐκτρώσεων εἰς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν. Ἐκδόσις «Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Οἰκογενειακοῦ Προγραμματισμοῦ», 1980, σ. 58.

320. Ἡ ἁρμονία αὕτη μεταξὺ τῶν συζύγων καὶ ὁ τυχὸν πειρασμὸς ἐπιβολῆς τοῦ ἐνὸς ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἐπιτυγχάνονται κυρίως διὰ τῆς ὑψηλῆς λειτουργίας τοῦ συζυγικοῦ ἔρωτος ὡς ἀμοιβαίας αὐταπαρνήσεως καὶ αὐτοπροσφορᾶς. Ἐλλείψει τῆς ὑψηλῆς ταύτης λειτουργίας ὁ συζυγικὸς ἔρωτας ἢ γενικώτερον ἡ σεξουαλικὴ αὐτῶν δραστηριότης ὡς χθαμαλὴ πρᾶξις ἀποβαίνει σημεῖον καλλιέργειας τοῦ ἀτομικισμοῦ καὶ τῆς διαφοροποιήσεως ἢ διασπάσεως τῆς ἐνότητος τῆς προσωπικότητος ἐνὸς ἐκάστου τῶν συζύγων, οἱ ὁποῖοι δὲν πρέπει νὰ ἐμπνέωνται μονομερῶς ὑπὸ τῆς ἀνδροκρατίας ἢ τῆς γυναικοκρατίας ἀλλ' ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ὑπὸ τῆς συζυγοκρατίας καὶ συνανθρωποκρατίας.

321. Τὸ θέμα τοῦτο τῶν ὑπαρχουσῶν στενῶν σχέσεων μεταξὺ ἡδονῆς καὶ χαρᾶς ἐξ ἐπόψεως Βιβλικῆς Θεολογίας ἀναπτύσσει λίαν ἐπιτυχῶς ὁ καθηγητὴς Γ. Πατρῶνος ἐν τῇ εἰδικῇ αὐτοῦ μελέτῃ: «Ἡ χαρὰ στήν Καὶνὴ Διαθήκην», Ἀθήναι, 1983.

ὡς ἀμοιβαία τελείωσις, ὁλοκλήρωσις καὶ ἱκανοποίησις αὐτῶν, ἔτι δὲ καὶ ὡς ἁρμονικὴ σύζευξις τοῦ σωματικοῦ - σαρκικοῦ καὶ πνευματικοῦ στοιχείου), εἶναι ἱκανὴ νὰ ὀδηγήσῃ τούτους εἰς ἀπώλειαν τῆς ἐλπίδος τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας ὡς καὶ εἰς τὴν μοιχείαν: «αἰρετώτερον γὰρ τοὺς δύο σωθῆναι εὐρισκομένους ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ γάμου»³²². Εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς βασικῆς ταύτης καὶ λίαν ἐπικαίρου καὶ σαφοῦς διδασκαλίας οἱ θεόπνευστοι Πατέρες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καθοδηγοῦνται ὑπὸ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀπ. Παύλου, καὶ δὴ καὶ ὑπὸ ἐκείνης τῆς Α' Κορ., 7,1-5 περὶ τῆς ὁποίας εἵπομεν τὰ εἰκότα ἀνωτέρω.

Ἐνταῦθα λόγῳ τοῦ περιορισμοῦ τῆς μελέτης ἡμῶν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναπτύξωμεν λεπτομερῶς τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου διδασκαλίαν ἐνὸς ἐκαστοῦ Πατρὸς καὶ Διδασκάλου τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαιρέτου ἀρχεγόνου Ἐκκλησίας. Ἀντὶ τούτου θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν μνείαν, ἐν εἵδει παραδείγματος πάντοτε, τῆς διδασκαλίας τεσσάρων μόνων Πατέρων, οἱ ὅποιοι δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς οἱ πλέον ἀντιπροσωπευτικαὶ ὡς πρὸς τὸ ὑπὸ μελέτην θέμα καὶ πηγὴ ἐμπνεύσεως τῶν μεταγενεστέρων ἐρμηνευτῶν καὶ σχολιαστῶν τοῦ ὡς ἄνω παυλικοῦ ἀποσπάσματος. Κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς διδασκαλίας αὐτῶν εἶναι ἡ μετὰ μεγάλης ἐμμονῆς συστηματικὴ ἀποφυγὴ παντὸς εἵδους ἀκρότητος εἴτε πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἐγκρατείας εἴτε πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἀκολασίας καὶ τῆς κραιπάλης, ἡ προσκόλλησις αὐτῶν ὀλιγώτερον εἰς τὸ γράμμα καὶ περισσότερον εἰς τὸ πνεῦμα τῆς περὶ γάμου θεολογίας τοῦ Ἀπ. Παύλου, περὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο ἐκτενὴς λόγος ἀνωτέρω, ὡς καὶ ἡ ἀδιάκοπος συνέχεια τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως περὶ τῆς χριστοκεντρικῆς, σωτηριολογικῆς, ἐκκλησιολογικῆς καὶ ἐσχατολογικῆς ἐννοίας, τοῦ περιεχομένου καὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ καὶ στόχου τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, τὸν ὅποιον οὗτοι θεωροῦν ὡς ἀντίποδα τοῦ διὰ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος εἰσελθόντος θανάτου, ἄνευ τοῦ ὁποίου οὐδεὶς ἀποχρῶν λόγος ὑπάρξεως τοῦ γάμου θὰ ὑφίστατο.

Ἀρχίζομεν τὴν μνείαν τῶν ὀνομάτων τούτων ἐκ τῆς παραθέσεως τῆς γνώμης τοῦ Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, ὁ ὁποῖος καὶ ὡς θεολόγος ἀλλὰ κυρίως ὡς ἄριστος ποιμὴν καὶ παιδαγωγὸς ἡσχολήθη μὲ τὸ ὑπὸ συζήτησιν πρόβλημα. Οὗτος ἐν τῇ ἐξηγήσει τῆς Α' Κορ. 7,2, μὴ ἀκολουθῶν οὔτε τὴν ἀλληγορικὴν, οὔτε καὶ τὴν πνευματικὴν, ἀλλὰ τὴν γραμματικὴν ἐρμηνείαν τοῦ ὡς ἄνω παυλικοῦ ἀποσπάσματος συνιστᾷ, παρὰ τὸν ἰδεαλισμὸν ὁ ὁποῖος τὸν διακρίνει, τὸν γάμον οὐχὶ μόνον διὰ λόγους παιδοποιίας³²³, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ («τὸ ὀφείλη-

322. ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, ἐνθ' ἄνωτ., ὑποσ. 275.

323. Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ὁσάκις ἀντιμετωπίζει τὸ πρόβλημα τῆς τεκνογονίας αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ συνδέει μετὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου. «Γάμος», κατὰ τὸν ἡμέτερον ἀλεξανδρινὸν συγγραφέα, εἶναι «ἡ παιδοποιία ὁρεξίς, οὐχ ἡ τοῦ σπέρματος ἄτακτος ἐκκρίσις, ἡ παράνομος καὶ ἡ παράλογος» (ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, Παιδαγωγός, II, X, ΒΕΠ 7, 173,39-174,1. 35 ἐξ. Ἰδὲ ὡσαύτως καὶ σελ. 173,35 ἐξ.). Πρὶν ἢ δώσῃ τὸν ὀρισμὸν τοῦτον ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἀναφερόμενος εἰς τὴν μονογαμίαν ὑπογραμμίζει:

μα» αὐτοῦ, κατὰ τὴν φρασεολογίαν τοῦ ἀλεξανδρινοῦ ἡμῶν θεολόγου³²⁴, ἀλλ' ὡσαύτως καὶ διὰ λόγους ἀποφυγῆς τῆς πορνείας: «Αὐθίς τε ὅταν φῇ («καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπτεσθαι· διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναικῆ ἐχέτω», ὅσον ἐπεξηγούμενος πάλιν λέγει· «ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς»). οὐ γὰρ τοῖς ἐγκρατῶς χρωμένοις τῷ γάμῳ ἐπὶ παιδοποιεῖα μόνῃ «διὰ τὴν ἀκρασίαν» φησὶν, ἀλλὰ τοῖς καὶ πέρα παιδοποιεῖας προβαίνειν ἐπιθυμοῦσιν, ὥς μὴ πολὺ ἐπιπνεύσας ὁ δι' ἐναντίας ἐκκυμήνῃ τὴν ὄρεξιν εἰς ἄλλοτρίας ἡδονάς. τάχα δὲ ἐπεὶ τοῖς δικαίως βιοῦσιν ἀνθίσταται διὰ ζῆλον καὶ ἀντιφιλονικεῖ, ὑπάγεσθαι τούτους τῷ ἑαυτοῦ τάγματι βουλόμενος, ἀφορμὰς δι' ἐγκρατείας ἐπιπόνου παρέχειν τούτοις βούλεται. εἰκότως οὖν φησί· «κρεῖττον γαμεῖν ἢ πυροῦσθαι», ὅπως ὁ ἀνὴρ ἀποδιδῶ τῇ γυναικὶ τὴν ὀφειλὴν καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί, καὶ μὴ ἀποστερῶσιν ἀλλήλους τῆς διὰ τῆς θείας (οἰκονομίας) εἰς γένεσιν δοθείσης βοθείας...»³²⁵.

Ὁ διάδοχος τοῦ Κλήμεντος ἐν τῇ διευθύνσει τῆς Κατηχητικῆς Σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ πολὺς καὶ σοφὸς Ὁριγένης ἐπανέρχεται πλειστάκις ἐπὶ τῆς καθαρῶς θεολογικῆς καὶ ποιμαντικῆς ταύτης θέσεως τοῦ σοφοῦ αὐτοῦ διδασκάλου. Οὗτος, ἐχόμενος στερεῶς τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ ἐρμηνεύων αὐτὴν ὀρθῶς καὶ συμφώνως πάντοτε πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην γενικὸν πνεῦμα (φρόνημα) τῆς Ἐκκλησίας, καὶ δὴ καὶ τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων τοιαύ-

«μηδὲ μὴν ἄπτεσθαι τινος πλὴν γαμετῆς τὸ παράπαν τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς» ἐξ ἧς μόνης καρποῦσθαι τὰς σαρκὸς ἡδονὰς δίκαιον εἰς διαδοχὰς γνησίας» (Παῖδα γ γ ός, II, X, σ. 172, 2-5). Πρβλ. ὡσαύτως καὶ Σ τ ρ ω μ α τ ε ῖς, II, XX, BEΠ, τ. 7, σ. 346, 35 ἐξ.

Ἡ ταῦτις τοῦ σκοποῦ τοῦ γάμου καὶ τῶν συζυγικῶν σχέσεων μετὰ τῆς τεκνογονίας ἐπισημαίνεται διὰ πρῶτην φορὰν εἰς τὴν χριστιανικὴν γραμματολογία ὑπὸ τῶν Ἀπολογητῶν τοῦ δευτέρου αἰῶνος, καὶ δὴ καὶ ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος Ἰουστίνου (πρβλ. Ἀπολογία, I, 29), ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναγόρου (πρβλ. Πρεσβεῖα περὶ χριστιανῶν, 33). Ἡ ταῦτις αὕτη ἀπαντᾶται καὶ παρὰ τοῖς πατράσι τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας (πρβλ. AMBROSIOY, Εἰς Λουκᾶν, I, 45. PL, 15, 1632. ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ, De Genesi ad litteran libri, IX, 5. PL, 34, 396).

324. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, Σ τ ρ ω μ α τ ε ῖς, III, XVIII: ... διὰ τῆς «ἀποστερεῖτε» λέξεως τὸ ὀφείλημα τοῦ γάμου, τὴν παιδοποιεῖαν, ἐμφανῶν, ὅπερ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν ἐδήλωσεν εἰπὼν, «τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλὴν ἀποδίδωτο, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί»... (BEΠ, τ. 8, σ. 49, 32-35).

325. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, Σ τ ρ ω μ α τ ε ῖς, III, XV (BEΠ, τ. 8, σ. 45, 12-24). Πρβλ. ὡσαύτως III, XII: Ἡ δὲ «ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν σχολάζουσα τῇ προσευχῇ» συζυγία ἐγκρατείας ἐστὶ διδασκαλία· προσέθηκε γὰρ τὸ μὲν «ἐκ συμφώνου», ἵνα μὴ τις διαλύσῃ τὸν γάμον, «πρὸς καιρὸν» δὲ ὥς μὴ κατ' ἀνάγκην ἐπιτηδεύων τὴν ἐγκράτειαν ὁ γάμος ὀλισθήσῃ ποτὲ εἰς ἁμαρτίαν, φειδοῖ μὲν τῆς ἑαυτοῦ συζυγίας, ἐπιθυμία δὲ ἄλλοτρίᾳ περιπεσὼν... ἡ πρόθεσις τε ἑκάστου τοῦ τε ἑαυτὸν εὐνουχίσαντος τοῦ τε αὐτῷ γάμῳ διὰ παιδοποιεῖαν συζεύξαντος ἀνένδοτος πρὸς τὸ ἦττον διαμένειν ὀφείλει... (BEΠ, τ. 8, σ. 38, 20-29). III, VI, σ. 29, 16 ἐξ.. III, XVIII.

της, παραλλήλως πρὸς τὴν τεκνοποιῖαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἓνα ἐκ τῶν κυρίων σκοπῶν τοῦ γάμου, διαβλέπει ἐν αὐτῷ τὴν νόμιμον ὑποχώρησιν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, καὶ δὴ καὶ εἰς τὸ σεξουαλικὸν αὐτῆς πάθος, τὸ ὁποῖον ἐὰν δὲν ἱκανοποιηθῇ δύναται νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀποτελοῦσαν βαρύτατον ἀμάρτημα πορνείαν. Ἡ δυνατότης διαπράξεως πορνείας, διὰ τὸν ἡμέτερον πάντοτε συγγραφέα, δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐννόμου συζυγίας, ἀλλὰ τῆς ἀλογίστου ἐγκρατείας, τὴν ὁποίαν προσπαθεῖ τὸ ἐν μέρος νὰ ἐπιβάλῃ διὰ τῆς βίας δίχως τῆς γνώμης τοῦ ἐτέρου: «Διὰ γοῦν τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω· καὶ ἐκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα· οὐ διὰ τὴν ἑαυτοῦ πορνείαν ὁ ἰσχυρότερος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, ἀλλὰ μήπως πορνεύσῃ τῇ ἐγκρατεῖα τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ· αἰρετώτερον γὰρ τοὺς δύο σωθῆναι, εὐρισκομένους ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ γάμου, ἢ τῇ προφάσει τοῦ ἐνὸς τὸν ἕτερον ἐκπεσεῖν τῆς ἐλπίδος τῆς ἐν Χριστῷ· πῶς γὰρ καὶ σωθήσεται ἔνοχος ὢν τῷ θανάτῳ τῆς γυναικὸς; οὐκ ἔστιν οὖν καθαρὰ ἡ σεμνότης ἡ τοῦ ἀνδρός, ὅτε μὴ ἐκ συμφωνίας τῆς γυναικὸς γίνῃται ἡ ἀσκησις ἀμφοτέροις ὑπὲρ τοῦ σχολάσαι ταῖς κατὰ Θεὸν ἐὺχαῖς»³²⁶. Ἡ μὴ ὑπαρξίς συμφωνίας μεταξὺ τῶν συζύγων διαταράσσει τὸν γάμον, ὁ ὁποῖος οὐδεμίαν ἀπολύτως σχέσιν ἔχει μὲ τὴν αὐθαίρετον ἐπιβολὴν τῆς γνώμης τοῦ ἐνὸς ἐπὶ τοῦ ἐτέρου, καθ' ὅτι ἐν αὐτῷ «ὁμοιότης ἐστὶ καὶ ἰσότης τοῖς γεγαμηκόσι πρὸς ἀλλήλους»³²⁷. Βάσει ἀκριβῶς αὐτῆς τῆς ὁμοιότητος καὶ ἰσότητος τῶν συζευγνυμένων ὁ σύζυγος ἢ ἡ σύζυγος δὲν δύναται νὰ στερήσῃ τῆς σεξουαλικῆς ἀπολαύσεως τὸ ἕτερον μέλος, διότι, ὥς καὶ ἀνωτέρω ὅλως ἰδιαιτέρως ὑπεγράμμισθη, «ὁ ἀποστερεῶν ἀπὸ τῆς γυναικὸς ἑαυτὸν ποιεῖ αὐτὴν πολλὰκις μοιχευθῆναι, μὴ ἐκπληρῶν αὐτῆς τὰς ὁρέξεις, καὶ φαντασίᾳ πλείονος σεμνότητος καὶ σωφροσύνης τὸ τοιοῦτον ποιῇ· καὶ τάχα μᾶλλον οὗτος ἐπίληπτος ὁ (τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ) ποιῶν αὐτὴν μοιχευθῆναι μὴ ἐκπληρῶν αὐτῆς τὰς ὁρέξεις ἢ ὁ ἀπολύσας αὐτὴν παρεκτὸς λόγου μὲν

326. ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, Ἀποσπάσματα εἰς τὴν Α' Κορινθίους, 7,1-4 (ἔκδοσις J. A. CRAMER, σ. 121,30-122,5).

327. ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, μνημ. ἐργ., 7,1-4: Τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλὴν ἀποδιδότω· ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ. Προενοήσατο καὶ τοῦ θεραπεῦσαι τὴν ἀσθένειαν τὴν ἀνθρωπίνην, καὶ τὸ εὐσχημονέστατον οἰκονομῆσαι τὸ κατὰ τοὺς τόπους. Διόπερ εἶπεν ὀφειλὴν ὀφείλεσθαι ἀπὸ τοῦ ἀνδρός, καὶ τῷ ἀνδρὶ ἀπὸ τῆς γυναικὸς. Εἶτα ἵνα μὴ δυσωπήσῃ τοὺς ἐν γάμῳ ὡς δούλους ἀλλήλων τυγχάνοντας, μὴ χωρὶς συμφωνίας ἤκειν ἐπὶ τὴν ἀσκησιν τῆς καθαρότητος φησὶν· «ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ· ὁμοίως καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή». Ἐξουσίαν οὖν ἔχει ὁ ἀνὴρ τοῦ σώματος τῆς γυναικὸς· καὶ ἐξουσίαν... οὖν ἔχει ἡ γυνὴ τοῦ σώματος τοῦ ἀνδρός· καὶ οὐ δύναται μὴ χρήσασθαι τῇ ἐξουσίᾳ· τὸ δὲ ὁμοίως δις κείμενον δίδωσι νοεῖν ὅτι μὴ νομιζέτω ὁ ἀνὴρ ἐν τοῖς κατὰ τὸν γάμον πράγμασιν ὑπερέχειν τῆς γυναικὸς· ὁμοιότης ἐστὶ καὶ ἰσότης τοῖς γεγαμηκόσι πρὸς ἀλλήλους» (ἔκδοσις J. A. CRAMER, σ. 122,5-23).

πορνείας, ἐπὶ φαρμακείᾳ δὲ ἢ φόνῳ ἢ τινι τῶν βαρυτάτων ἁμαρτημάτων ὥσπερ δὲ μοιχαλὶς ἐστὶ γυνή, καὶν δοκῇ γαμεῖσθαι ἀνδρὶ, ἔτι ζῶντος τοῦ προτέρου, οὕτω καὶ ὁ ἀνὴρ γαμεῖν δοκῶν ἀπολελυμένην οὐ γαμεῖ (κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἀπόφασιν) ὅσον μοιχεύει»³²⁸. «Ὅθεν, προκειμένου νὰ μὴ πειράζῃ ὁ σατανᾶς τοὺς εἰς γάμου κοινωνίαν εὕρισκομένους, ὁ ἡμέτερος ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεύς, ἀκολουθῶν πιστῶς τὸν Ἀπ. Παῦλον, περιορίζει τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τῆς συζυγικῆς μίξεως μόνον εἰς ὠρισμένας εἰδικὰς περιπτώσεις, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι εἶναι ἡ περίοδος τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς. Κατ' αὐτάς οἱ σύζυγοι δύνανται νὰ στερήσουν ἀλλήλους, στέρησις δὲ ἐνταῦθα σημαίνει, συμφώνως πάντοτε πρὸς τὸν Ὁριγένην, τὴν «ἀκαίρως καὶ χωρὶς συμφωνίας» ἐφαρμογὴν τῆς ἀρετῆς τῆς ἐγκρατείας: «Οἱ πολλοὶ μὲν οἴονται τὸ ἀποστερεῖν ἐπὶ μόνου χρυσίου ἢ ἀργυρίου ἢ τινὸς τῶν τοιούτων λέγεσθαι. Σαφῶς δὲ ὁ Ἀπόστολος καὶ ἐπὶ τῶν ἐν γάμοις ὄντων καὶ ἀκαίρως καὶ χωρὶς συμφωνίας ἀγνεῖαν ἀσκούντων, ἀποστερήσιν ὀνόμασεν. Ἀπαξ δὲ ἀπλῶς ὁ τὸ ὀφειλόμενον μὴ ἀποδιδούς, ἀποστερεῖ ἐκεῖνον ὃ ὀφείλει, μὴ ἀποδιδούς τὸ ὀφειλόμενον»³²⁹. Γενικῶς εἰπεῖν, τόσον διὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς θεολόγους ὅσον καὶ διὰ τοὺς Ἀντιοχεῖανους καὶ γενικώτερον διὰ τοὺς Ἕλληνας Πατέρας καὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ πρέπει νὰ τονίζεται ὑπερμέτρως ἢ νὰ ἀποκλείηται ἡ μία κατὰστασις τῆς ἄλλης, δεδομένου ὅτι οὔτε ἡ διὰ λόγους ἐγκρατείας γενομένη προσευχὴ καλύει τὴν ἀσκησιν τῶν συζυγικῶν καθηκόντων, οὔτε, ἀφ' ἑτέρου, τὰ συζυγικά καθήκοντα ἐμποδίζουν τὰ ζεῦγῃ νὰ ἀφιερῶσουν χρόνον δι' ἀσκησιν, προσευχὴν καὶ νηστείαν. Καιρὸς παντὶ πράγματι διὰ τοὺς ἔχοντας βαθεῖαν συνειδήσιν τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκός, τοῦ μεγαλείου τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου καὶ τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἐκ τῆς εἰδικῆς ἐν τῷ κόσμῳ ὑψηλῆς ἀποστολῆς καὶ ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ ἐν καθαρῶς ἐσχατολογικὸν πάντοτε πρῆσμα καὶ ὑπὸ μίαν εὐρυτέραν διάστασιν καὶ προοπτικὴν: «Ὅταν γὰρ ἐν οἰκίᾳ ἀνὴρ καὶ γυνὴ διεστηκότες ὦσιν, οὐδὲν νηὸς χειμαζομένης ἄμεινον, ἢ οἰκία διακείσεται, τοῦ κυβερνήτου πρὸς τὸν πρωρέα διαστασιάζοντος. Διὰ τοῦτο φησί, «Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ· τὴν μετὰ πλείονος σπουδῆς προσευχὴν ἐνταῦθα λέγων. Εἰ γὰρ καλύει τοὺς συνιόντας ἀλλήλοις εὐχεσθαι, τὸ ἀδιαλείπτως εὐχεσθαι πῶς ἂν ἔχοι καιρὸν; Ἔστι τοίνυν καὶ ὁμιλεῖν γυναικί, καὶ εὐχῇ προσέχειν· ἀλλ' ἐγκρατεία ἀκριβεστερὰ γίνεται αὕτη. Οὐ γὰρ εἶπεν ἀπλῶς, ἵνα προσεύχησθε, ἀλλ' ἵνα σχολάζητε, ὥς ἀσχολίαν ἐμποιοῦντος τοῦ πράγματος, ἀλλ' οὐκ ἀκαθαρσίαν. Καὶ

328. ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, XIV, 24 (ΒΕΠ, τ. 13, σ. 317, 25-318,7).

329. ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, Ἀποσπάσματα εἰς τὴν Α' Κορινθίου, 7, 1-4 (ἐκδοσις J. A. CRAMER, σ. 124, 13-18).

πάλιν· ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε, ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς. "Ἰνα γὰρ μὴ δόξῃ νομοθεσίας εἶναι τὸ πρᾶγμα, προστίθῃσι καὶ τὴν αἰτίαν. Ποία δέ ἐστιν αὕτη; "Ἰνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐχ ὁ διάβολος αὐτὸ μόνον ἐργάζεται τὸ τῆς μοιχείας, ἐπήγαγε· διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν»³³⁰.

Τόσον διὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον ὅσον καὶ διὰ τὸν χαλκέντερον Ὁριγένην ὑπάρχει, κατὰ τὴν ταπεινὴν ἡμῶν γνώμην, διαχωρισμὸς καὶ διαφοροποιήσις μεταξὺ τοῦ ἡδονισμοῦ καὶ τοῦ ἀναπαραγωγικοῦ κινήτρου εἰς τὴν συν-εῦρεσιν τῶν συζύγων³³¹. Βεβαίως, ὁ τοιοῦτος διαχωρισμὸς ὑπάρχει μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀποφυγῆς κλονισμοῦ τοῦ γάμου, ἥ, ὡς λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, «ἵνα μὴ τις διαλύσῃ τὸν γάμον πρὸς καιρὸν»³³², ἕνεκα τοῦ ὑπὸ τοῦ σατανᾶ προσγενομένου πειρασμοῦ, ἐνῶ εἰς τὰς ἄλλας περιπτώσεις ὁ γνωστὸς εἰς ἡμᾶς σκοπὸς τοῦ γάμου παραμένει πάντοτε εἰς, ἐνιαῖος, ἀδιαχώριστος καὶ ἀδιάρητος. Τοῦ σκοποῦ τούτου ὑπάρχοντος καὶ προαγομένου, ἡ ἐν αὐτῷ σαρκικὴ ἡδονὴ καὶ πνευματικὴ χαρὰ εἶναι καρπὸς τοῦ προσωπικοῦ διαλόγου καὶ τοῦ διαλόγου τῆς ἀγάπης τῶν συνευγμένων.

Ἀργότερον, καὶ δὴ καὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ τρίτου καὶ ἀρχὰς τοῦ τετάρτου αἰ., ὁ Μεθόδιος, ἐπίσκοπος Ὀλύμπου, ἐπανέρχεται ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος δίδων τὴν αὐτὴν ἐρμηνείαν εἰς τὸ ὡς ἄνω παυλικὸν ἀπόσπασμα: «...μὴ ἀπολελυμένως ὁ ἀπόστολος ἐπένευσε ταῦτα (sc. τὰ ὅσα ἀναφέρονται ἐν Α' Κορ., 7,1-5) τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ προσθεὶς τὴν αἰτίαν πρότερον, δι' ἣν εἰς τοῦτο παρήχθη. ἀποφηνάμενος γοῦν «καλὸν εἶναι ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπτεσθαι» εὐθέως παρήγαγε «διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω», τοῦ-τέ-στι διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς πορνείας, εἰ μὴ φέρετε κολάζειν τὴν ἡδονήν, «καὶ ἐκάστη γυνὴ τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐχέτω» τῇ γυναικὶ ὁ ἄνθρωπος τὴν ὀφειλὴν ἀποδιδότω, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνή... τοῦτο δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην...». Διὰ τὸν ποιμένα τῆς Ἐκκλησίας Ὀλύμπου καὶ συμφώνως πρὸς τὸ Α' Κορ., 7,1, «τὸ μὴ προσφάβειν γυναικὸς εἶναι καλόν». Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἀπ. Παῦλος «τὴν ἀσθένειαν αὐθις συνιδὼν καὶ τὴν ὑπέκκασιν τῶν ἀκρατωτέρων τὴν εἰς συνουσίαν, συνεχώρησε τοῖς μὴ δυναμένοις ἄρχειν σαρκὸς χρῆσθαι ταῖς ἑαυτῶν ὁμεύουσιν μᾶλλον ἢ παραπίπτοντας ἀσχημόνως ἐκχεῖσθαι περὶ πορνείας. ἀμέλει μετὰ τὸ ἐπιτρέψαι ταῦτα παρήγαγεν εὐθέως τόδε «ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν, ὅπερ ἐστίν· εἰ δὲ μὴ δύνασθε, ὡς οὗτοι, παντάπασιν σωφρονεῖν διὰ τὴν ἀκρασίαν καὶ τὴν ὑγρότητα τῶν σωμάτων, ἐπέτρεψε μᾶλ-

330. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλίαι εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους, XIX, 2 (PG, 61, 153).

331. Λεπτομερὴ ἀνάλυσιν τῆς θέσεως ταύτης τοῦ Ὁριγένους, καὶ δὴ καὶ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ χάρισμα τῆς παρθενίας ἰδὲ ἐν H. GROUZEL, *Virginité et Mariage selon Origène*, Paris-Bruges, 1963, σσ. 80 καὶ 133.

332. Ἰδὲ ἀνωτ., ὑποσ. 325.

λον ταῖς σφῶν αὐτῶν κοινωνεῖν γαμεταῖς, καὶ ἵνα μὴ ἐγκράτειαν ἐπαγγέλλεσθαι νομιζόμενοι πειράζῃσθε συνεχῶς ὑπὸ τοῦ πονηροῦ, εἰς ἀλλοτρίας ἐκπλεγόμενοι»³³³.

Βάσει τῆς ὡς ἄνω θεολογικῆς καὶ ποιμαντικῆς θέσεως ὁ Μεθόδιος Ὁλύμπου ἐξηγεῖ καὶ τὴν ἀναγκαιότητα, δι' ὠρισμένας περιπτώσεις, τοῦ δευτέρου γάμου. Κατ' αὐτὸν ὁ δεύτερος γάμος ἐπιτρέπεται οὐχὶ κυρίως εἰπεῖν διὰ λόγους τεκνογονίας ἀλλὰ διὰ λόγους ἀποφυγῆς τῆς πορνείας, εἰς τὴν ὁποίαν δύναται εὐκόλως νὰ πέσῃ ὁ ἕγγαμος λόγῳ ἐλλείψεως τῆς γαμετῆς αὐτοῦ: «...περὶ δὲ τῶν ἀποβαλομένων ἤδη <τάς> γαμετάς ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν τοὺς σύζυγας πάλιν αὐτὴν ἀκριβῶς ἐξιχνευτέον τοῦ ἀποστόλου τὴν φωνήν, ὃ τί ποτε χρησιμδεῖ. «λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις· καλὸν αὐτοῖς, ἐὰν οὕτως μείνωσιν, ὡς καὶ ἐγώ. εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμείτωσαν· κρεῖσσον γὰρ γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι»³³⁴. ἐπέμεινε καὶ ἐνθάδε προκρίνων τὴν ἐγκράτειαν. ἑαυτὸν γὰρ παράδειγμα μέγιστον λαβὼν εἰς τὸ ζῆλῶσαι τοὺς ἀκροατὰς προεκαλέσατο (sc. ὁ Ἀπ. Παῦλος) ταύτην τὴν ἔνστασιν, κρεῖττον εἶναι διδάζας τὸν ἐπὶ μιᾷ γαμετῇ συνεζευγμένον ἐφ' ἑαυτῷ μένειν, ὥσπερ δὴ καὶ αὐτός. εἰ δ' αὖ τοῦτο διὰ τὴν ἐκπύρωσιν καὶ τὴν ἀκμὴν τοῦ σώματος δυσκατόρθωτον εἴη τινί, εἰς δεύτερον κατὰ συγγνώμην παρελθεῖν τὸν οὕτως ἔχοντα συγκατατίθεται γάμον, οὐκ αὐτὸ τοῦτο τὴν διγαμίαν ἀποφηνάμενος εἶναι καλόν, ἀλλ' ἄμεινον κρίνας τῆς ἐκπύρωσεως... οὕτω δὴ καὶ ὁ ἀπόστολος ἐνθάδε, πρότερον εἰπὼν ὅτι βούλοιο πάντας ὑγιεῖς εἶναι καὶ σώφρονες, ὥσπερ δὴ καὶ αὐτός, τὸ μετὰ ταῦτα τοῖς βεβαρημένοις νόσῳ τῶν παθῶν, ἵνα μὴ πορνεύσαντες πάντῃ λυμανθῶσιν, οἱ στρηλατούμενοι τῶν παιδογόνων μελῶν τοῖς γαργαλισμοῖς εἰς ἐπιμιξίας ὁθνείων σπερμάτων, ἐπέτρεψε τὴν διγαμίαν, μᾶλλον κρεῖσσον αὐτὴν εἶναι κρίνας τοῦ «πυροῦσθαι» καὶ ἀσχημονεῖν»³³⁵.

Ἡ ὡς ἄνω θεολογικὴ-ποιμαντικὴ ἐξήγησις τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον ἔχει τὸ μυστήριον τοῦ γάμου δὲν ἀποτελεῖ, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα μόνον τῆς θεολογικῆς κατευθύνσεως καὶ ἐρμηνείας τῆς Βίβλου τῆς Ἐκκλησίας ἢ ὁρθότερον τῆς Κατηχητικῆς Σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας. Καὶ δὲν ἀποτελεῖ ἴδιον, διότι ἡ αὕτη γνώμη ἀπαντᾶται καὶ παρὰ τοῖς ἐκπροσώποις τῆς ἐτέρας ἀρχαίας ὡσαύτως Σχολῆς τῆς Ἀντιοχείας. Πράγματι ὁ κατ' ἐξοχὴν μεταξὺ ὅλων τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας ἡθικολόγος καὶ μέγας ἐρμηνευτὴς —τὰ ἐρμηνευτικὰ αὐτοῦ σχόλια ἀναμφισβητήτως ἐπηρέα-

333. ΜΕΘΟΔΙΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ, Συμπόσιον ἢ περὶ ἀγνείας, XXX, XI-XII (ΒΕΠ, τ. 18, σ. 34,21-35,6).

334. Α' Κορ., 7,8-9.

335. ΜΕΘΟΔΙΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ, μνημ. ἔργ. III, XII, σ. 35,12-39.

σαν καὶ ἐξακολουθοῦν καὶ σήμερον εἰσέτι νὰ ἐπηρεάζουν ποικιλοτρόπως τὴν πατερικὴν σκέψιν καὶ πρᾶξιν τῆς Ἐκκλησίας— ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος δὲν θεωρεῖ τὴν τεκνογονίαν ὡς τὸν μοναδικὸν καὶ κατ' ἐξοχὴν στόχον καὶ σκοπὸν τοῦ γάμου³³⁶. Ἀπεναντίας, ἐν ἀπολύτῳ συμφωνίᾳ καὶ ἁρμονίᾳ μετὰ τῶν σχετικῶν περὶ τοῦ γάμου παυλικῶν ἀποσπασμάτων, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἀνωτέρω ἐκτενὴς λόγος, καὶ ὑπερασπιζόμενος τὸ χάρισμα τῆς παρθενίας, περὶ τῆς ὁποίας ὅλως εὐκαιρικῶς ὁμιλεῖ ὁ Ἀπ. Παῦλος ἐν Α' Κορ. 7,1-7³³⁷ καὶ τὸ ὁποῖον (χάρισμα) δὲν θεωρεῖ ὡς ἐρχόμενον εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν γάμον, ὁ ἡμέτερος ἱερός συγγραφεὺς καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, καθ' ὃ ὁ γάμος ὡς σκοπὸν ἔχει οὐχὶ μόνον τὴν τεκνοποιίαν³³⁸, ἀλλὰ παραλλήλως πρὸς αὐτὴν καὶ τὴν παρεμπόδισιν διαπράξεως τῆς πορνείας, ὡς τοιοῦτος δὲ ἀποτελεῖ «ἀναίρετικὸν φάρμακον» ἐναντίον αὐτῆς καὶ τῆς μοιχείας³³⁹. Εἰδικώ-

336. Περὶ τῆς περὶ γάμου διδασκαλίας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου μετὰ τῶν ἄλλων ἰδὲ Θ. Ν. ΖΗΣΗ, Ἡ περὶ γάμου διδασκαλία Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἐν Κληρονομία, 1 (1969), σσ. 285-309.

337. Τὸν παραστατικὸν τοῦτον χαρακτήρα ὑπογραμμίζει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέγων: «Ἐγραψαν γάρ» (sc. οἱ Κορίνθιοι) «αὐτῶν», τ.ἐ. τῷ Ἀποστόλῳ Παύλῳ, «εἰ δεῖ ἀπέχεσθαι γυναικός, ἢ μή. Καὶ πρὸς ταῦτα ἀντιγράφω καὶ περὶ τοῦ γάμου νομοθετῶν, εἰσάγει καὶ τὸν περὶ τῆς παρθενίας λόγον» (ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλίαι εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους, XIX, 1. PG, 61, 151).

338. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Περὶ παρθενίας, XIX: ...ἐδόθη μὲν οὖν καὶ παιδοποιῆας ἐνεκεν ὁ γάμος· πολλῶ δὲ πλέον ὑπὲρ τοῦ σβέσαι τὴν τῆς φύσεως πύρωσιν. Καὶ μάρτυς ὁ Παῦλος, λέγων «διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχεται» οὐ διὰ τὰς παιδοποιῆας· καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέχεσθαι κελεύει, οὐχ' ἵνα πατέρες γένωνται παίδων πολλῶν, ἀλλὰ τί; ἵνα μὴ πειράζῃ ἡμᾶς ὁ σατανᾶς, φησί. Καὶ προσελθὼν δὲ οὐκ εἶπεν, εἰ δὲ ἐπιθυμοῖσι παῖδων· ἀλλὰ τί; Εἰ δὲ μὴ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν (PG, 48 547). Ἐν συνεχείᾳ ὁ ἱερός συγγραφεὺς ἐπιλέγει ὅτι «οὐδαμῶς τὸν γάμον καθ' ἑαυτὸν θαυμαζόμενον, ἀλλὰ διὰ τὰς πορνείας, διὰ τοὺς πειρασμούς, διὰ τὴν ἀκρασίαν» (Περὶ παρθενίας, XXXIX, PG, 48, 562). Ὁ γάμος, κατὰ τὸν ἅγιον πατέρα τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ἀρχὴν εἶχε δύο κυρίως ἀντικειμενικοὺς στόχους, προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου ἡλλαξεν ἢ σειρὰ προτεραιότητος τῶν στόχων αὐτοῦ. Ἐκτοτε οὗτος ἀποβλέπει κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς ἐγκρατείας, δι' ὧν καὶ ἐπιτυγχάνεται ἡ πνευματικὴ τελείωσις καὶ ὁλοκλήρωσις τῆς προσωπικότητος τῶν συζευγνυμένων καὶ εἴτα εἰς τὴν τεκνογονίαν. Περὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἰδὲ ἐπομένῃν ὑποσημειώσεις, ὡς ἐπίσης καὶ τὰς ὑποσημειώσεις 340, 379 καὶ 380.

339. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν «Διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχεται», 3 (PG, 51, 210). Εὐρυτέραν ἀνάλυσιν τῆς θέσεως τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ἀναφορικῶς πρὸς τὸ μυστήριον τοῦ γάμου ἰδὲ ἐν Α. MOULARD, Saint Jean Chrysostome, le défenseur du mariage et l'apôtre de la virginité, Paris, 1923, σσ. 72 ἐξ. Α. PUECH, Saint Jean Chrysostome, Paris, 1923. C. BAUR, Der heilige Johannes Chrysostomus und

τερον δια τὸν ἱ. Χρυσόστομον κύριος καὶ πρωταρχικὸς σκοπὸς τοῦ γάμου εἶναι ἢ διὰ παντὸς ἡθικοῦ τρόπου καὶ μέσου καλλιέργεια τῆς «σωφροσύνης»²⁴⁰ καὶ ἐγκρατείας, ἢ διασφάλις τῆς ἐνότητος καὶ ὁμονοίας, τῆς ψυχικῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης τῶν εἰς γάμου κοινωνίαν ἐλθόντων, ἔτι δὲ ἢ ἀπὸ κοινοῦ τελείωσις καὶ ὁλοκλήρωσις τῆς προσωπικότητος αὐτῶν, εἶτα δὲ ἢ παιδοποιεῖα, ἢ ὅποια τίθεται ἐν τῷ προαιωνίῳ σχεδίῳ τῆς θείας οἰκονομίας²⁴¹. Πρὸς διαρκῆ δὲ ἐξασφάλισιν καὶ μὴ διαταραχῇ τούτων δὲν ἐπιτρέπεται, κατὰ τὸν ἡμέτερον πάντοτε ἱερὸν συγγραφέα, ἡ σαρκικὴ ἀποχῆ-ἐγκράτεια ἢ ὅποια δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἐκουσίας κοινῆς συμφωνίας τῶν συζύγων, ἀλλὰ δυναμικὴ ἢ μᾶλλον ἐγωϊστικὴ ἐπιβολὴ τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τοῦ ἑτέρου παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ²⁴². Τόσῃ δὲ σημασίαν, ἀξίαν καὶ βαρύτητα δίδει ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς τῆς Σχολῆς τῆς Ἀντιοχείας εἰς τὸν πρωταρχικὸν τοῦτον σκοπὸν τῆς συνάψεως γάμου, τ.ἔ. εἰς τὴν διὰ τούτου καὶ ἐν τούτῳ ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τοῦ σέξ, ὥστε νὰ ἀπαγορεύῃ, κατὰ τὸ παράγγελμα πάντοτε τῆς παυλείου περὶ γάμου διδασκαλίας, πᾶσαν μὴ ἐκ κοινῆς συμφωνίας ἢ ἐκουσίας συναινέσεως ἀπορρέουσαν ἐγκράτειαν-ἀποχῆν, ἢ ὅποια δύναται νὰ δράσῃ ἀρνητικῶς καὶ νὰ διαλύσῃ τὸν γάμον, ὀδηγοῦσα ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν πορνείαν καὶ τὴν μοιχείαν. Τοῦτο ἰσχύει καὶ ὅταν ἀκόμη ἐν μέλος ἀρνηθῇ μονομερῶς νὰ συνταχθῇ μὲ τὴν πρότασιν τοῦ ἑτέρου καὶ νὰ παύσῃ νὰ ἀσκήσῃ «πρὸς καὶ ὁ ν» τὰ συζυγικά του καθήκοντα πρὸς ἐπίτευξιν ὑψηλοτέρων καὶ πνευματικωτέρων στόχων ἢ διὰ λόγους προσευχῆς καὶ νηστείας. Ὁμιλῶν δὲ διὰ

seine Zeit, München, 1939. St. VEROSTA, Johannes Chrysostomus Staatsphilosoph und Geschichtstheologe, Graz-Wien-Köln, 1960. Π. Γ. ΣΤΑΜΟΥ, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Γάμος καὶ συζυγία, Ἀθῆναι 1963.

340. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν «Διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχέτω», 3: Δύο γὰρ ταῦτά εἰσι δι' ἃ περ εἰσενήνεκται γάμος, ἵνα τε σωφρονώμεν, καὶ ἵνα πατέρες γινώμεθα· τῶν δὲ δύο τούτων προηγούμενη ἢ τῆς σωφροσύνης ἐστὶ πρόφασις. Ἐπειδὴ γὰρ εἰσῆλθεν ἐπιθυμία, εἰσῆλθε καὶ γάμος τὴν ἀμετρίαν ἐκκόπτων, καὶ πείθων μὴ χρῆσθαι γυναικὶ (PG, 51, 213).

341. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλίαι εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους, XIX, 1 (PG, 61, 152-153). Ἰδὲ τὸ κείμενον κατωτέρω, ὑποσ. 343. Ἰδὲ ὡσαύτως XIX, 1: Δεῖ δὲ πάντων προτιμᾶν τὴν ὁμόνοιαν, ἐπειδὴ καὶ πάντων τοῦτο κυριώτερον, καὶ εἰ βούλει, καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων αὐτὸ ἐξετάσωμεν. Ἐστω γὰρ γυνὴ καὶ ἀνὴρ, καὶ ἐγκρατευσθῶ ἡ γυνὴ μὴ βουλομένου τοῦ ἀνδρός· τί οὖν, ἂν ἐκεῖνος ἐντεῦθεν πορνεύῃ, ἢ μὴ πορνεύῃ μὲν, ἀλλ' ἢ καὶ θορυβῆται καὶ πυρῶται καὶ μάχηται, καὶ μυρία τῇ γυναικὶ πράγματα παρέχῃ; τί τὸ κέρδος τῆς νηστείας καὶ τῆς ἐγκρατείας, ἀγάπης διερρηγμένης; Οὐδέν. Πόσας γὰρ ἔνθεν λειδορίας, πόσα πράγματα, πόσον ἀνάγκη γίνεσθαι πόλεμον; (PG, 61, 153).

342. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλίαι εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους, XIX, 2 (PG, 61, 153). Ἰδὲ τὸ κείμενον ἄνωτ., ὑποσ. 341 καὶ κατωτ. 343.

τὴν εἰδικὴν ταύτην περίπτωσιν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κων/λεως Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος παρατηρεῖ, ὅτι ἡ ἐπίτευξις οἰωνδήποτε ὑψηλοτέρων καὶ πνευματικωτέρων στόχων, ὡς καὶ ἡ ἄσκησις διὰ τῆς προσευχῆς «εὐχῇ προσέχειν» οὐδόλως ἀποκλείουν τὴν συνουσίαν «ὁμιλεῖν γυναικί». Καὶ τοῦτο διότι ὁ γάμος δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον «πνευματικῇ», ἢ, συμφώνως πρὸς τὴν σύγχρονον ὁρολογία, «ἀγαπητικὴ κοινωνία», ἀλλὰ καὶ «σαρκικῇ» ἢ σωματικῇ τοιαύτη: «γάμος γάρ ἐστι καὶ μῆξις σωματών». Ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀναφέρεται καὶ δέον νὰ ἀναφέρηται αὕτη πάντοτε συγχρόνως καὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸ πνεῦμα, στοιχεῖα τὰ ὁποῖα συναγιάζονται ἐν καὶ διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, ἀποβλέπει δὲ εἰς τὴν ταυτόχρονον θεραπείαν καὶ πνευματικὴν προαγωγὴν ἀμφοτέρων τῶν συζύγων³⁴³. Ἡ ἔνεκα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος προκύψασα σαρκικὴ ἐπιθυμία (concupiscentia) ἐφ' ὅσον ἱκανοποιεῖται ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ γάμου δὲν ἀποτελεῖ ἁμαρτίαν ἀλλὰ μέτρον τῆς θείας προνοίας πρὸς ἔλεγχον τῆς σαρκός³⁴⁴. Πᾶσα τυχὸν παρέκκλισις ἐκ τῆς φύσεως εἶναι κατακριτέα.

Ταῦτα πάντα συνοψίζοντες λέγομεν, ὅτι ἡ ἀποκλειστικὴ σύνδεσις τοῦ γάμου μόνον μετὰ τῆς τεκνογονίας-παιδοποιίας, ὡς πιστεύουν πολλοί, καὶ οὐχὶ καὶ μετὰ τῆς θεραπείας τῆς σαρκός, τ.ἐ. πρὸς σωφροσύνην καὶ ἀποφυγὴν τῆς πορνείας, εἶναι πάντῃ ἀντίθετος πρὸς τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ἡ μονομερὴς αὕτη δοξασία συνδέεται μᾶλλον μὲ τὴν ἠθικὴν τῶν Στωϊκῶν καὶ γενικώτερον τῶν νεοπλατωνικῶν³⁴⁵, ἔτι δὲ καὶ μὲ τὰς γνωστικὰς καὶ μανιχαϊκὰς ἀντιλήψεις, αἱ ὁποῖαι ἐξεδηλώθησαν εἰς τοὺς

343. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλίαι εἰς τὴν Α' Κορινθίους, XIX,2: "Ὅταν γὰρ ἐν οἰκίᾳ ἀνὴρ καὶ γυνὴ διεστηκότες ὦσιν, οὐδὲν νηὶς χειμαζομένης ἄμεινον ἢ οἰκία διακείσεται, τοῦ κυβερνήτου πρὸς τὸν πωρέα διαστασιάζοντος. Διὰ τοῦτο φησι· «Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ· τὴν μετὰ πλείονος σπουδῆς προσευχὴν ἐνταῦθα λέγωμεν. Εἰ γὰρ κωλύει τοὺς συνιόντας ἀλλήλους εὐχεσθαι, τὸ ἀδιαλείπτως εὐχεσθαι πῶς ἂν ἔχοι καιρὸν; Ἔστι τοίνυν καὶ ὁμιλεῖν γυναικί, καὶ εὐχῇ προσέχειν· ἀλλ' ἐγκρατεῖα ἀκριβεστέρα γίνεται αὕτη. Οὐ γὰρ εἴπεν ἀπλῶς, ἵνα προσευχῆσθε, ἀλλ' «ἵνα σχολάζητε», ὡς ἀσχολίαν ἐμποιοῦντος τοῦ πράγματος, ἀλλ' οὐκ ἀκαθαρσίαν. «Καὶ πάλιν· ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε, ἵνα μὴ πειράζη ὑμᾶς ὁ σατανᾶς». "Ἰνα γὰρ μὴ δόξη νομοθεσίας εἶναι τὸ πρᾶγμα, προστίθῃσι καὶ τὴν αἰτίαν. Ποία δὲ ἔστιν αὕτη; «Ἰνα μὴ πειράζη ὑμᾶς ὁ σατανᾶς». Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐχ ὁ διάβολος αὐτὸ μόνον ἐργάζεται τὸ τῆς μοιχείας, ἐπήγαγε. «Διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν» (PG, 61, 153).

344. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλίαι εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολὴν, XIII, 1: "Ἡ ἐπιθυμία ἁμαρτία μὲν οὐκ ἔστιν· ὅταν δὲ εἰς ἀμετρίαν ἐμπέσῃ εἴσω τῶν τοῦ γάμου νόμων οὐκ ἐθέλουσα μένειν, ἀλλὰ καὶ ἀλλοτρίαις ἐπιτηδῶσι γυναιξί, τότε λοιπὸν μοιχεία τὸ πρᾶγμα γίνεται, ἀλλ' οὐ παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ταύτης πλεονεξίαν (PG, 60, 508). Πρβλ. ὁσαύτως καὶ Ἰπὸ μνημα εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολὴν, V, 5 (PG, 61, 671). Ἰδὲ ὁσαύτως κατωτ. ὑποσ. 348.

345. ΠΛΑΤΩΝΟΣ, Συμπόσιον 206 καὶ Νόμοι 721.

κόλπους τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ κατεδικάσθησαν ὑπ' αὐτῆς. Ἡ ἡθικὴ τούτων ἐκλαμβάνουσα τὸ «π ἄ θ ο ς» ὡς κάτι τὸ κακὸν διδάσκει ὅτι καὶ ἡ ἐρωτικὴ ἡδονή, οὕσα καὶ αὐτὴ πάθος, πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἀποφεύγεται ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον δὲν συνδυάζεται μεθ' ἐτέρων κινήτρων, τ.ἐ. μετὰ τῆς τεκνοποιίας. «Μακάριος», γράφει ὁ Μ. Ἀθανάσιος, «ὃς ἐν νεότητι, ζυγὸν ἔχων ἐλεύθερον, τῇ φύσει πρὸς παιδοποιεῖν κέχρηται»³⁴⁶.

Πρὸς ἀποφυγὴν πάσης τυχόν παρερμηνείας τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων, ἐπαναλαμβάνομεν διὰ μίαν εἰσέτι φοράν, ὅτι ἡ λειτουργία τῆς γενετησίου ἡδονῆς καὶ κατ' ἐπέκτασιν τὸ «ἐ κ σ υ μ φ ὶ ν ο υ» τοῦ Ἀπ. Παύλου, ἵνα «μ ἡ χ ω ρ ῖ ς σ υ μ φ ω ν ῖ α ς ἤ κ ε ι ν ἐ π ῖ τ ῆ ν ἄ σ κ ῆ σ ι ν τ ῆ ς κ α θ α ρ ὅ τ η τ ο ς», ὡς λέγει ὁ πολὺς Ὁριγένης³⁴⁷, εἶναι πρᾶξις νόμιμος καὶ ἐπιτρεπτή, ἐξ ἐπόψεως ἡθικῆς, μόνον ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον διενεργῇται ἐλευθέρως, συνειδητῶς, κατὰ φύσιν³⁴⁸ καὶ ὑπευθύνως μεταξὺ τῶν δύο φύλων εὐρισκομένων εἰς γάμου κοινωνίαν: «μηδὲν τῶν εἰς ἀγιασμὸν ἀναφερομένων κατ' ἀνάγκην γένοιτο καὶ βίαν, ἀλλὰ κατὰ πρόθεσιν αὐτεξούσιον ψυχῆς (τοῦτο γὰρ πρόσφορον Θεῷ)»³⁴⁹. Αὕτη γίνεται πρῶτον μὲν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πορνείας καὶ l a s t b u t n o t l e a s t πρὸς παιδοποιεῖν. Ἡ σεξουαλικὴ κοινωνία, ἡ ὁποία, κατὰ τοὺς θεοφόρους Πατέρας³⁵⁰, εἶναι ἐκ τῶν πρωτίστων ἀμοιβαίων ὀφειλῶν τῶν συζύγων, εἶναι κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον κ ο ι ν ω ν ῖ α ἁ γ ἄ π η ς, κ ο ι ν ω ν ῖ α π ρ ο σ ὡ π ω ν ἐλευθέρως ἐνεργούντων, καὶ ἀδιασπάστως ψυχῇ τε καὶ σώματι ἡνωμένων, διὸ καὶ διαφέρει πάσης ἐτέρας ὁμοίας πρὸς αὐτὴν πράξεως, ἡ ὁποία τυγχάνει νὰ εἶναι ἴδιον οὐχὶ τῶν προσώπων ἀλλὰ τῶν ζώων, δεδομένου ὅτι παρατηρεῖται παντελὴς ἔλλειψις παντὸς εἵδους προσωπικῆς αὐτοκυριαρχίας, ἀφοσιώσεως, τιμῆς καὶ ἀτομικῆς ὑπευθυνότητος καὶ συνεπείας. Θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ὑπογραμμίσωμεν ἐνταῦθα τὸ γεγονὸς καθ' ὃ ὅσον καιρὸν ὁ σύ-

346. ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀμοῦν (PG, 26, 1173B).

347. ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, Ἀποσπάσματα εἰς τὴν Ἀ' Κορινθίους, 7, 1-4, σ. 125,5-23.

348. Ἀντὶ πάσης ἄλλης πατερικῆς παραθέσεως καὶ εἰς ἐπίρρωσιν τῶν ὡς ἀνω λεχθέντων ἀρκούμεθα ἐνταῦθα εἰς τὴν παράθεσιν τῆς γνώμης τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, ὁ ὁποῖος ἀναφερόμενος εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος θέμα καὶ ὑπομνηματίζων τὸ Ρωμ., 1,26 ἀναφέρει, ὅτι ὁ Θεὸς τοὺς ἀφέντας τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας «ἐκβάλλει πάσης ἀπολογίας, κατηγορῶν αὐτῶν, οὐ μόνον ὅτι εἶχον ἀπόλαυσιν, καὶ ἀφέντες ἦν εἶχον, ἐπ' ἄλλην ἤλθον, ἀλλ' ὅτι τὴν κατὰ φύσιν ἀτιμάσαντες, ἐπὶ τὴν παρὰ φύσιν ἔδραμον. Δυσκολώτερα δὲ τὰ παρὰ φύσιν καὶ ἀηδέστερα, ὥστε οὐδὲ ἡδονὴν ἀν' ἑχοιεν εἰπεῖν· ἡ γὰρ γνησία ἡδονὴ ἡ κατὰ φύσιν ἐστίν» (Ὁμιλίαι εἰς τὴν πρὸς Ρωμάιους Ἐπιστολήν, IV, 1. PG 60, 417). Περὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἰδὲ ὡσαύτως ἀνωτ., ὑποσ. 276α καὶ 344.

349. ΜΕΘΟΔΙΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ, μνημ. ἐργ., III, XIII, σ. 36, 13-15.

350. Περιττὸν νὰ τονίσωμεν ἐνταῦθα ὅτι συμφώνως πρὸς τὴν θεολογίαν καὶ ἀνθρω-

ζυγος καὶ ἡ σύζυγος διαβιοῦν ἐν πλήρει ἀμοιβαίᾳ ἐνότητι, πιστότητι, ἀξιοπιστία, εἰλικρινείᾳ, πρὸ πάντων δὲ ἐν ἀληθείᾳ καὶ βαθείᾳ ἀγάπῃ καὶ τιμῇ καὶ εἰλικρινεῖ σεβασμῷ καὶ ἀφοσιώσει καὶ δὲν ἐπιτρέπουν εἰς τὸν ἀνήθικον ἐγωῖσμόν νὰ κυριαρχήσῃ ἐπὶ τῶν σεξουαλικῶν αὐτῶν σχέσεων, αἱ ἰδιαιτερότητες τῆς ἀμοιβαίας σεξουαλικῆς αὐτῶν συμπεριφορᾶς ἐπαφίενται νὰ καθορισθοῦν ὑπὸ τῆς ἐλευθερίας καὶ μόνον ὑπ' αὐτῆς καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν κοινῶν στόχων καὶ σκοπῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἐπίτευξις ἀπαιτεῖ τὴν δι' ἀγάπης ἀνοχὴν τῶν τυχόν ἐλαττωμάτων τοῦ ἐνὸς ὑπὸ τοῦ ἄλλου κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἀνοχῆς τῶν ἐλαττωμάτων τῆς ἀνθρωπότητος ὑπὸ τῆς φιλάνθρωπίας τοῦ Θεοῦ³⁵¹. Εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦτον οὐδεμίαν ἀπολύτως ἀπόλυτον φυσικὴν —εἴτε ἡθικὴν— ἐξουσίαν ἔχει ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἢ ἡ γυνὴ ἐπὶ τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ὑπάρχει ἀπόλυτος μεταξὺ αὐτῶν ἰσότης³⁵². Βάσει δὲ τῆς ἰσότητος ταύτης «τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλὴν διδότην» ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ... ὀφειλὴν ὀφείλεσθαι ἀπὸ τοῦ ἀνδρός, καὶ τῷ ἀνδρὶ ἀπὸ τῆς γυναικὸς. Εἴτα ἕνα μὴ δυσωπήσῃ τοὺς ἐν γάμῳ ὡς δούλους ἀλλήλων τυγχάνοντας, μὴ χωρὶς συμφωνίας ἤκειν ἐπὶ τὴν ἀσκήσιν τῆς καθαρότητος φησιν· «ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ· ὁμοίως καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή». Ἐξουσίαν οὖν ἔχει ὁ ἀνὴρ τοῦ σώματος τῆς γυναικὸς· καὶ ἐξουσίαν... οὖν ἔχει ἡ γυνὴ τοῦ σώματος τοῦ ἀνδρός» καὶ οὐ δύναται μὴ χρήσασθαι τῇ ἐξουσίᾳ... μὴ νομιζέτω ὁ ἀνὴρ ἐν τοῖς κατὰ τὸν γάμον πράγμασιν ὑπερέχειν τῆς γυναικὸς· ὁμοιότης ἐστὶ καὶ ἰσότης τοῖς γεγαμηκόσι πρὸς ἀλλήλους»³⁵³. «Ὅταν αἱ συζυγικαὶ σχέσεις καθορίζωνται διὰ τῆς ἀσκήσεως τῆς ἐλευθερίας τῆς γνώμης, ὅταν ἡ ἀποστέρησις σεξουαλικῆς κοινωνίας εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα τῆς συμφωνίας τῆς ἐλευθερίας τῶν συζύγων, τῆς συναντιλήψεως καὶ τῆς ἀμοιβαίας διαλλακτικότητος, ἔτι δὲ

πολογίαν τῶν Πατέρων οἱ ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ γίνουν συνεργοὶ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ δημιουργικὸν αὐτοῦ ἔργον καὶ συναίτιοι εἰς τὴν διαιώνισιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους οὐδὲν ἕτερον πράττουν εἰ μὴ νὰ προσβάλλουν τὸν Θεὸν καὶ τὴν ζωὴν τὴν ὁποίαν δίδει οὗτος, ἰδίᾳ μέσῳ τῶν γονέων. Οἱ ἀρνηταὶ οὗτοι τῆς μεταδόσεως τῆς ζωῆς, εἴτε τὸ γνωρίζουν εἴτε ὅχι, εἴτε εἶναι πιστοὶ ἢ ἄπιστοι (θρησκευτικῶς ἀδιάφοροι), εἴτε δέχονται εὐγνωμόνως τὴν ζωὴν ὡς κατ' ἐξοχὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, εἴτε νομίζουν ὅτι κέκτηνται τὴν ζωὴν τῶν ἀφ' ἑαυτῶν ἢ ἐκ κάποιου τυχαίου γεγονότος, τὸ ὅποιον συνετέλεσεν εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ πρωτοπλάσματος, πλανῶνται, διότι ἡ πραγματικότης εἶναι καὶ παραμένει πάντοτε ἡ αὐτή, τ.ἐ. ὅτι ὑπάρχει εἰς δημιουργὸς καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν προέρχεται ὡς λογικὸν ὄν εἰ μὴ μόνον ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ.

351. Αὕτη εἶναι ἡ συμβουλὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς τὰ ζεύγη ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν κρίσιν εἰς τὰς συζυγικὰς αὐτῶν σχέσεις. Πρβλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, 2 (PG, 51, 227. 228). Ὁ μιλιαι εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολήν, XX, 2 (PG, 62, 137).

352. Περὶ τοῦ θέματος τούτου ἰδὲ ἀνωτ., ὑποσ. 295.

353. ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, Ἀποσπάσματα εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους, 7,1-4, σ. 122,5-23.

ὅταν τέλος ἡ χρῆσις καὶ διάθεσις τοῦ σώματος τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν συζύγων προσφέρεται αὐτοβούλως καὶ ἐλευθέρως εἰς τὸν ἕτερον καὶ τάνάπαλιν, τότε ἀκριβῶς ὁ γάμος ὑποῦται, συμφώνως πρὸς τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ἰδεωδεστέραν αὐτοῦ μορφήν καὶ ἀπὸ καθαρῶς ἀνθρώπινος σαρκικῆς πράξις μεταβάλλεται καὶ ἀπαβαίνει ὅλως ἰδιαιτέρως κατ' ἐξοχὴν χάρισμα τοῦ Θεοῦ: «Θέλω δὲ πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἑμαυτόν· ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον ἔχει χάρισμα ἐκ Θεοῦ· ὃς μὲν οὕτως· ὃς δὲ οὕτως. Πνέει χαρίσματος ὁ γάμος, ὅτι τὰ μέτρα τηρεῖται τὰ ἐκ συμφωνίας· καὶ ἀληθῶς ἐστὶν εἰπεῖν ἀπὸ τινῶν ὅτι τούτῳ ὁ γάμος χάρισμά ἐστιν· ὅτε οὐκ ἀκαταστασία, ὅτε πᾶσα εἰρήνη, πᾶσα συμφωνία· εἰπεῖν μέντοι γε ὅτι χάρισμα ἐκ Θεοῦ ἐστὶν ὁ γάμος πιστοῦ πρὸς ἐθνικὸν καὶ ἐθνικοῦ πρὸς πιστόν, τοῦτο οὐκ ἂν εἴποιμι· οὐ γὰρ δύναται τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ φθάνειν ἐπὶ τοῖς ἐθνικοῖς· ἐὰν πιστεύῃ, ἐὰν σωθῇ, τότε ἀρχὴν λήψεται τοῦ χαρίσματος»³⁵⁴. Ὅσάκις ὅμως δὲν ὑπάρχει ἐλευθέρᾳ ἁσκησις τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας ἐνὸς τῶν συζύγων ἀλλ' ἐπιβολὴ εἴτε τῆς καθαρῶς σεξουαλικῆς πράξεως εἴτε τῆς «ἀποχῆς» ἢ τῆς «ἐγκρατείας» ὑπὸ τοῦ ἐνὸς ἐπὶ τοῦ ἄλλου τότε ἡ συζυγικὴ ἀγάπη καὶ ὁμόνοια ἀντικαθίστανται διὰ τῆς «διε ρ ρ η γ μ ε ν η ς ἀ γ ά π η ς» καὶ τῆς διχονοίας³⁵⁵, ἡ δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν ἀμοιβαίας συμφωνίας πρόξενος πολλῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν καὶ ἀγωνισμάτων «ἐγκράτεια» καὶ σεξουαλικὴ «ἀποχὴ» ἀποβαίνει, διὰ τῆς καταργήσεως τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἐτέρου, πηγὴ πολλῶν κακῶν, καὶ δὴ καὶ τῆς μοιχείας, τῆς πορνείας καὶ τῆς ἀνατροπῆς τῶν τῆς οἰκίας πραγμάτων³⁵⁶. Ὁ ἔρως εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀποβαίνει μία κοινὴ μηχανικὴ καὶ βιολογικὴ ἐνέργεια, λαμβάνει χαρακτῆρα ἀγελῶδη καὶ ἀπὸ μυσταγωγικῆς λειτουργίας καὶ βασικὸς παράγων προαγωγῆς τοῦ προσώπου ποὺ εἶναι μεταβάλλεται εἰς παράγοντα καταστροφῆς τῆς ἐνότητος τοῦ προσώπου. Ἡ ἑλλειψὶς παιδιῶν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν κατ' ἐξο-

354. ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, μνημ. ἔργ., σ. 125,4-13.

355. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλίαι εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους, XIX, 1 (PG, 61, 153). Ἰδὲ τὸ πλήρες κείμενον ἀνωτ., ὑποσ. 341.

356. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, μνημ. ἔργ. XIX, 1: «Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἐκ συμφώνου». Τί δὴ τοῦτό ἐστι; Μὴ ἐγκρατεῦσθω, φησίν, ἡ γυνή, τοῦ ἀνδρὸς ἄκοντος, μήτε ὁ ἀνὴρ, τῆς γυναικὸς μὴ βουλομένης. Τί δὴποτε; Ὅτι μεγάλα ἐκ τῆς ἐγκρατείας ταύτης τίκεται κακὰ· καὶ γὰρ καὶ μοιχεῖται καὶ πορνεῖται καὶ οἰκίῳ ἀνατροπαὶ πολλάκις ἐντεῦθεν ἐγένοντο. Εἰ γὰρ ἔχοντες τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας πορνεύουσι, πολλῶ μᾶλλον ἂν αὐτοὺς τῆς παραμυθίας ταύτης ἀποστερήσῃς. Καὶ καλῶς εἶπε, «Μὴ ἀποστερεῖτε», ἀποστέρησιν ἐνταῦθα καὶ ὀφειλὴν ἀνωτέρω εἰπών, ἵνα δείξῃ τῆς δεσποτείας τὴν ἐπίτασιν. Τὸ γὰρ ἄκοντος θατέρου ἐγκρατεῦσθαι θάτερον, ἀποστερεῖν ἐστίν· τὸ δὲ ἐκόντος, οὐκέτι. Οὐδὲ γὰρ, εἰ πείσας με λάβοι τι τῶν ἐμῶν, ἀποστερεῖσθαι φημι. Ὁ γὰρ ἄκοντος καὶ βιαζομένου λαβὼν, ἀποστερεῖ· ὅπερ ποιοῦσιν: πολλὰ γυναῖκες, μεῖζονα τῆς δικαιοσύνης ἁμαρτίαν ἐργαζόμεναι, καὶ τῆς ἀσελείας τοῦ ἀνδρὸς ὑπεύθυνοι γινόμεναι ταύτην, καὶ διασπῶσαι πάντα (PG 61, 152-153).

χὴν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος καὶ τὸ ἀποκορύφωμα τῆς συζυγικῆς ἀγάπης καὶ τῆς οἰκογενειακῆς εὐτυχίας, ἀναμφιβόλως καλύψει τοὺς γονεῖς νὰ ὀριμάσουν ταχύτερον καὶ περισσότερον, καὶ δὴ καὶ κοινωνικῶς καὶ πνευματικῶς, προσέτι δὲ καθιστᾷ τούτους ἀπαισιοδόξους, ὅλως δὲ ἰδιαιτέρως ἐγωκεντρικούς, ὡς ἤδη ἐτονίσθη ἀνωτέρω. Πᾶν ζεῦγος, τὸ ὁποῖον ζῇ καὶ κινεῖται ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ κἀν παιδιὰ, ἀμαρτάνει βαθέως τόσον ἐνώπιον αὐτοῦ τούτου τοῦ δημιουργοῦ τοῦ παντός, τοῦ Θεοῦ, ὅσον καὶ ἐναντίον τοῦ πρωταρχικοῦ καὶ ὑψίστου σκοποῦ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἡ ὁποία, ὡς εἶναι γνωστόν, ἐμπερικλείουσα ἐν αὐτῇ τὴν δημιουργίαν, ἥ, ὡς λέγουν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, τὴν «ἀθανασίαν» ἢ διαιώνισιν τοῦ ἀνθρώπινου εἶδους, ἀποβλέπει εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἡθικὴν τελείωσιν τῶν συζύγων ἐν ὧσιν τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ μακαριότητος. Συμφώνως πάντοτε πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς ἀρχαίας ἀδιδαιρέτου Ἐκκλησίας πᾶσα τυχὸν ἄρνησις μεταβιβάσεως τῆς ζωῆς εἰς ἄλλους ἀποτελεῖ ἄρνησιν τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς τοιαύτη ἀκριβῶς θεωρεῖται βαρύντατον ἀμάρτημα προερχόμενον κυρίως ἐκ τοῦ ἐγωῖσμοῦ τῶν ζευγῶν, τὰ ὁποῖα, ζῶντα ἐντὸς τοῦ κόσμου τῆς φιλαυτίας καὶ τοῦ ναρκισσισμοῦ, προτιμοῦν νὰ βαστάξουν διὰ τὸν ἑαυτὸν τους τὴν ζωὴν παρὰ νὰ τὴν διαμοιρασθοῦν μὲ τοὺς ἀπογόνους των, ὡς ἀκριβῶς διὰ λόγους φιλανθρωπίας καὶ μόνον μοιράζεται ταύτην ὁ Θεὸς μετὰ τοῦ ἀνθρώπου. Ταῦτα πάντα σημαίνουν ὅτι εἶναι ἐντελῶς ἀδιανόητον νὰ φαντασθῇ κανεὶς ὅτι δύναται τις νὰ συνάψῃ γάμον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ νὰ παραμένῃ πιστὸς εἰς τὴν ἐν γένει ἡθικὴν αὐτῆς διδασκαλίαν χωρὶς νὰ ἔχῃ ὅχι ἀπλῶς τὴν πρόθεσιν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα τῆς τεκνογονίας-παιδοποιίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ὡσάυτως ὑψίστην ἔκφρασιν καὶ ἐκδήλωσιν τοῦ σκοποῦ τοῦ γάμου, ὅστις ὡς προεικόνισμα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ συντείνει εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ θείου προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου³⁵⁷ καὶ ἐκφράζει τὴν ἀδιάσπαστον ψυχικὴν καὶ σωματικὴν ἑνωσιν τῶν ἐλευθέρως συνεζευγμένων.

357. Ὁ ὁμότιμος καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν κ. Μ. Σιώτης, ἐξετάζων τὸ θέμα τοῦτο ἀπὸ καθαρῶς βιβλικῆς ἐπόψεως γράφει: «Ὁ γάμος, ὡς μέσον ἀγιασμοῦ καὶ πνευματικῆς τελειώσεως, ἐξαιρεται ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ ὡς αἰτία καὶ παράγων μεγίστης κατὰ Χριστὸν χαρᾶς (Ἰω. γ' 29). Δι' αὐτοῦ ἐξαγιάζονται αἱ σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι καὶ ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται εἰς τὸν λιμένα τῆς πλέον πνευματικῆς ἀσφαλείας... Εἶναι δὲ ἡ ἐκ τοῦ γάμου κοινωνία τῶν συζύγων τὸ προεικόνισμα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου πίπτουσα σκιά τῆς μεταξὺ τῶν προσώπων τῆς Ἀγίας Τριάδος ὑφισταμένης θείας κοινωνίας, καθόσον καὶ διὰ τοῦ γάμου ἐκφράζεται ἡ αὐτὴ ἀμοιβαιότης καὶ ἀντίδοσις, ὡς καὶ ἡ ἑτεροβίωσις ὡς ὁ πλέον προσωπικὸς διάλογος, ἀπαύγασμα τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ προσωπικὴ μακαριότης. "Ὅθεν ἡ διὰ τοῦ γάμου κοινωνία πρέπει νὰ νοῆται οὐχὶ ὡς ἀπλῆ τις κατάστασις πραγμάτων, ἀλλ' ὡς οὐσιαστικὴ πνευματικὴ δύναμις καὶ δημιουργία, ἥτις κέκτηται, διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐξαιρετον σωτηριώδη ἀξίαν» (Μ. ΣΙΩΤΗΣ,

Ἡ Ὁρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία ἐμμένουσα εἰς τὸν κατ' ἐξοχὴν ἱερὸν χαρακτήρα τοῦ γάμου ὡς «*πορνείας ἀναιρετικὸν φάρμακον*», κατὰ τὴν προσφυᾶ ἔκφρασιν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου³⁵⁸, ὁρθῶς καὶ αὐθεντικῶς ἐρμηνεύουσα καὶ βιοῦσα τὸ πνεῦμα τῆς περὶ τοῦ ἐν λόγῳ μυστηρίου θεολογίας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, καὶ δὴ καὶ τὴν περὶ πρὸς καιρὸν «ἀκρασίαν» διδασκαλίαν αὐτοῦ, ἔτι δὲ ἀκολουθοῦσα πιστῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως τὴν σαφῆ πρᾶξιν τῆς ἀρχεγόνου Ἐκκλησίας κατεδίκασε, καταδικάζει καὶ ἀσφαλῶς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι θὰ ἐξακολουθῇ νὰ καταδικάζῃ τὴν ἐπιβολὴν εἰς τὸ εὐσεβὲς αὐτῆς πλήρωμα παντὸς εἴδους ὑπερβολικῆς ἐγκρατείας καὶ ἐπιδράσεως ἐκ τῶν ἀσκητικῶν ἀντιλήψεων τοῦ ἑλληνιστικοῦ πνεύματος³⁵⁹, ἐνῶ «τὴν μετὰ τῆς νομίμου γαμετῆς ὁμιλίαν σωφροσύνην» θὰ «*ἀλέγῃ*»³⁶⁰.

Ὁ γάμος, συμφώνως πάντοτε πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἀποτελεῖ τὴν ὑψίστην ἔκφρασιν τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης τῶν ἐν καὶ κατὰ Χριστὸν συνεζευγμένων καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀντίδοτον πρὸς ἀποφυγὴν παντὸς εἴδους σαρκικοῦ πειρασμοῦ, καὶ δὴ καὶ πρὸς ἀποφυγὴν ἐκ μέρους τούτων τῆς πορνείας. Ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ γάμου τὸ σέξ, τὸ ὅποῖον ὁ ἴδιος ὁ Θεός, προῖδων τὴν πτώσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἐνεφύτευσε εἰς αὐτὸν πρὸς σωφροσύνην καὶ διασφάλισιν τῆς διαιωνίσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους³⁶¹, ἔτι δὲ καὶ πρὸς

Γάμος, ἐν Ὁρησκευτικῇ καὶ Ἡθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, τ. IV, 202). Περὶ τῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν τοῦ γάμου ἰδὲ ὡσαύτως ἀνωτ., ὑποσ. 305 καὶ κατωτ., ὑποσ. 361.

358. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν «*Διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχέτω*», 2: Οὐ γὰρ πονηρὸν ὁ γάμος πρᾶγμα, ἀλλὰ πονηρὸν ἡ μοιχεία· γάμος δὲ πορνείας ἀναιρετικὸν φάρμακον. Μὴ τοίνυν αὐτὸν ἀτιμάζωμεν ταῖς διαβολικαῖς πομπαῖς· ἀλλ' ὅπερ ἐποίησαν οἱ ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οἱ νῦν γυναῖκας λαμβάνοντες ποιείτωσαν τὸν Χριστὸν ἔχέτωσαν. Καὶ πῶς δυνατόν τοῦτο γενέσθαι, φησί; Δι' αὐτῶν τῶν ἱερέων. Ὁ δεχόμενος γάρ, φησὶν, ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται (PG, 51, 210).

359. Φαίνεται ὅτι ὑπὸ τῶν ἀσκητικῶν τούτων τάσεων ἐπηρεάσθη μερὶς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Κορινθίων, οἱ ὅποιοι, προκειμένου νὰ λύσουν τὸ πρόβλημα, ἀπηθύνθησαν εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον ἐρωτῶντες αὐτὸν «*εἰ δεῖ ἀπέχεσθαι γυναικὸς ἢ μὴ*». Περὶ τοῦ θέματος τούτου ἰδὲ ἐπὶ παραδείγματι ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλίαι εἰς τὴν Ἀ' Κορινθίους, XIX, 1: Περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι. Ἐγραψαν γὰρ αὐτῷ, εἰ δεῖ ἀπέχεσθαι γυναικὸς, ἢ μὴ. Καὶ πρὸς ταῦτα ἀντιγράφω καὶ περὶ τοῦ γάμου νομοθετῶν, εἰσάγει καὶ τὸν περὶ παρθενίας λόγον (PG, 61, 151).

360. Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῆς γνωστῆς ἐπισήμου διακηρύξεως τοῦ αὐστηροτάτου δι' ἑαυτὸν μοναχοῦ τῆς ἐρήμου ἁγίου Παφνουτίου, ἡ ὁποία ἐγένετο θεωρία καὶ πράξει γενικῶς ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῆς Ὁρθόδοξου ἡμῶν Ἐκκλησίας.

361. Ἡ ἀναγκαία σύνδεσις τοῦ γάμου μετὰ τῆς διαιωνίσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀποτελεῖ, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφισβήτησεως, κοινὴν πεποιθήσιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ εἴτα τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας.

Οἱ πρῶτοι, μὴ γνωρίσαντες τὴν περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν διδασκαλίαν τοῦ Ναζωραίου καὶ ἀποδίδοντες εἰς τὸν γάμον ὡς πρῶτον καὶ κύριον σκοπὸν τὴν παιδοποιίαν, ἐξε-

σωτηρίαν³⁶², χαρὰν καὶ ἡδονὴν τοῦ ἀνθρώπου³⁶³, ἐπιτελεῖ ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν αὐτοῦ ἀνθρωπολογικὴν διάστασιν ὄντως μίαν ἱεράν, ὑψηλὴν καὶ λίαν σημαντικὴν λειτουργίαν καὶ ἀποστολήν. Διὰ τοῦ ὧς ἄνω τονισμοῦ τῆς ἀξίας, σημασίας καὶ βαρύτητος τοῦ σέξ ἢ κοινῶς τοῦ ἔρωτος ἀναφερόμεθα μόνον εἰς τὸν βασικὸν καὶ οὐσιαστικὸν ρόλον, τὸν ὁποῖον διαδραματίζει τοῦτο εἰς τὰ ἡνωθέντα διὰ

λάβανον τὴν διὰ τοῦ γάμου ἐπιτυγχανομένην διαιώνισιν τοῦ ἀνθρωπίνου εἴδους ὡς μοναδικὴν ἐλπίδα ἀθανασίας αὐτοῦ. Οὕτως ὁ πολὺς Πλάτων θεωρεῖ τὴν διὰ τοῦ γάμου ἐπιτυγχανομένην τεκνογονίαν ὡς ἐλπίδα ἀθανασίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους (πρβλ. Σ υ μ π ό - σ ι ο ν 20C καὶ Ν ό μ ο ι 721). Τὴν πίστιν ταύτην τοῦ ἑλληνος φιλοσόφου σχολιάζων ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς γράφει: «Πλάτων μὲν οὖν ἐν τοῖς ἐκτὸς ἀγαθοῖς τάττει τὸν γάμον, ἐπισκευάσας τὴν ἀθανασίαν τοῦ γένους ἡμῶν καὶ οἶονεῖ διαμονὴν τινα παισὶ παίδων μεταλαμπαδευομένην» (Σ τ ρ ω μ α τ ε ῖ ς, II, XXIII, 2,1).

Οἱ δεῦτεροι, τ.ἐ. οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, καταπολεμοῦντες τὴν περὶ γάμου ἐσφαλμένην διδασκαλίαν τῶν Γνωστικῶν, ἐκλαμβάνοντων τὸν γάμον ὡς τροφήν τοῦ θανάτου, φρονοῦσιν ὡσαύτως ὅτι ὁ γάμος ἐθεσμοθετήθη ὡς ἀντίβαρον τοῦ θανάτου «ὁ γάμος παραμυθία τοῦ ἀποθνήσκειν ἐπενοήθη» (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, Π ε ρ ἰ π α ρ θ ε ν ῖ α ς, XII, ἐκδοσις W. JAEGER, τ. VIII, 1, σ. 302,25), ἢ ὡς μέσον ἀντικαταστάσεως «τῶν ἐν τοῖς πολέμοις διὰ τὴν οἰκείαν μοχθηρίαν δαπανωμένων» [ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΓΚΥΡΑΣ, Π ε ρ ἰ τ ῆ ς ἐ ν π α ρ θ ε ν ῖ α ἀ λ η θ ο ὕ ς ἀ φ θ ο ρ ῖ α ς, LV (PG, 30, 780A)]. Τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου γνώμην τῶν Πατέρων συνοψίζει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὅστις, ἀναφερόμενος εἰς τὴν σχετικὴν περὶ τοῦ γάμου θεολογίαν τοῦ Ἀπ. Παύλου, παρατηρεῖ: «Ἵστε διὰ τὸ μὴ ἐκτριβῆναι καὶ ἀναλωθῆναι τὸ γένος ὑπὸ τοῦ θανάτου, ὁ γάμος ἐπινενόηται, ὡς ἂν διὰ τῆς παιδοποιίας τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων διασώζεται... Καλὴ μὲν ἡ τεκνογονία, ἣν ὁ γάμος διανίστησι, καὶ καλὸς ὁ γάμος διὰ τὰς πορνείας, ταύτας περικόπτων καὶ τὸ λυσσώδες τῆς ἐπιθυμίας διὰ τῆς ἐννόμου μίξεως οὐκ ἔδωκεν πρὸς ἀνόμους ἐκμαίνεσθαι πράξεις. Καλὸς ὁ γάμος, οἷς οὐ πάρεστιν ἐγκράτεια» (ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἐ κ δ ο - σ ι ς ἀ κ ρ ι β ῆ ς ὁ ρ θ ο δ ὅ ξ ο υ π ῖ σ τ ε ω ς, IV, 24, PG, 94, 1208A,1212A).

362. Ὡς ἰδιαιτέρως οἱ Πατέρες τονίζουν, ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν, τὸν σωτηριολογικὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἔχει ὁ γάμος καὶ τὸν ὁποῖον ὅλως ἰδιαιτέρως ὑπογραμμίζει ὁ Ἀπ. Παῦλος (πρβλ. Μ. Α. ΣΙΩΤΟΥ, Γ ά μ ο ς, ἐν Θ.Η.Ε., τ. IV, στ. 200. J. TOMKO, Some Aspects of the Theology of Mariage based on the Teaching of St. Paul, ἐν The Laity, Bulletin of the Consilium de Laicis, No 17-18, 1974, σσ. 8 ἐξ. Γ. Π. ΠΑΤΡΩΝΟΥ, Ὁ γ ά μ ο ς σ τ ῆ Θ ε ο λ ο γ ῖ α κ α λ ῖ σ τ ῆ ζ ω ῆ, Ἀθῆναι, 1981, σσ. 31-38). Ἐν καὶ διὰ τοῦ γάμου ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης, ἐμπιστοσύνης, πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς ἐνόητος, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τῆς συνουσίας καθίστανται «ὁ μ ό σ α ρ κ ο υ» καὶ ὡς τοιοῦτοι ἀκριβῶς καλοῦνται νὰ συμπληρώσωσιν ἀλλήλους διὰ τῆς υπερβάσεως τοῦ ἐγώ. Ὁ εἰς χάριν τῆς σωτηρίας τοῦ ἄλλου καλεῖται νὰ βασιτάξῃ τὸ φορτίον τούτου, καθ' ὅτι, ὡς λέγει καὶ ὁ ἱ. Χρυσόστομος, ἀκολουθῶν πιστῶς τὸν Ἀπ. Παῦλον, ἐν τῷ γάμῳ «γυνὴ καὶ ἀνὴρ οὐκ εἰσὶν ἄνθρωποι δύο, ἀλλ' ἄνθρωπος εἷς» (ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁ μ ι λ ῖ α ι ε ἰ ς Κ ο λ α σ σ α ῖ ς, XII, 5, PG, 62, 387).

363. Περὶ τοῦ θέματος τούτου σὺν τοῖς ἄλλοις ἰδὲ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ἐ γ κ ώ μ ι ο ν ε ἰ ς Μ ά ξ ι μ ο ν, 3: Ἀλλ' ὁ Θεὸς τοὺς ἔρωτας τούτους ἐγκατέσπειρε, καὶ τοὺς ἐκιδιδόντας καὶ τοὺς ἐκιδιδόμενους μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιεῖν παρεσκεύασε, φησὶν· Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστὶ (PG, 51, 230).

τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας θεσπιθέντος μυστηρίου τοῦ γάμου, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴν ἐπιτυχημένην διατύπωσιν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, λειτουργεῖ ὡς «πορνείας ἀναιρετικὸν φάρμακον», ὅπως ἀνωτέρω ἐτονίσαμεν καὶ ὅπως θὰ ἴδωμεν εὐθύς κατωτέρω³⁶⁴, καὶ οὐχὶ εἰς τὰς ἀνωμάλους ἐκείνας καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι ὁδηγοῦν τὸν ἄνθρωπον προσωπικῶς καὶ τὴν κοινωνίαν συλλογικῶς εἰς ἡθικὴν κατάπτωσησιν (διαζύγια, ἀμβλώσεις, ἐξωσυζυγικαὶ περιπέτειαι, παράνομος συμβίωσις κυρίως μεταξὺ τῶν νεαρῶς ἡλικίας ἀτόμων κλπ.). Τὴν ὑψηλὴν ταύτην λειτουργίαν τοῦ σέξ-ἐρωτος πρέπει νὰ τὴν ἴδωμεν ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν ἔννοιαν, ἡ ὁποία ἀπορρέει ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἰδιαιτέρας φύσεως τοῦ γάμου, ἥτοι ὡς μέσου κατὰ πολλομῆσεως τῆς ἀπομονώσεως τοῦ προσώπου, ὡς ὑπέρβασιν τοῦ ἐγὼ καὶ ταύτισιν τούτου μετὰ τοῦ ἐσύ, ἔτι δὲ καὶ ὡς μετάβασιν ἐκ τῆς ἰδιοτελοῦς εἰς μίαν καθαρῶς ἀνιδιοτελεῖ κοινωνίαν προσώπων, ὅπου «γυνὴ καὶ ἀνὴρ οὐκ εἰσὶν ἄνθρωποι δύο, ἀλλ' ἄνθρωπος εἷς»³⁶⁵. Ὁ γάμος, διὰ νὰ ἀναφερθῶμεν εἰς τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, σὺν τοῖς ἄλλοις «ἐστι καὶ μῆξις σωμάτων» ἢ, κατὰ Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, «ἐννομος μῆξις, οὐκ ἐὼν πρὸς ἀνόμους ἐκμαίνεσθαι πράξεις»³⁶⁶.

Διὰ τὰ νόμιμα ζεύγη δὲν τίθεται κἄν, συμφώνως πάντοτε πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὸ δίλημμα: νόμιμος σεξουαλικὴ συζυγικὴ ζωὴ ἢ ἀποχή ἐκ ταύτης; Καὶ δὲν τίθεται διότι ἡ μία φάσις τοῦ ἐρωτήματος δὲν ἀναιρεῖ τὴν ἄλλην, δοθέντος ὅτι καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη εἶναι ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἀπόρροια τῆς ἐλευτέρας ἀποφάσεως τῶν συζύγων καὶ ἀποβλέπει εἴτε διὰ τῆς συνουσίας εἴτε διὰ τῆς ἀποχῆς-ἐγκρατείας εἰς τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν τῶν διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου ἡνωμένων, οἱ ὁποῖοι, ἀκολουθοῦντες τὴν ἀρχαίαν πρᾶξιν καὶ παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας, «μετὰ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου τὴν ἔνωσιν» ὀφείλουν «ποιεῖσθαι, ἵνα ὁ γάμος ᾖ κατὰ Κύριον καὶ μὴ κατ' ἐπιθυμίαν»³⁶⁷. Ἡ μεγάλη ἀκριβὴς εὐθύνη τὴν ὁποίαν ἔχει ἕκαστος μέλος διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἑτέρου ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ γάμου, ὡς καὶ ἡ βαθεῖα τούτων συνειδησίς διὰ τῆς ἐν αὐτῷ καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀμοιβαίας πνευματικῆς ὁλοκληρώσεως τῆς προσωπικότητος αὐτῶν δὲν ἐπιτρέπει διακοπὴν τῆς συζυγικῆς ζωῆς ἄνευ τῆς γνώμης τοῦ ἑτέρου, διότι μία ταιαυτὴ μονομερὴς πρᾶξις θὰ ἠδύνατο νὰ ὁδηγήσῃ τὸ ἕτερον μέλος εἰς τὴν ἡθικὴν καταστροφὴν διὰ τὴν ὁποίαν ἔνοχος εἶναι καὶ ὁ ὁδηγῆσας, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, τοῦτο εἰς

364. Ἰδὲ ἀνωτ., ὑποσ. 358.

365. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλίαι εἰς Κολοσσαεῖς, XII, 5 (PG, 62, 387).

366. Ἰδὲ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, ἀνωτ., ὑποσ. 361.

367. ΠΝΑΤΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, Ἐπιστολὴ πρὸς Πολύκαρπον, V, 2.

αὐτήν: «Καὶ οὔτε ἐπέτεινεν τὸν περὶ ἀγνείας λόγον, καὶ ἀνεῖλε τὸν περὶ γάμου, οὔτε τὸν περὶ γάμου προκρίνας, ἀνεῖλε τὸν περὶ παρθενίας, ὡς καλὸς οἰκονόμος. Ἀλλὰ τηρεῖ δι' ὅλου τοῦ λόγου τὸ βούλημα αὐτοῦ (κατὰ) τινὰ τρόπον, καὶ προτρέπεται καθαρῶς· καὶ συγχωρήσας συγκαταβαίνει, προτρέπεται πάλιν ἀσκεῖν τὴν ἀγνείαν· καὶ προτρεψάμενος ἀσκεῖν τὴν ἀγνείαν πάλιν φέρει ἐπὶ τῷ δεῖν τῇ ἀσθeneίᾳ συγκαταβαίνειν τῶν ἀσθενεστερῶν· ἤρξατο δὲ οὐκ ἀπὸ τῶν ὑποδεεστερῶν, οὐ γὰρ ἔπρασεν· ἀλλ' ἀπὸ τῶν τελειοτέρων πραγμάτων, λέγων· «περὶ δὲ ὧν ἐγράφατέ μοι· καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἀπτεσθαι»· οἶον, ἐπαινώ ὑμᾶς ὅσον ἐπὶ τὸ ἡθελῆκεναι ἀγνεύειν τοὺς ἀποστάντας τῆς μίξεως τῆς πρὸς τὴν γυναῖκα· ἀλλὰ λογίσασθε μὴ τὸ ἑαυτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς γυναικὸς· ἡ γὰρ ἀγάπη οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς»³⁶⁸. Ὁ ἀνὴρ λαμβάνει γυναῖκα καὶ ἡ γυνὴ ἄνδρα οὐχὶ διὰ παιδεύουσαν πρωτίστως ἀλλὰ κυρίως διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν ἀμαρτίαν καὶ νὰ ἀπαλλαγῶν τῆς πορνείας³⁶⁹.

Ἀπὸ τὸ ἕτερον μέρος ἡμεῖς οἱ πνευματικοὶ πατέρες πρέπει νὰ ἀπαλλογώμεν ἀπὸ ὠρισμένα «ταμπού» τοῦ παρελθόντος, τὰ ὁποῖα κατὰ τινὰ τρόπον καλῶν ἡμᾶς νὰ ἴδωμεν καὶ νὰ ἀντιμετωπίσωμεν γυμνὴν τὴν πραγματικότητά, νὰ ἀπαλλογώμεν λέγομεν ἀπὸ ὠρισμένας ἀνεξηγήτους καὶ ἐν πολλοῖς ἀρνητικῶς δρώσας εἰς τὸ ὑψηλὸν καὶ λίκιν εὐαίσθητον ποιμαντικὸν ἡμῶν ἔργον σκέψεις, ιδέας, προκαταλήψεις καὶ εὐσεβιστικούς ἐρυθριασμούς, τοὺς ὁποίους σφοδρότατα κατεπολέμησαν ὁ Ἀπ. Παῦλος καὶ οἱ θεοφόροι Πατέρες³⁷⁰, καὶ νὰ ἴδωμεν τὸν γάμον, τὸ «μέγα τοῦτο μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας» ὑπὸ μίαν ὅλως καθαρῶς ἐκκλησιολογικὴν, σωτηριολογικὴν καὶ ἐσχατολογικὴν ὀπτικὴν γωνίαν, ὡς ἀκριβῶς τὸ ἐμελέτησαν, τὸ ἡρμήνευσαν, τὸ ἐβίωσαν καὶ τὸ ἀντιμετώπισαν ὡς καθαρῶς ποιμαντικόν, ἠθικόν, πνευματικόν, κοινωνικόν

368. ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, Ἀποσπάσματα εἰς τὴν Α' Κορινθίους, 7; 1-4 (ἐκδόσεις J. A. CRAMER, τ. V. σ. 121, 17-29).

369. Πρβλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, 5: «Διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω». Οὐκ εἶπε, διὰ δὲ τὴν τῆς πενίας ἀπαλλαγὴν, ἢ διὰ τὴν τῆς εὐπορίας κτήσιν· ἀλλὰ τί; «ἵνα πορνείας φύγωμεν, ἵνα τὴν ἐπιθυμίαν καταστειλωμεν, ἵνα σωφροσύνη συζήσωμεν, ἵνα εὐαρεστήσωμεν Θεῷ, τῇ οἰκειᾷ ἀρχοῦμενοι γαμετῇ. Τοῦτο τοῦ γάμου τὸ δῶρον, οὗτος ὁ καρπός, τοῦτο τὸ κέρδος. Μὴ τοίνυν τὰ μεῖζονα ἀφείς, τὰ ἐλάττωνα ζητεῖ· πολὺ γὰρ σωφροσύνης ἐλάττων ὁ πλοῦτος. Δι' ἐν γὰρ τοῦτο μόνον χρὴ λαμβάνειν γυναῖκα, ἵνα τὴν ἀμαρτίαν φύγωμεν, ἵνα πορνείας ἀπάσης ἀπαλλογώμεν (PG, 51, 232).

370. Τοὺτους ἀκριβῶς καταπολεμεῖ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος διαβεβαιῶν μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο: «Περὶ γάμων ὁ Παῦλος νομοθετεῖ, καὶ οὐκ αἰσχύνεται, οὐδὲ ἐρυθριᾷ· καὶ μάλα εἰκότως. Εἰ γὰρ ὁ Δεσπότης αὐτοῦ γάμον ἐτίμησε, καὶ οὐκ ἐπσχύνθη, ἀλλὰ καὶ τῇ παρουσίᾳ καὶ τῷ δώρῳ τὸ πρᾶγμα ἐκόσμησε (καὶ γὰρ καὶ δῶρα τῷ γάμῳ μεῖζονα ἀπάντων εἰσήνεγκε, τὴν τοῦ ὕδατος φύσιν εἰς οἶνον μεταβαλὼν), πῶς ὁ δοῦλος ἡρυθρίασεν ἂν περὶ γάμου νομοθετῶν»; ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν «Διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω...», 2 (PG, 51, 210).

καὶ ἐκκλησιολογικὸν πρόβλημα τῶν χριστιανῶν τῆς ἐποχῆς των οἱ Πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως δὲ ἰδιαιτέρως νὰ ἀποσυνδέσωμεν τὸ μυστήριον τοῦτο ἐκ τῶν πάσης δευτερευούσης σημασίας, ἀξίας καὶ περιεχομένου λοιπῶν στοιχείων. Τοῦτο ποιοῦντες, ὀφείλομεν συγχρόνως νὰ ἐπανασυνδέσωμεν τὸ μυστήριον τοῦτο κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον μὲ τὴν ἡθικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν προκοπὴν καὶ τελείωσιν τῶν συζύγων, ἡ ὁποία, σὺν τοῖς ἄλλοις, πραγματοποιῆται εὐκολώτερον διὰ τῆς καταπολεμήσεως τῆς πορνείας καὶ τῆς ἐπαυξήσεως —εἰς βάθος καὶ πλάτος— τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης, καὶ μόνον δευτερευόντως μὲ τὴν παιδοποιῶν³⁷¹. Ἀκολουθοῦντες τὴν τακτικὴν ταύτην, ἡ ὁποία εἶναι κατὰ πάντα σύμφωνος πρὸς τὴν θεολογίαν τῆς τελείσεως τοῦ γάμου³⁷², ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφιβολίας καὶ ἀμφισβήτησεως θὰ προσφέρωμεν πάρα πολλὰ εἰς τὸν ἡθικῶς καὶ πνευματικῶς ἀμφιταλαντευόμενον ἄνθρωπον τῆς ταραχώδους καὶ ἐπαναστατικῆς ἐποχῆς μας, θὰ ἀποφύγωμεν νὰ ἐπιβάλλωμεν, ἐν ὀνόματι τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς ὀρθοπραξίας, βαρέα καὶ δυσβάστακτα φορτία ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων ὤμων τῶν πιστῶν μας καλύοντες αὐτοὺς νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ³⁷³, συγχρόνως ὅμως θὰ εἴμεθα καὶ ἀπολύτως σύμφωνοι πρὸς ὅ,τι ἐπὶ τοῦ προκειμένου, συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἐθέσπισεν, ἐδίδαξε καὶ ἐβίωσεν ἡ ἀρχαία ἀδιαίρετος καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία διὰ στόματος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου παραγγέλλει εἰς ἡμᾶς λέγουσα: «Γάμος γὰρ οὐχ ἵνα ἀσελγῶμεν εἰσενήνεκται, οὐδ' ἵνα πορνεύωμεν, ἀλλ' ἵνα σωφρονῶμεν. Ἀκουσαν γοῦν τοῦ Παύλου λέγοντος· Διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχεται, καὶ ἕκαστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἔχεται. Δύο γὰρ ταῦτά ἐστι, δι' ἅπερ εἰσενήνεκται γάμος, ἵνα ᾧ σωφρονῶμεν, καὶ ἵνα πατέρες γινώμεθα, τῶν δὲ δύο τούτων προηγούμενη ἡ τῆς σωφροσύνης ἐστὶ πρόφασις. Ἐπειδὴ γὰρ εἰσῆλθεν ἐπιθυμία, εἰσῆλ-

371. Ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει θέμα προτεραιότητος σκοποῦ τοῦ γάμου διὰ τὸν ὑψηλὰ πνευματικῶς ἱστάμενον χριστιανὸν δὲν ὑπάρχει, διότι τόσον ἡ ἀποφυγὴ τῆς πορνείας διὰ τοῦ ἐγγάμου βίου ὅσον καὶ ἡ τεκνοποιία ὡς μέσον σωτηρίας, ἔτι δὲ καὶ ἡ πρὸς καιρὸν ἐγκράτεια εἰς οὐδὲν ἕτερον συντείνουν εἰ μὴ μόνον εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἡθικὴν τελείωσιν, τ.ἐ. εἰς τὴν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου.

372. Συμφώνως πρὸς τὰ λειτουργικὰ κείμενα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν τελεσιουργίαν τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου οὗτος τελεῖται πρὸς «μόνοιαν ψυχῶν καὶ σωμάτων» (β' εὐχὴ τοῦ γάμου), τ. ἐ. πρὸς σωτηριολογικὴν καὶ ἐσχατολογικὴν ἀλληλοσυμπλήρωσιν καὶ τελείωσιν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναίκος καὶ εἴτα πρὸς τεκνογονίαν. Ἡ θεολογικὴ αὕτη ἐρμηνεία τοῦ γάμου εἶναι περισσότερον σαφὴς κυρίως ἐν τῇ γ' εὐχῇ τοῦ ἀρραβῶνος, ὅπου ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ συνάπτονται εἰς γάμου κοινωνίαν πρῶτον «εἰς βοήθειαν» καὶ εἴτα εἰς «ἀδιαδοχήν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων».

373. Πρβλ. Ματθ., 23,4,13.

θε καὶ γάμος τὴν ἀμετρίαν ἐκκόπτων, καὶ πείθων μιᾷ χρῆσθαι γυναικί. Τὰς γὰρ παιδοποιῦσας οὐχ ὁ γάμος ποιεῖ πάντως, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ρῆμα τοῦ Θεοῦ τὸ λέγον, Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν· καὶ μαρτυροῦσιν ὅσοι γάμῳ μὲν ἐχρήσαντο, πατέρες δὲ οὐκ ἐγένοντο. Ὡστε προηγουμένη αὕτη ἡ αἰτία, ἡ τῆς σωφροσύνης, καὶ μάλιστὰ νῦν, ὅτε ἡ οἰκουμένη πᾶσα τοῦ γένους ἡμῶν ἐμπέπληστα... Ὡστε μία τίς ἐστὶ γάμου πρόφασις, τὸ μὴ πορνεύειν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ φάρμακον εἰσενήνεται τοῦτο»³⁷⁴.

*
**

Ἡ κατὰ κόρον ἐπαναλαμβανομένη ἐπιχειρηματολογία τῶν ὁπαδῶν τῶν ἐκτρώσεων, καθ' ἣν αὗται ἐπιτρέπονται διότι κυρίαρχος τοῦ σώματος εἶναι ἢ προβαίνουσα εἰς ἐκτρωσιν γυναῖκα καὶ οὐδεὶς ἕτερος, οὐδὲν ἀπολύτως ἔρεισμα εὕρισκει εἰς τὴν ἠθικὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἔρχεται εἰς ἄκραν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τόσον τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ὅσον καὶ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως. Ἐρχεται δὲ εἰς ἄκραν ἀντίθεσιν, διότι τὸ πρόβλημα τῆς κυριότητος τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον πολλακίς θέτουν αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὰ διάφορα φεμινιστικὰ καὶ ἐν πολλοῖς κομματικοποιημένα κινήματα γυναῖκες, τίθεται ἐπὶ ὅλως ἐσφαλμένης καὶ οὐδαμῶς ἐπὶ ὀρθῆς βάσεως. Πράγματι τὸ σῶμα τοῦ ἡ τῆς συζύγου τόσον κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ὅσον καὶ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἀνήκει εἰς τὸν ἴδιον, ἀκριβῶς εἰπεῖν, ἀλλ' εἰς τὸν ἕτερον: «Οὐκ ἔστιν ἐμὸν τὸ σῶμα, τῆς γυναικὸς ἐστὶ τῆς ἐμῆς» διακηρύσσει ἐμφαντικῶς ὁ ἱ. Χρυσόστομος, ὁ ὁποῖος τὰς σχέσεις καὶ τὴν ἰσότητά των δύο φύλων ἀντιμετωπίζει οὐχὶ ὡς ἐκφάνσεις ἐξωτερικὰς, ὡς δυστυχῶς συμβαίνει μὲ τὰ σύγχρονα φεμινιστικὰ κινήματα, ἀλλ' ὡς ὅλως ἐσωτερικὰς τῶν εὕρισκομένων εἰς γάμου κοινωνίαν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι, ζῶντες ἐν ἀπολύτως ἀμοιβαίῳ σεβασμῷ, κατανοήσει καὶ βαθεῖα καὶ εἰλικρινεῖ ἀγάπῃ, τὴν σαρκικὴν καὶ πνευματικὴν αὐτῶν ἐν Χριστῷ κένωσιν κατανοοῦν, αἰσθάνονται καὶ ζοῦν οὐχὶ ὑπὸ τὸ κράτος μιᾶς διπλῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ἀντιθέτως ὑπὸ μιᾶς καὶ μόνον τοιαύτης, ἡ ὁποία συγχρόνως ἐκφράζει τὴν συνισταμένην τοῦ «ἐγώ» ἀμφοτέρων, χωρὶς βεβαίως τοῦτο ποσῶς νὰ σημαίνει ὅτι παύουν νὰ ὑφίστανται ὠρισμένοι μεταξὺ αὐτῶν φυσιολογικαὶ-ἀνατομικαὶ διαφοραί. Αἱ ὑπάρχουσαι ὁμως μεταξὺ τού-

374. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν «Διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἑχέτω...», 3 (PG, 51, 243). Περὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἰδὲ ὡσαύτως ἀνωτ., ὑποσ. 305.

των φυσικαί καὶ οὐδαμῶς ἡθικαὶ αὐταὶ διαφοραὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θραύουν τὴν μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ὑφισταμένην ἰσότητα καὶ δὲν δημιουργοῦν διπλὴν μεταξὺ αὐτῶν ἐξουσίαν. Δὲν συμβαίνει τοῦτο, διότι μεταξὺ τούτων ὑπάρχει ἀναντιρρήτως «πολλὴ ἢ ἰσοτιμία καὶ οὐδεμία πλεονεξία»³⁷⁵. Ὁ ἀνὴρ, παρὰ τὴν ὑπεροχὴν τὴν ὁποίαν δίδει εἰς αὐτὸν ὁ Ἀπ. Παῦλος, «οὐδὲν ἔχει πλεονεξίας γυναικὸς» ἐξ ἐπόψεως χρι-

375. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλίαι εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους, XIX, 1: «Τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην τιμὴν ἀποδιδότω· ὁμοίως καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ». Τί δέ ἐστιν ἡ ὀφειλομένη τιμή; Ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλὰ καὶ δούλη καὶ δέσποινα ἐστὶ τοῦ ἀνδρός. Κἀν ἀποστῆς τῆς δουλείας τῆς προσήκουσας, προσέκρουσας τῷ Θεῷ· εἰ δὲ ἀποστῆναι βούλει, ὅταν ὁ ἀνὴρ ἐπιτρέπῃ, κἀν πρὸς βραχὺ τοῦτο γίνηται. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὀφείλῃ τὸ πρᾶγμα ἐκάλεσεν, ἵνα δεῖξῃ μὴδὲν κύριον ὄντα ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἀλλήλων δούλους. Ὅταν οὖν ἴδῃς πόρνην πυρῶσάν σε, εἰπέ· Οὐκ ἔστιν ἐμὸν τὸ σῶμα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τῆς γυναικὸς. Ταῦτα καὶ ἡ γυνὴ λεγέτω πρὸς τοὺς βουλομένους αὐτῆς διορύξει τὴν σωφροσύνην· Οὐκ ἔστιν ἐμὸν τὸ σῶμα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τοῦ ἀνδρός. Εἰ δὲ σώματος οὐκ ἐξουσιάζει ὁ ἀνὴρ ἢ ἡ γυνή, πολλῶν μᾶλλον χρημάτων. Ἀκούσατε ὅσαι ἀνδρας ἔχετε, καὶ ὅσαι γυναῖκας. Εἰ γὰρ σῶμα ἔχειν ἰδίον οὐ χρή, πολλῶν μᾶλλον χρήματα. Ἀλλαχοῦ μὲν οὖν πολλὴν δίδωσι τῷ ἀνδρὶ τὴν προεδρίαν καὶ ἐν τῇ Καινῇ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ λέγων· Πρὸς τὸν ἀνδρα σου ἡ ἀποστρόφη σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει· ὁ δὲ Παῦλος διαιρῶν οὕτω καὶ γράφων· Οἱ ἀνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἀνδρα· ἐνταῦθα δὲ οὐκέτι τὸ μεῖζον καὶ τὸ ἔλαττον, ἀλλὰ μία ἐξουσία. Τί δήποτε; Ἐπειδὴ περὶ σωφροσύνης ὁ λόγος ἦν αὐτῷ. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἄλλοις πλεονεκτεῖτω, φησὶν, ὁ ἀνὴρ· ἔνθα δὲ σωφροσύνης λόγος, οὐκέτι. Ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, οὐδὲ ἡ γυνή. Πολλὴ ἢ ἰσοτιμία καὶ οὐδεμία πλεονεξία (PG, 61, 152). Τὴν αὐτὴν ἐπιχειρηματολογίαν ἐπαναλαμβάνει καὶ ἀλλαχοῦ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὡς ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν «Διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχεται...», 4: «Τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὐνοίαν ἀποδιδότω». Τί ποτε δηλοῦν βουλόμενος τοῦτο εἶπεν; Ἄρα ἵνα τὰς περιόδους αὐτῇ τῶν χρημάτων διατηρήσῃ; ἵνα τὴν προικὰ σώαν; ἵνα ἱμάτια παράσχη πολυτελεῖ; ἵνα τράπεζαν ἀψιλεστέραν; ἵνα ἐξόδους λαμπράς; ἵνα οἰκετῶν θεραπείαν πολλήν; Τί λέγεις; ποῖον εὐνοίας εἶδος ζητεῖς; καὶ γὰρ ταῦτα πάντα εὐνοίας ἐστίν. Οὐδὲν τι τοιοῦτον λέγω, φησὶν, ἀλλὰ τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν σεμνότητα. Τὸ σῶμα τοῦ ἀνδρός οὐκέτι τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ τῆς γυναικὸς. Τηρεῖτω τοίνυν αὐτῇ τὸ κτῆμα σώον, καὶ μὴ μειούτω, μὴδὲ παραφθειρέτω... Ὅταν τοίνυν ἴδῃς πόρνην δολοφύουσαν, ἐκβουλεύουσαν, ἐρώσαν τοῦ σώματος, εἰπέ πρὸς αὐτήν· Οὐκ ἔστιν ἐμὸν τὸ σῶμα, τῆς γυναικὸς ἐστὶ τῆς ἐμῆς· οὐ τολμῶ καταχρήσασθαι, οὔτε ἐτέρῳ τοῦτο ἐνδοῦναι γυναικὶ. Τοῦτο καὶ γυνὴ ποιεῖτω. Πολλὴ γὰρ ἐνταῦθα ἢ ἰσοτιμία· καί τοι γε ἐν τοῖς ἄλλοις πολλὴν δίδωσιν ὑπεροχὴν ὁ Παῦλος (PG 51, 214). Περὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἰδὲ ὡσαύτως Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ὁμιλία εἰς τὴν μάρτυρα Ἰουλίτταν, 2 (ΒΕΠ, τ. 54, σ. 48). Ἐπίστολαί, CLX, 4: κοινὰ ἐπ' ἀμφοτέρων τῆς συγγενείας τὰ δίκαια. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, Ὁμιλία Α' εἰς Γένεσιν, I, 26 (PG 44, 276A). ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ, Λόγοι, XXXI.

στιανικῆς ἠθικῆς³⁷⁶. Ἀμφότεροι ἐπλάσθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὡς ὁμοούσια, ὁμογενῆ, ἰσότημα, ὁμότιμα, ὁμοειδῆ καὶ ὁμαίμονα ὄντα, ἐνῷ ἡ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ δημιουργία τῆς Εὔας δηλοῖ, κατὰ τοὺς Πατέρες, τὴν ταυτότητα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ ἀνὴρ σήμερον εἶναι τύπος Χριστοῦ, τ.ἐ. τοῦ δευτέρου Ἀδάμ, ἐνῷ ἡ γυνὴ εἶναι τύπος τῆς «Θεοτόκου», τ.ἐ. τῆς δευτέρας Εὔας. Ἀμφότεροι δὲ εἶναι εἰκόνες τοῦ Θεοῦ.

Γενικῶς εἰπεῖν τὸ σὲξ ἐπιτελεῖ σπουδαιότατον λειτουργήμα εἰς τὸν ἀπαρτισμὸν τῆς οἰκογενείας ἐν τῷ συνδέσμῳ πάντοτε τῆς ἀμοιβαίας καὶ εὐλικοινοῦς μεταξὺ τῶν συζύγων ἀγάπης καὶ τῆς φυσικῆς ἐνώσεως καὶ ἐνσωματώσεως αὐτῶν ἐν τῇ εὐχαριστιακῇ κοινότητι, γεγονός τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνεται, ὡς εἶναι γνωστόν, διὰ τῆς τελεσιουργίας τοῦ γάμου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Προσέτι τοῦτο λειτουργεῖ ὡς βέβαιον καὶ σταθερὸν μέσον καλλιιεργείας καὶ προαγωγῆς τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων — αὐταὶ ἀποκλείουν πᾶσαν μορφήν ἐκχυδαίσμου τοῦ ἀληθοῦς ἔρωτος — τῶν εἰς γάμου κοινωνίαν ἐλθόντων συζύγων καὶ ὡς δραστικὸν ἀντίδοτον πρὸς ἀποφυγὴν παντὸς εἵδους πορνείας. Ὁ ἀπώτερος σκοπὸς τοῦ σὲξ ὡς ἀποτελεσματικοῦ μέσου πρὸς σφρηγιάτησιν καὶ αὐξήσιν τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων καταδεικνύεται σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἐκ τῶν ἀκολουθῶν δύο σημαντικῶν θέσεων, ἦτοι:

1. Ὡς γνωστόν, ὁ σημερινὸς τρόπος διακονίσεως τοῦ εἵδους εἶναι, συμφώνως πάντοτε πρὸς τὴν γνώμην τῆς πλειοψηφίας τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, μία ἐκ τῶν πολλῶν συνεπειῶν τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος. Ὁ γάμος δὲν συνδέεται μὲ τὴν προπατωτικὴν παραδείσιον παρθενικὴν ζωὴν, ὅποτε ὑπῆρχε μὲν κοινωνία ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς πλὴν ὅμως αὕτη ἦτο καθαρῶς πνευματικὴ, ὡς τυγχάνει νᾶ εἶναι καὶ ἡ κοινωνία τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἀγ. Τριάδος καὶ τῶν ἀγγέλων. Χάρις δὲ εἰς τὴν πνευματικὴν ταύτην κοινωνίαν ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ καθίστανται εἰκὼν τοῦ Θεοῦ³⁷⁷. Τοῦναντίον οὗτος ἐκφράζει τὴν μεταπατωτικὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου, διὸ καὶ εἶναι ἀρρήκτως συνυφασμένος μετὰ τῆς σαρκικῆς ἡδονῆς³⁷⁸ καὶ τοῦ πόνου κατὰ τὴν γέννησιν³⁷⁹, ὡς τοιαῦτος δὲ ἀποτελεῖ ἀντίρροπον

376. Βλ. ἀνωτ., ὑποσ. 375. Περὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἰδὲ ὡσαύτως ὑποσ. 295.

377. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλίαι εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς Ἐπιστολήν, XII, 5 (PG, 62, 387).

378. Ἡ μετὰ τὴν πτώσιν γεννηθεῖσα ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου σφοδρὰ ἐπιθυμία σαρκικῆς ἡδονῆς προωρῶντο ὑπὸ τοῦ θεοῦ δημιουργοῦ δι' ἑνα καὶ μόνον σκοπόν, τ.ἐ. πρὸς χαλινάγησιν τῶν ἡθικῶν ἀποκλίσεων καὶ παθῶν τῆς σαρκός, πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἐκ τῆς ἀμαρτίας προερχομένης μνησικακίας, ὡς καὶ πρὸς ἀποκλεισμὸν παντὸς εἵδους παρὰ φύσιν συνουσίας [πρβλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλίαι εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολήν, IV, 1 (PG, 60, 417). Ὁμιλίαι εἰς τὴν Ἀ' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολήν, XXVI, 2 (PG, 61, 245)]. Περὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἰδὲ ὡσαύτως ἀνωτ., ὑποσ. 344 καὶ 348.

379. Οἱ ἅγιοι Πατέρες ἀναζητοῦν τὴν αἰτίαν καὶ τὸν παιδαγωγικὸν χαρακτῆρα διὰ

κατὰ τοῦ θανάτου δύναμιν. «Ὅπου γὰρ θάνατος ἐκεῖ γάμος· τούτου δὲ οὐκ ὄντος, οὐδὲ αὐτὸς ἔπεται...»³⁸⁰.

τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς μετὰ τὴν παρακοὴν καὶ τὴν ἐκ τοῦ παραδείσου ἐξορίαν τῶν πρωτοπλάστων, στρεφόμενος πρὸς τὴν Εὐὰν εἶπε: «πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν στεναγμόν σου, ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα» (Γεν., 3,16). Κατ' αὐτοὺς αἱ κατὰ τὸν τοκετὸν ὠδίνες συντελοῦν εἰς τὴν συνειδητοποίησιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς ἐνεργοῦ παρουσίας τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν σύλληψιν καὶ γέννησιν ἐκάστου ἀνθρώπου καί, ἀφ' ἑτέρου, τοῦ μεγέθους τῶν ὀδυνηρῶν δι' αὐτὸν συνεπειῶν, τὰς ὁποίας ἔσχεν ἡ διὰ τῆς παρακοῆς γέννησις τῆς ἁμαρτίας καὶ ἡ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ δημιουργία ἐπιθυμίας σαρκικῆς μίξεως. Ἡ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου πατερικὴ φιλολογία εἶναι εὐρυτάτη, διὰ καὶ ἀρκούμεθα ἐνταῦθα, ἐνδεικτικῶς καὶ μόνον, νὰ παραπέμψωμεν εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον [πρβλ. Ὁμιλίαι εἰς Γένεσιν, XVII, 7 (PG, 53, 143) καὶ XVIII, 4 (κ. 153)].

380. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Περὶ παρθενίας, XIV (PG, 48, 543-544). Ὁ σημερινὸς τρόπος πολλαπλασιασμοῦ τοῦ ἀνθρώπου γένους, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀρρήκτως συνυφασμένος καὶ μετὰ τῆς σεξουαλικῆς πράξεως τῶν εἰς γάμου κοινωνίαν διατελούντων ζευγῶν, ἡ περιβολὴ τῶν δερματίνων χιτῶνων, ἡ ἡδονὴ κατὰ τὴν σεξουαλικὴν πράξιν καὶ δὴ καὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς συλλήψεως, τὸ σὲ αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ὁ προηγούμενος ἐκάστης γεννήσεως πόνος τῆς γυναικός, οἱ πόνοι τοὺς ὁποίους δοκιμάζει ἕκαστος ἄνθρωπος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιγείου αὐτοῦ ζωῆς, ἔτι δὲ καὶ αἱ ἀσθένειαι γενικῶς, ὡς καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ θάνατος εἶναι ἄμεσοι ἀποκλειστικαὶ συνέπειαι τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, μετὰ τὴν διάπραξιν τοῦ ὁποίου ὁ Ἀδὰμ, συμφώνως πρὸς τὸ Γεν., 4,1, συνῆψε συζυγικὰς σχέσεις μετὰ τῆς γυναικὸς τοῦ Εὐᾶς, ἡ ὁποία καὶ συνέλαβε καὶ ἐγέννησε τὸν Κáιν. Ὡς τοιαῦται δὲ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουν μὲ τὴν προ-πτωτικὴν παραδείσιον παρθενικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος μετὰ θάνατον ἐπανερχόμενος καὶ πάλιν εἰς τὴν προ-πτωτικὴν αὐτοῦ παραδείσιον παρθενικὴν ζωὴν καὶ πνευματοποιούμενος δὲν θά αἰσθάνηται πλέον τὴν ἀνάγκην τῆς σαρκικῆς ἡδονῆς, τοῦ γάμου καὶ τοῦ σέξ, διότι, ὡς λέγει ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν οἱ ἄνθρωποι οὔτε «γαμοῦσιν οὔτε ἐγκαμίζονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι Θεοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ εἰσιν» (Ματθ., 22,30). Μετὰ τὴν ἀνάστασιν θά παύσῃ νὰ ὑφίσταται ὀντολογικῶς ὡς ἀκριβῶς δὲν ὑφίσταται καὶ ἐν τῇ Ἀγίᾳ Τριάδι, ἡ διάκρισις εἰς ἄρρεν καὶ θῆλυ. Ἡ διάκρισις καὶ διαίρεσις αὕτη θά παύσῃ νὰ ὑφίσταται ἐν ἡθικῇ ἐννοίᾳ διὰ τῆς ὑπερβάσεως. Καὶ ἐὰν ἀκόμη ἀποδεχθῶμεν ὅτι αὕτη μετὰ τὴν κοινὴν ἀνάστασιν θά ἐξακολουθῇ νὰ ὑπάρχῃ, ὡς διατείνονται ὠρισμένοι, ἡ ὑπαρξὶς αὐτῆς θά εἶναι ἀνενέργητος, ὡς ἀκριβῶς καὶ πρὸ τῆς πτώσεως συνέβαινε νὰ ὑπάρχῃ. Ὁ γάμος, καίτοι ἐντάσσεται ἐντὸς τῆς θείας περὶ τοῦ ἀνθρώπου οἰκονομίας, ἐν τούτοις ὑπὸ τὴν στενὴν ἐννοίαν τῆς γενετησίου ζωῆς εἶναι ἄμεσος συνέπεια τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος, πρὸ τῆς ἀνυπακοῆς καὶ τῆς διαταράξεως τῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ σχέσεων διὰ τῆς διαπράξεως τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, μὴ ἔχων τὸ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ἀποκτηθὲν αἰσθητὸν σῶμα δὲν ὑπέκειτο εἰς τὴν φθοράν—τὸν θάνατον, δὲν ἡσθάνει, δὲν ἐλυπεῖτο, δὲν ἐπόνει καὶ δὲν ἐνεφορεῖτο ὑπὸ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας πρὸς συνουσίαν. Οὗτος ἔξῃ ἀγγελικῶς τῷ τρόπῳ, ἀρκούμενος εἰς τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ διαρκῇ συνομιλίαν-αἰδίων μακαριότητα καὶ μὴ αἰσθανόμενος τὴν ἀνάγκην συνάψεως σαρκικῶν σχέσεων. Οὐ μὴν ἀλλὰ διὰ τῆς παρακοῆς ἐξέπεσε τοῦ ἀγγελικοῦ τούτου βίου καὶ «ὥσπερ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον» (Ρωμ., 5,12). Ἐνεκα τῆς νέας ταύτης καταστάσεως τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου κατέστη

Ἡ μεταπτωτικὴ ὅμως βιολογικὴ ἀνατομία τοῦ ἀνθρώπου (τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς γενικῶς) ἐν τῷ προαιωνίῳ πάντοτε σχεδῶ τοῦ Θεοῦ οὐδόλως

πλέον θνητὸν μὲ πολλὰ πάθη καὶ ἐλαττώματα, ἰδίᾳ δὲ ἐγενήθη ἐν αὐτῷ ἡ ἐπιθυμία σαρκικῆς μίξεως καὶ ἡδονῆς, ἡ ὁποία, καθισταμένη ἀναπόσπαστον μέρος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἐγένετο κυρία αἰτία θεσπίσεως τοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἤδη προνοηθέντος μυστηρίου τοῦ γάμου. Ἐντὸς τοῦ πλαισίου τούτου τῆς μετὰ τὴν πτώσιν δημιουργηθείσης καταστάσεως καὶ τῆς ἐκ τοῦ κήπου τῆς Ἑδέμ ἐξορίας τῶν πρωτοπλάστων τοποθετοῦν οἱ Πατέρες τὴν ἀνάγκη συνάψεως γάμου, προκειμένου καὶ νὰ διασφαλισθῇ ἡ συνέχεια τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ θανάτου ἐμελλε νὰ ἐξαφανισθῇ, καὶ νὰ μὴ ἐπέλθῃ ἀλλαγὴ εἰς τὴν ἀπαξ καλῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πραγματοποιηθεῖσαν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, δημιουργίαν τὴν ὁποίαν προαιωνίως ἐνέταξεν ὁ Θεὸς ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σωτηρίας τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου. Οὕτως, ἐπὶ παραδείγματι, ὁ ἄγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀντιπαράθετον τὴν πρὸ τῆς πτώσεως καὶ τὴν μετὰ τὴν πτώσιν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου ὑπογραμμίζει: «πλασθεὶς δὲ ἐκεῖνος ἐμεινεν ἐν παραδείσῳ, καὶ γάμου λόγος οὐδεὶς ἦν· ἐδέησεν αὐτῷ γενέσθαι καὶ βοήθον, καὶ ἐγένετο· καὶ οὐδὲ οὕτως ὁ γάμος ἀναγκαῖος εἶναι ἐδόκει. Ἄλλ' οὐδὲ ἐφαίνετό που, ἀλλ' ἔμενον ἐκεῖνο τούτου χωρὶς καθάπερ ἐν οὐρανῷ τῷ παραδείσῳ διαιτῶμενοι, καὶ ἐντροφῶντες τῇ πρὸς Θεὸν ὁμιλίᾳ· μίξεως δὲ ἐπιθυμία καὶ σύλληψις καὶ ὠδῖνες καὶ τόκοι καὶ πᾶν εἶδος φθορᾶς ἐξώριστο τῆς ἐκείνων ψυχῆς» (ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Περὶ παρθενίας, XIV. PG 48, 543). Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἐπανερχόμενος ἐπὶ τοῦ ἰδίου τούτου θέματος προσδιορίζει ἔτι περισσότερον τὴν ἐπ' αὐτοῦ θεολογικὴν καὶ ποιμαντικὴν του τοποθέτησιν λέγων ὅτι ἕνεκα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος «ἐπειδὴ γὰρ εἰσῆλθεν ἐπιθυμία, εἰσῆλθε καὶ γάμος τὴν ἀμετρίαν ἐκκόπτων, καὶ πείθων μιᾷ χρῆσθαι γυναικί» (Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν «Διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἡμέτερος πατὴρ καὶ ἀλλαχοῦ [πρβλ. Ὁμιλίαι εἰς Γένεσιν, XV, 4 (PG, 53, 123). XVIII, 4 (κ. 153). XXI, 4 (κ. 180). LIX, 2 (PG, 54, 517-518)]. Ἡ μετὰ τὴν πτώσιν γεννηθεῖσα ἐπιθυμία ἀπὸ ἄνομος ἐγένετο νόμιμος διὰ τῆς θεσπίσεως τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, ὅστις ἀγιάζων τὰ τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος δαμάζει πᾶσαν ὑπερβολὴν καὶ καθιστᾷ αὐτὴν τόσον ἀπαραίτητον ὅσον καὶ τὴν παιδοποιεῖται (ἰδὲ κατωτ., ὑποσ. 383β).

Τὸ ἐρώτημα τὸ ὁποῖον εὐλόγως ἐνταῦθα τίθεται εἶναι: πῶς θὰ ἐπολλαπλασιάζετο τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐὰν οἱ πρωτόπλαστοι δὲν ἡμάρτανον καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν θὰ ὑπῆρχε λόγος συνάψεως συζυγικῶν σχέσεων μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς; Τὸ πρόβλημα ἀπασχόλησε τοὺς Πατέρας καὶ Διδασκάλους τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, καὶ δὴ καὶ τὸν μέγαν θεολόγον Γρηγόριον Νύσσης. Οὗτοι, προκειμένου νὰ δώσουν ἀπάντησιν εἰς τὸ ὡς ἂν τεθὲν ἐρώτημα, ἐπικαλοῦνται τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναλογίας: ὅπως οἱ ἄγγελοι πολλαπλασιάζονται ἕνεκ σαρκικῆς μίξεως, καθ' ὅτι εἶναι πνεύματα, οὕτω καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐὰν δὲν ἡμάρτανον οἱ πρωτόπλαστοι, θὰ ἐπολλαπλασιάζετο κατὰ τρόπον πνευματικόν, παρθενικόν, ὅπως ἀκριβῶς πολλαπλασιάζονται καὶ τὰ φυτὰ διὰ παραφυάδων, τ.ἐ. παρθενικῶς, ὡς ἐπίσης καὶ διάφορα ὄντα τοῦ ζωικοῦ βασιλείου, ὅπου τὸ φαινόμενον τῆς παρθενογενεσεως ἐὰν δὲν εἶναι σύνηθες τοῦλάχιστον δὲν εἶναι καὶ μεγάλη ἐξαιρέσις. Ἀπτόν παράδειγμα τῆς ὡς ἂν δυνατότητος ἀποτελεῖ αὕτη ἡ γέννησις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος συνελήφθη ὑπερφῶς ὑπὸ τῆς Παρθένου Μαρίας διὰ Πνεύματος Ἁγίου καὶ οὐχὶ διὰ συνουσίας. Ἀποτέλεσμα δὲ τοῦ ὑπερφυσικοῦ τούτου τρόπου τῆς συλλήψεως τοῦ προαιωνίου Λόγου

διαφέρει τῆς προπρωτοκλήτης τοιαύτης. Τοῦτο, κατὰ τὴν ταπεινὴν ἡμῶν γνώμην, σημαίνει ὅτι ἐν τῷ προαιωνίῳ περὶ τοῦ ἀνθρώπου σχεδῖν τοῦ Θεοῦ τὸ θεωρητικῶς μόνον ὑπάρχον σὲξ ἀρχικῶς δὲν ἦτο συνδεδεμένον μὲ τὴν παιδοποιεῖαν

τοῦ Θεοῦ εἶναι ἢ ὑπὸ τῶν Πατέρων ὅπως ἰδιαιτέρως ἐξαιρουμένη πρό, ἐν καὶ μετὰ τὸν ἀειπαρθενία τῆς Θεοτόκου, ἢ ὅποια οὐδένα ἀπολύτως πόνον ἡσθάνθη κατὰ τὴν ὥραν τῆς κήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διότι ἀκριβῶς συνέλαβε τοῦτον ἄνευ σαρκικῆς ἐπιθυμίας, ἡδονῆς καὶ φιλαυτίας, ὥς θὰ ἔλεγεν ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, τ.ξ. ἄνευ ἁμαρτίας, διὸ καὶ ὁ Ἱ. Χριστὸς ἐγένετο κατὰ πάντα ὁμοιος πρὸς τὸν ἄνθρωπον «διὸ καὶ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος», τὸ ὅποιον μεταδίδεται, ὥς ἄλλως τε καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ ζωὴ, διὰ τῆς συνουσίας-συλλήψεως. Ἐπὶ τοῦ τόσον σοβαροῦ καὶ λίαν λεπτοῦ προβλήματος τοῦ τρόπου πολλαπλαιοῦ τοῦ ἀνθρώπου γένους πρὸ καὶ μετὰ τὴν πτώσιν ὑπάρχει ἐν *minimum consensus* μετὰ τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας. Κλασσικὴ ἐπὶ τοῦ προκειμένου παραμένει ἡ θεολογικὴ τοποθέτησις τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ὁ ὁποῖος, ἐμμένων ἐπὶ τῆς δυνατότητος τοῦ παρθενικοῦ τρόπου αὐξήσεως τοῦ ἀνθρώπου γένους, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον δὲν παρήκουον τῆς θείας ἐντολῆς οἱ πρωτόπλαστοι, ἐξάγει τὴν διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰδικὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὕας «εἰδῶς, τῇ προγνώσει αὐτοῦ, ὅ πάντα εἰδῶς πρὶν γενέσεως αὐτῶν, ὥς μέλλουσιν οἱ πρωτόπλαστοι ἐν παραβάσει γενέσθαι καὶ θανάτῳ κατακρίνεσθαι, προλαβὼν ἐποίησε τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ, καὶ αὐξάνεσθαι καὶ πληθύνεσθαι προσέταξε... τὴν κατὰλληλον τοῖς εἰς ἁμαρτίαν κατολισθήσασιν αὐξήσεως... Ἐν παραδείσῳ παρθενία ἐπολιτεύετο. Φησὶ γοῦν ἡ θεία Γραφή, ὅτι γυμνοὶ ἦσαν, ὅτε Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὕα, καὶ οὐκ ἡσχύνοντο. Ἦνίκα δὲ παρέβησαν, ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν, καὶ αἰσχυνθέντες ἔραψαν ἑαυτοῖς περιζώματα. Καὶ μετὰ τὴν παράβασιν, ὅτε ἤκουσε «γῆ εἰ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ», ὅτε διὰ τῆς παραβάσεως θάνατος εἰς κόσμον εἰσῆλθε, τότε «ἔγνω Ἀδὰμ Εὕαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συνέλαβε, καὶ ἐγέννησεν. Ὡστε διὰ τὸ μὴ ἐκτρίβῃν καὶ ἀναλωθῆναι τὸ γένος ὑπὸ τοῦ θανάτου, ὁ γάμος ἐπινενόηται, ὥς ἂν διὰ τῆς παιδοποιίας τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων διασωζέται» (Ἀκριβῆς ἔκδοσις ὁρθοδόξου πίστεως, IV, 24. PG, 94, 1208A). Ταῦτα διαβεβαιῶν περὶ τῆς ἀναγκαϊότητος τῆς ὑπάρξεως τοῦ γάμου μετὰ τὴν πτώσιν ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς συμπορεύεται μετὰ τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, ὅστις ἀντιμετωπίζων τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐπιλέγει, ὅτι «πρὸ τῆς ἁμαρτίας μὴτε τόκον ἱστορεῖσθαι, μὴτε ὠδῖνα, μὴτε τὴν πρὸς παιδοποιεῖαν ὁρμήν», μετὰ ταῦτα δὲ «ἀποικισθέντων τοῦ παραδείσου μετὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τῆς γυναικὸς τῇ τιμωρίᾳ τῶν ὠδίνων κατακριθείσης, οὕτως ἔλθεῖν τὸν Ἀδὰμ εἰς τὸ γυναικῶς γαμικῶς τὴν ὁμόζυγον, καὶ τότε τῆς παιδοποιίας τὴν ἀρχὴν γενέσθαι. Εἰ οὖν γάμος ἐν τῷ παραδείσῳ οὐκ ἦν, οὔτε ὠδὶς, οὔτε τόκος, ἀνάγκη εἶναι φασὶν ἐκ τοῦ ἀκολούθου λογίζεσθαι, μὴ ἂν ἐν πληθει γενέσθαι τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς, εἰ μὴ πρὸς τὸ θνητὸν ἡ τῆς ἀθανάσιος χάρις μετέπεσε, καὶ ὁ γάμος διὰ τῶν ἐπιγινόμενων συνετῆρει τὴν φύσιν...», (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, Περὶ κατὰ σκευῆς τοῦ ἀνθρώπου, XVII. PG 44, 188A). Φαίνεται ὅτι ἡ γνώμη αὕτη περὶ τῆς ἀναγκαϊότητος τοῦ γάμου ὑπῆρξε διάχυτος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ. Τοῦτο προκύπτει καὶ ἐκ τινος ἀποσπάσματος τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ὅπου μετὰ τῶν ἄλλων ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρείας ἀναφέρει: «...ὁ προσηγούμενος σκοπὸς τοῦ Θεοῦ ἦν τοῦ μὴ διὰ γάμου γενέσθαι ἡμᾶς καὶ φθορᾶς, ἡ δὲ παράβασις τῆς ἐντολῆς τὸν γάμου εἰσῆγαγε διὰ τὸ ἀνομῆσαι τὸν Ἀδὰμ» (Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Ἑρμηνεία εἰς τοὺς Ψαλμοὺς, III, 7. PG, 27, 240C). Τὴν αὐτὴν διδασκαλίαν ἀναπτύσσει ἀργότερον καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, ὁ ὁποῖος ἀναφερόμενος εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ συνδέων αὐτὴν μετὰ τῆς ὑπερ-

ἀλλὰ κυρίως μὲ τὴν πνευματικὴν καὶ ἡθικὴν ἐνότητα καὶ ὁλοκληρώσιν τῶν συζύγων, τ.ἐ. μὲ τὴν εἰς τὸ μεῖζον δυνατόν ἀνάπτυξιν τῶν καθαρῶς διαπροσωπικῶν σχέσεων, αἱ ὁποῖαι σὺν τοῖς ἄλλοις προϋποθέτουν ἀμοιβαίαν ταπεινώσιν, αὐταπάρνησιν, αὐτοθυσίαν καὶ αὐτοπροσφοράν³⁸¹. Βεβαίως, μεταπτωτικῶς, ὅτε τὸ σὲξ ἀπὸ τὸ δυνάμει μεταβαίνει εἰς τὸ ἐνεργεῖα, ὑπέστη ὁ ἄνθρωπος ὠρισμένης δευτερευούσης σημασίας βιολογικὰς ἀλλαγὰς. Ἡ γυνὴ διὰ τοῦ νέου τρόπου γεννήσεως κατέστη ἱκανὴ νὰ φέρῃ γάλα διὰ τὸ παιδί της, νὰ εἶναι ἀκάθαρτος μετὰ τὴν γέννησιν, νὰ ἔχῃ τὴν ἐμμηόρροϊαν καὶ ἀνεπτυγμένον τὸ μητρικὸν ἔνστικτον μὲ πλουσίαν εἰς αἰσθήματα καὶ συναισθήματα ψυχῇ, νὰ ὑποφέρῃ κατὰ τὸν τοκετὸν κλπ.

2. Εἰδικώτερον, ὑπὲρ τῆς ἀνωτέρω ἀπόψεως συνηγορεῖ αὕτη αὕτη ἡ βιολογικὴ κατάστασις τῆς γυναίκας. Πράγματι αὕτη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ διάφορα θηλαστικὰ ζῷα, εἶναι οὐχὶ περιοδικῶς ἀλλὰ συνεχῶς δεκτικὴ σεξουαλικῶν σχέσεων, ἀνεξαρτήτως ἐὰν ἔχῃ ἢ μὴ τὴν γόνιμον αὐτῆς περίδον. Ἐὰν ὄντως τὸ σὲξ ἦτο ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον συνδεδεμένον μετὰ τῆς τεκνοποιίας, ὡς ὑποστηρίζει ἡ μεγίστη πλειοψηφία τῶν ἐπιστημόνων (θεολόγων καὶ μὴ),

φουὺς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπογραμμίζει ὅτι ὁ Ἰησοῦς προσλαβὼν τὸ ἀνθρώπινον σῶμα «γίνεται τέλειος ἄνθρωπος ἐξ ἡμῶν δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς πάντα τὰ ἡμῶν ἀνελλιπῶς ἔχων, ἀμαρτίας χωρὶς, τῆς κατὰ φύσιν ἀκολουθίας γαμικῆς οὐδόλως εἰς τοῦτο προσδεθείς· ὁμοῦ τε καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ δεικνύς, ὡς οἶμαι, τυχὸν ὡς ἦν καὶ ἄλλος τρόπος τῆς εἰς πληθὸς τῶν ἀνθρώπων ἀυξήσεως προεγνωσμένος Θεῷ, εἰ τὴν ἐντολὴν ὁ πρῶτος ἐφύλαξεν ἄνθρωπος καὶ πρὸς κτηνωδῶν ἐκτὸν τῷ κατὰ παράκλησιν τρόπῳ τῶν οἰκείων δυνάμεων μὴ κατέβαλε, καὶ τὴν κατὰ τὸ ἄρρεν καὶ θῆλυ διαφορὰν τε καὶ διαίρεσιν τῆς φύσεως ἐξωθούμενος... [ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, Περὶ διαφορῶν ἀποριῶν (PG, 91, 1308C-1309C ἐξ.)].

381. Περὶ τῆς λειτουργίας γενικῶς τοῦ ἔρωτος καὶ τοῦ σὲξ εἰς τὴν σφυρηλάτησιν τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναίκας σὺν τοῖς ἄλλοις ἰδὲ Δ. ΧΙΟΥ, Τὸ μυστήριον τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναίκας, ἐν Ἑρώς καὶ Γάμος, σειρὰ «Σύνορον», Ἀθήναι, 1972, σσ. 62-77. Ph. SHERRARD, Ἡ σεξουαλικὴ σχέση εἰς τὴν χριστιανικὴν σκέψιν, ἐνθ' ἀνωτ., σσ. 78-123. Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ-ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Βλαντιμίρ Σολοβιόφ, Τὸ νόημα τοῦ ἔρωτα, ἐνθ' ἀνωτ., σσ. 124-146. Δ. Γ. ΚΟΥΡΤΕΣΗ, Ὁ Ν. Α. Μπερντιάεφ· γιὰ τὴν σεξουαλικότητα, τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἀγάπην, ἐνθ' ἀνωτ., σσ. 147-162. ΧΡ. ΓΙΑΝΝΑΡΑ, Ὁ «Ἀντιφεμινισμός» τῆς Ἐκκλησίας, ἐνθ' ἀνωτ., σσ. 163-171. Th. BOVET, Ὁ Γάμος, Ἀθήναι, 1968. Ν. Α. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, Τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ, Θεσσαλονίκη, 1976. Γ. ΒΕΡΓΩΤΗ, Ἡ λειτουργικὴ διάστασις τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, ἀνάτυπον ἐκ «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», τεύχος 705. Γ. Π. ΠΑΤΡΩΝΟΥ, Ὁ γάμος στὴ Θεολογία καὶ στὴ ζωὴ, Ἀθήναι, 1981, σσ. 71-90. Δ. Ι. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ, Γάμος, σεξουαλικότητα καὶ ἀγάπη, Θεσσαλονίκη, 1986, σσ. 28-40. Ot. A. PIPER, The Biblical View of Sex and Marriage, N. York, 1960. W. N. PITTEGE, Toward a Christian Theology of Sexuality, ἐν Union Seminary Quarterly Review, τ. 30(2-4), 1975, σσ. 121-129.

τότε θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι δεκτικὴ σεξουαλικῶν σχέσεων μόνον ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον διήρχετο τὴν γόνιμον αὐτῆς περίοδον, ἔτι δὲ ἐκάστη σεξουαλικὴ ἐπαφὴ θὰ συνεπήγετο αὐτομάτως καὶ σύλληψιν. Τοιοῦτόν τι ὁμως δὲν συμβαίνει.

Ἀνακεφαλαιοῦντες πάντα τὰ ἀνωτέρω λέγομεν ὅτι:

1. Ὁ γάμος, συσταθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν δημιουργίαν καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐπικυρωθεὶς ὑπὸ τοῦ Κυρίου διὰ τῆς εὐλογίας αὐτοῦ ἐν Κανῶ τῆς Γαλιλαίας, δέον νὰ νοηθῇ ὡς κατ' ἐξοχὴν κοινωνία ἀγάπης, ἀλληλοβοηθείας καὶ ἀλληλοσυμπληρώσεως μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς (πρβλ. Γεν. 2,18. Ματθ., 19,4-6. Ἰωάν., 2,1-11).

2. Ὁ Θεὸς συνέδεσε τὴν τεκνοποιεῖν μετὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου εὐλογήσας τὸ πρῶτον ἀνθρώπινον ζεῦγος: «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρῶσατε τὴν γῆν» (Γεν., 1,28).

3. Ὁ γάμος, ὡς μυστήριον τῆς «ὁ γ δ ὁ ἡς ἡ μέρας καὶ συζυγικῆς ἱερωσύνης»³⁸², ὡς πρῶτον καὶ κύριον σκοπὸν αὐτοῦ ἔχει τὴν δι' ἀγάπης ἀδιαλείπτως σφυρηλατουμένην καὶ διαρκῶς ἀνανεωμένην πνευματικὴν ἐνότητα καὶ κοινωνίαν τῶν εἰς γάμου κοινωνίαν ἐλθόντων συζύγων, ἡ ἀμοιβαία παροχὴ σωματικῆς καὶ ἡθικῆς βοήθειας, ἅμεσος δὲ καὶ κύριος καρπὸς τῆς συζυγικῆς ταύτης ἀγάπης καὶ ἐνότητος, ἡ ὁποία, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, εἶναι τύπος τῆς ἐνώσεως τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ἡ συνέχισις τοῦ δημιουργικοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ, τ.ἔ. ἡ μετάδοσις τῆς ζωῆς διὰ τῆς τεκνογονίας διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος καθίσταται συνεργὸς τοῦ Θεοῦ ὡς συνεχίζων τὸ ἔργον αὐτοῦ, προσέτι δὲ ἡ κατὰ Χριστὸν παιδείσις καὶ ἀνατροφή τῶν τέκνων. Ἡ γυναῖκα «σωθήσεται διὰ τῆς τεκνογονίας, ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἀγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης» (Α' Τιμ., 2,15).

4. Τὸ σὲξ ἀπὸ καθαρῶς βιολογικῆς ἐπόψεως θεωρούμενον συνδέεται ἀρρήκτως μετὰ τῆς τεκνοποιίας, ἐνῶ ἀπὸ πνευματικῆς ἐπόψεως ἀντικατοπτριζόμενον συνδέεται μετὰ τῶν καθαρῶς διαπροσωπικῶν σχέσεων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὸ κατ' ἐξοχὴν ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ ἀνθρώπου ὡς προσώπου^{382α}. Ἡ περαιτέρω προαγωγή ἢ ἡ διατάραξις τῶν διαπροσωπικῶν

382. Αὕτη εἶναι ἡ ὀνομασία ἡ δοθεῖσα εἰς τὸν γάμον ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς θεολόγου Ρ. ΕΥΔΟΚΙΜΟΒ ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Μυστήριον τῆς ἀγάπης», μετάφρασις Ἀρχ. Σ. ΟΡΦΑΝΟΥ, Ἀθῆναι, 1967, σ. 45 ἐξ.

382α. Ἐξ ὅσον εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν, δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον ἡμῶν Ἐκκλησίαν εἰδικοί Κανόνες, οἱ ὁποῖοι νὰ ρυθμίζουν λεπτομερῶς τὰς σχέσεις μεταξὺ τῆς πράξεως τῆς συνουσίας αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν καὶ τῆς τεκνογονίας. Τοῦτο εἶναι ὁμως αὐτονόητον, δοθέντος ὅτι εἰς τοιοῦτος ἐπακριβὴς προσδιορισμὸς εἶναι παντελῶς ξένος πρὸς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἡ ὁποία ἀείποτε ἀποφεύγει τὰς παν-

τούτων σχέσεων ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἐκ τῆς γυναικός, δεδομένου ὅτι «μία γὰρ ἀρετὴ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἐπειδὴ καὶ ἡ κτίσις ἀμφοτέροις ὁμότιμος, ὥστε καὶ ὁ μισθὸς ὁ αὐτὸς ἀμφοτέροις»^{382β}.

5. Ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ ἡθικὴ τελειότης τῶν εἰς γάμου κοινωνίαν συνελθόντων καὶ ἡ τεκνοποιεῖα ἀποτελοῦν τὴν ὑψίστην ἔκφρασιν τοῦ ἔρωτος (τοῦ σεξ) ὑπὸ τὴν διπλὴν αὐτοῦ μορφήν. Ἡ τεκνοποιεῖα ἀποτελεῖ «τὴν εὐπρόσωπον καὶ σεμνὴν αἰτίαν τοῦ γάμου»²⁸³. Οὗτος συνδέεται ἀμεσώτατα διὰ τῆς τεκνογονίας πρὸς τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς, τῆς μεταδόσεως τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν καὶ τῆς ἀθανασίας.

γ) Ἀνάγκη σεξουαλικῆς διαπαιδαγωγήσεως τῆς νεολαίας.

Εἰς τὸ μέγαλον, πολὺ σοβαρὸν, εὐαίσθητον καὶ θεμελιῶδες τοῦτο θέμα τῆς προσλληπτικῆς ἀγωγῆς ἢ συνεργασίας Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας κρίνεται ἀπολύτως ἀναγκαῖα καὶ λίαν ἐπωφελὴς, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον ὁ περιορισμὸς τῶν ἀμβλώσεων δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ κυρίως διὰ τῆς εὐρείας ἐνημερώσεως τοῦ Λαοῦ μας καὶ διὰ τῆς βαθείας καὶ πλατυτέρας συνειδητοποιήσεως τῆς μεγάλης αὐτοῦ εὐθύνης διὰ πᾶσαν σεξουαλικὴν πράξιν, ἰδίᾳ δὲ ἐκτὸς τῶν πλαισίων τοῦ γάμου διὰ τοῦ ὁποῖου καθαγιάζεται ἅπασα ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου, τ.ἐ. «οὐ μόνον τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος καὶ ὁ βίος καὶ τὸ σῶμα»^{383β}.

Ἄνευ οὐδενὸς δισταγμοῦ ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι δὲν ἀποτελεῖ ποιμαντικὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ὥς ἄνω τόσον καιρίου καὶ ἐπικαίρου τούτου προβλήματος τὸ κλείσιμον ἐρμητικῶς τῶν ὀφθαλμῶν διὰ νὰ μὴ ἴδωμεν καὶ νὰ ἀγνωῶμεν τὴν σημερινὴν ἐπικρατοῦσαν ὄντως δραματικὴν κατάστασιν εἰς τὸν τομέα τοῦτον. Ἡ τόσον εὐρέως εἰς τὴν χώραν μας, ὅπως ἄλλως τε καὶ ἀλλαχοῦ, διαδεδομένη σκληρὰ καὶ παιδικὴ πορνογραφία, ἡ ὁποία δὲν προστατεύεται ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἄριστα ὀργανωμένου ἀδυσωπήτου καὶ ἀνηθικοῦ ἐμπορικοῦ συμφέροντος, αἱ εἰδικαὶ σεξουαλικά Ἐγκυκλοπαιδεῖαι, τὰ προκλητικὰ γυμνά θεάματα, τὰ ὁποῖα προβάλλονται ἄνευ οὐδενὸς

τὸς εἶδους καζουίστικὰς λεπτομερείας καὶ προσδιορισμούς, οἱ ὁποῖοι προσιδιάζουν μόνον εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ καθαρῶς νομικιστικοῦ πνεύματος πρυτανευόμενον καὶ βαθέως διαποτιζόμενον σύστημα ἡθικῆς τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ὁρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία εἶναι, ὡς γνωστόν, πνεῦμα, χάρισμα, βίωμα καὶ οὐχὶ νόμος καὶ κανὼν.

382β. Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ὁμιλίαι εἰς Ψαλμοὺς, I, 3 (ΒΕΠ, τ. 52, σ. 14, 4-5).

383. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Περὶ παρθενίας, XXXIX (PG. 48, 562).

383β. ΚΑΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, Στρωματεῖς, III, 6 (ΒΕΠ, τ. 8, σ. 27, 23-25).

ορίου συνεχῶς καὶ σκανδαλωδῶς ἀπὸ τὰς θθόνας τόσον τοῦ κινηματογράφου ὥσον καὶ τῆς κρατικῆς τηλεράσεως, καὶ δὴ καὶ εἰς ὥρας καθ' ἃς τὰ παιδιὰ δὲν εἶναι ἀπησχολημένα μὲ τὰ μαθήματά τους, τὰ ἀποτελοῦντα μέγαν πάθος διὰ τὸν Νεοέλληνα γενικῶς *vide o* καὶ τόσα ἄλλα, γνωστὰ καὶ ἄγνωστα, συντείνουν εἰς τὴν ἀπομυθοποίησιν τοῦ σέξ εἰς τὴν συνείδησιν τῆς νέας γενεᾶς καὶ τὴν ἐκ νέου ἀναθεώρησιν καὶ τοποθέτησιν αὐτοῦ ἐπὶ νέων βάσεων, αἱ ὁποῖαι βεβαίως καταστρέφουν τὰς βασικὰς ἀρχὰς τῆς κατὰ Χριστὸν Ἑθικῆς καὶ διευκολύνουν τὴν τόσον κτυπητὴν καὶ λίαν ἐπικίνδυνον διὰ τὴν ἐποχὴν μας ὀλοκληρωτικὴν ἰσοπέδωσιν τοῦ προσώπου, ἡ ὁποία μὲ μαθηματικὴν ἀκρίβειαν ὁδηγεῖ τὸ ἄτομον καὶ ὀλόκληρον τὴν κοινωνίαν μας εἰς μίαν πρωτοφανῆ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος πνευματικὴν χρεοκοπίαν τοῦ πολιτισμοῦ μας καὶ εἰς τὴν ἀπονέυρωσιν τῆς ζωῆς γενικῶς. Οἱ νέοι μας σήμερον ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκφράζουν μίαν νέαν ρομαντικὴν διάθεσιν, ἡ ὁποία δὲν βασιζέται εἰς τὴν φαντασίαν, ὥς συνέβαινεν εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλὰ εἰς τὴν ὑπάρχουσαν διάχυτον, ἀτεγκτον καὶ ὀδυνερὰν πραγματικότητα, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ ὅπως ἡ ὀρθὴ σεξουαλικὴ διαπαιδαγώγησις τῆς νεολαίας γίνεται μὲν ἐν συνδυασμῷ πάντοτε πρὸς τὴν ἀρετὴν τῆς σωφροσύνης, τῆς ἐγκρατείας, τῆς αὐτοκυριαρχίας, τῆς ἀγνότητος καὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ ὑγιοῦς ἀσκητισμοῦ, γίνεται ὅμως αὕτη ἐπισήμως καὶ ὑπευθύνως ὑπὸ τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ οὐχὶ ὑπὸ ἀνευθύνων προσώπων καὶ εἰς ὑπόπτους χώρους, ἢ εἰς τὰ πεζοδρόμια³⁸⁴.

384. Ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν τομέα τῆς σεξουαλικῆς διαπαιδαγωγήσεως τῆς νεολαίας μας, ἡ ὁποία ψυχολογικῶς καὶ κοινωνικῶς εὐρέθῃ ἀπροετοίμαστος διὰ τὴν ἀντιμετώπιση σθεναρῶς καὶ ἐπωφελῶς τὴν παρούσαν ἐποχὴν τῆς σεξουαλικῆς ἐπαναστάσεως, εἶναι ὄντως ἀποφασιστικῆς σημασίας καὶ σπουδαιότητος. Καὶ τοῦτο διότι ἡ σεξουαλικὴ διαπαιδαγώγησις τῆς νεολαίας οὐκ ὀλίγας φορὰς ἐντάσσεται, ὅπως ἄλλως τε συμβαίνει καὶ εἰς πολλοὺς ἐτέρους τομεῖς τῆς διαπαιδαγωγήσεως, ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς πολιτικῆς-κοινοπολιτικῆς ἐπιρροῆς καὶ σκοπιμότητος, ὅποτε, ἀληθῶς εἰπεῖν, αὕτη δὲν εἶναι καὶ διαπαιδαγώγησις, ἀλλὰ παραπληροφόρησις καὶ καθαρὰ κοινοπολιτικὴ πλῆσις τοῦ ἐγκεφάλου, ἡ ὁποία ἀπαχαυνώνει τοὺς νέους μας καὶ δὲν διδάσκει τούτους ὅτι ἡ ἐν τῷ γάμῳ σεξουαλικὴ ἐπαφὴ συνδέεται καὶ μὲ τὴν ἀνανέωσιν καὶ ἀναδημιουργίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Τοῦτο δύναται τις εὐκόλως νὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον λάβῃ ὑπ' ὄψιν τοὺς τὰ ὅσα ἀπὸ τοῦ ραδιοφώνου καὶ τῆς τηλεοράσεως ἐλήθησαν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ λέγωνται ὑπὲρ τοῦ Νομοσχεδίου, ἔτι δὲ καὶ ἡ διὰ τοῦ τύπου ἄμεσος ἢ ἑμμέσος προβολὴ τῶν θέσεων τῆς Κυβερνήσεως, χωρὶς καὶ νὰ λεχθοῦν καὶ τονισθοῦν καταλλήλως καὶ πρεπόντως αἱ ἀρνητικαὶ συνέπειαι, τὰς ὁποίας συνεπάγονται κυρίως διὰ τὴν γυναῖκα αἱ ἀμβλώσεις. Ἡ Πολιτεία ὥφειλε νὰ ἐνημερώσῃ καταλλήλως καὶ ἀρκούντως τὸν λαὸν περὶ τοῦ σοβαροῦ τούτου θέματος τῶν ἀμβλώσεων, ὅπως ἀκριβῶς ἔπραξαν καὶ πράττουν αἱ κυβερνήσεις τῶν Η.Π.Α., τῆς Σουηδίας, Γαλλίας, Ἰταλίας, Γερμανίας καὶ ἄλλων δημοκρατικῶν χωρῶν. Προσδιορίζοντες ἔτι περισσότερο τὴν σκέψιν ἡμῶν λέγομεν, ὅτι ἡ κυβερνήσις τῆς χώρας μας ἔχει καθήκον καὶ ἱερὰν υποχρέωσιν νὰ ἐνημερώσῃ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ὅχι περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν θὰ γίνωνται ἐν τῷ μέλλοντι αἱ ἀμβλώσεις, ἀλλὰ πῶς καὶ τίνι τρόπῳ διὰ τῆς καταλλήλου ἡθικοπνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ διαπαιδαγωγήσεως τοῦ λαοῦ θὰ προλαμβάνωνται αἱ ἀνεπιθύμητοι

καὶ δὴ καὶ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰς λειτουργικὰς λύσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ εἶναι εὐεργετικά τόσον διὰ τοὺς ἰεούς μας, ὅσον καὶ διὰ τὴν οἰκογένειαν καὶ τὸ κοινωνικὸν ἐν γένει σύνολον. Ἀμφότεροι οἱ φορεῖς οὗτοι καὶ ἐν ἀγαστῇ καὶ στενῇ πάντοτε συνεργασίᾳ μετὰ τῶν γονέων καὶ τῶν διδασκάλων καλοῦνται καὶ συνάμα ὑποχρεοῦνται, ὅπως διαπαιδαγωγήσουν ὁρθῶς, πρεπόντως καὶ πλήρως τὴν νεολαίαν, ἐννοεῖται εἰς μίαν κατάλληλον καὶ ὥριμον πρὸς τοῦτο ἡλικίαν³⁸⁵, προκειμένου νὰ καταστήτῃ αὕτη καλυτέρα ἀπὸ ἡθικῆς καὶ πνευματικῆς ἐπόψεως καὶ νὰ ἀναλάβῃ πλήρως τὰς εὐθύνας τῆς ἐναντι τῶν πράξεών της. Ἄνευ οὐδενὸς δισταγμοῦ, λέγομεν ὅτι τοῦτο θὰ γίνῃ εὐκολώτερον καὶ ἀποδοτικώτερον ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον ἕκαστος λάβῃ συνειδήσιν τῆς ρήτηρας τοῦ K. Gibran, ὁ ὁποῖος ἀναφερόμενος εἰς τὸ μεγάλο τοῦτο θέμα τῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν νέων ὑπὸ τῶν γονέων συμβουλεύει: «Μὴ ζητήσης ἀπὸ τὰ παιδιὰ σου νὰ σοῦ ὁμοιάζουν, διότι ἡ ζωὴ δὲν προχωρεῖ ποτὲ πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ δὲν χαζεύει ποτὲ στὸ χθές».

Λαμβάνοντες σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τὴν ρήτηραν τοῦ μεγάλου παιδαγωγοῦ τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, «οὐ γὰρ φύσει, μαθήσει δὲ οἱ καλοὶ γίνονται»³⁸⁶, καὶ ζῶντες εἰς μίαν πάρα πολὺ κρίσιμον περίοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπασα ἡ χώρα μας εὐρίσκεται, κατὰ τὴν γνώμην ἀντικειμενικῶν κριτῶν, ἄνευ οὐδεμιᾶς προειδοποιήσεως ὑπὸ ὀλοκληρωτικὴν κατεδάφισιν, καλούμεθα Ἐκκλησία, Πολιτεία, Σχολεῖον καὶ γονεῖς ὑπευθύνως καὶ ἀπὸ κοινοῦ πάντοτε νὰ ἐργασθῶμεν σκληρὰ καὶ προγραμματισμένα, προκειμένου νὰ διαπαιδαγωγήσωμεν τοὺς νέους μας χριστιανοπρεπῶς, νὰ τοὺς ἀπαλ-

ἐ γ κ υ μ ο σ ὡ ν α ἱ ἀφ' ἐνὸς καὶ, ἀφ' ἐτέρου, νὰ ληφθοῦν ὑπ' αὐτῆς τὰ ἀναγκαῖα ἐκεῖνα ριζοσπαστικά μέτρα διὰ τοὺς γονεῖς, ὥστε, ὡς ὁρθῶς τονίζει ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ ἀνακοινώσει τῆς 23.9.1987, «νὰ δύνανται βοηθοῦμενοι νὰ ἀναδέχωνται τὰς ὑποχρεώσεις καὶ τὴν τιμὴν τῆς τεκνογονίας» καὶ νὰ μὴ καταφεύγουν εἰς τὰς ἀμβλώσεις, αἱ ὁποῖαι, ὡς γνωστόν, συνεπάγονται οὐκ ὀλίγους ἀμέσους καὶ ἐμμέσους κινδύνους διὰ τὴν ἰδίαν τὴν ζωὴν των, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τὸν θάνατον (εἰς 1000 ἀμβλώσεις ἀντιστοιχεῖ, τουλάχιστον, εἰς θάνατον), τὰς μεταμβλωτικὰς (μετεγχειρητικὰς) ἐπιπλοκάς, αἱ ὁποῖαι, συμφάνως πρὸς τὰς στατιστικὰς, ἀνέρχονται εἰς 20%, τὴν στέρωσιν, τὴν τύφιν συνειδήσεως, κατάθλιψιν καὶ γενικώτερον πλείστας ὅσας ψυχικὰς ἀσθενείας καὶ τραύματα περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἐκτενὴς λόγος ἀνωτέρω. Αἱ ἐπιπτώσεις τῶν ἀμβλώσεων δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τὰς ὑποστάσας ταύτας μητέρας. Τοῦναντίον αὗται ἐπεκτείνονται καὶ ἐπὶ τοῦ γενικοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, καθ' ὅτι ἕνεκα τούτων ὑπάρχει περιορισμός τῶν γεννήσεων, πρόωροι τοκετοί, θνησιγενῆ βρέφη, ἐπιγενῆς στέρωσις κλπ.

385. Συμφάνως πρὸς τὴν γνώμην τῶν εἰδημόνων παιδαγωγῶν, ἡ πλέον κατάλληλος ἡλικία διὰ τὴν ἐπιτυχὴ σεξουαλικὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς νεολαίας θεωρεῖται τὸ 15ον ἔτος καὶ ἐντεῦθεν. Ἀπὸ τῆς ἡλικίας αὐτῆς ὁ νέος εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὥριμος μὲν νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὸ εἰδικὸν μάθημα τῆς σεξουαλικῆς διαπαιδαγωγήσεως, ἀνώριμος δὲ διὰ νὰ προβῇ εἰς πᾶν εἶδος σεξουαλικῆς του ἀπελευθερώσεως.

386. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, Σ τ ρ ω μ α τ ε ῖ ς, I, VI (ΒΕΠ, τ. 7, σ. 248, 7-8).

λάξωμεν ἀπὸ τὸ ἄγχος καὶ τὸ βάρος τοῦ «σλόγκαν» τῆς «σεξουαλικῆς ἀπελευθερώσεως» καὶ τῆς δουλοπρεποῦς ἐξαρτήσεώς των ἐκ τῶν διαφόρων ἀθώων κατ' ἀρχάς, λίαν ὅμως ἐπιβλαβῶν εἰς τὴν συνέχειαν χημικῶν οὐσιῶν³⁸⁷, νὰ δώσωμεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐννοήσουν καλῶς καὶ συνειδητῶς τὰς μεγάλας ἠθικὰς διαστάσεις τοῦ προβλήματος καὶ τὴν ἔναντι τούτου πλήρη αὐτῶν ὑπεύθυνον τοποθέτησιν, νὰ τοὺς κατευθύνωμεν πρὸς τὴν ὀρθὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ καθήκοντος καὶ νὰ τοὺς διδάξωμεν ὅτι τὸ σέξ τὸ ὅποῖον εἶναι τὸ μεγαλύτερον ψυχολογικὸν κίνητρον, τὸ ὅποῖον ἐδόθη εἰς τὸν ἄνθρωπον, δὲν εἶναι μόνον πρᾶξις πρὸς ἱκανοποίησιν, ὅποτε θὰ ἐπρόκειτο περὶ μιᾶς καθαρῶς ζωώδους καταστάσεως-πράξεως, οὔτε μόνον πρὸς διαίωνισιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀλλὰ πρᾶξις ἀποβλέπουσα διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον εἰς τὴν σωφροσύνην, εἰς τὴν προσωπικὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν τελείωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐκ τούτου δὲ προϋποθέτει ἀπαραιτήτως τὴν κατάλληλον σωματικὴν, πνευματικὴν, ψυχικὴν καὶ κοινωνικὴν ὀρίμανσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ. Ὁφειλομεν νὰ πράξωμεν τοῦτο χωρὶς καὶ νὰ ἐναντιωθῶμεν εἰς τὴν σεξουαλικότητα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἔπραξαν εἰς τὴν ἀρχαιότητα αἱ διάφοροι γνωστικαὶ αἱρέσεις, αἱ ὁποῖαι, θεωροῦσαι ἕκαστον ὑλικὸν καὶ σωματικὸν ὡς κακὸν καθ' ἑαυτό, ἔλαβον ἀρνητικὴν θέσιν ἔναντι τοῦ γάμου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ λειτουργίας τοῦ σέξ, τὸ ὅποῖον ἔβλεπον ὑπὸ τὴν στενὴν καὶ οὐχὶ ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν αὐτοῦ ἀνθρωπολογικὴν διάστασιν³⁸⁸.

Τὸ μέγαλον κενόν, τὸ ὅποῖον δημιουργεῖ ἡ τυχὸν ἀνυπαρξία ὥραίων καὶ ὑψηλῶν ἰδανικῶν καὶ ἀντικειμενικῶν προσανατολισμῶν καὶ ἐνδιαφερόντων, ἡ θεμελίωσις τῶν ἀξιῶν ἐπὶ σαθρῶν προτύπων καὶ βάσεων, ἔτι δὲ καὶ ἡ

387. Γενικὴ εἶναι ἡ πεποίθησις τῶν εἰδημόνων, ὅτι διὰ νὰ φθάσῃ ἓνας νέος εἰς τὴν χρῆσιν τῆς ἡρώνης, ἡ ὁποία μὲ μαθηματικὴν ἀκρίβειαν ὀδηγεῖ ἀργὰ ἢ γρήγορα εἰς τὸν θάνατον, ἀρχίζει μὲ τὸ ἀθῶον κάπνισμα ἑνὸς τσιγάρου, τὸ ἥπιον ναρκωτικὸν καὶ τὸ ποτήρι τῆς μπύρας. Οὕτως, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ Ἑκθεσις τῆς εἰδικῆς ἐξεταστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου μεταξὺ τῶν ἄλλων προβαίνει καὶ εἰς τὴν ἀκόλουθον διαπίστωσιν: «Εἶναι σημαντικὸν ὅτι εἰς τὴν πλειονότητά των τὰ ἄτομα, τὰ ὁποῖα σήμερον ἔχουν κάποιαν ἐξάρτησιν ἐκ τῶν χημικῶν οὐσιῶν, εἶναι θύματα πολλῶν καταχρήσεων εἰς βάρος τῆς προσωπικότητός των», ἐνῶ ἡ κτηθεῖσα εἰς τὰς Η.Π.Α. ἐμπειρία εἶναι ὅτι διὰ τοὺς ναρκωμανεῖς ἀπὸ τὰ 17 ἢ ἡλικία μειώνεται εἰς τὰ 11.

388. Ταῦτα πάντα ὑπογραμμίζοντες ἔχομεν πλήρη συνείδησιν τῶν μεγάλων καὶ ἐνίοτε ἀνυπερβλήτων δυσκολιῶν, αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται ὡς πρὸς τὴν σεξουαλικὴν ἐνημέρωσιν τοῦ κοινῶ. Εἶναι ὅντως δύσκολον οὐχὶ ὅμως καὶ ἀκατόρθωτον νὰ διδάξωμεν εἰς τὸ πλήρωμα τῆς Ἑκκλησίας, ἰδίᾳ δὲ εἰς τοὺς ἀνησύχους καὶ ἀνυπομόνους νέους μας τί εἶναι ἡ σεξουαλικότης ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτῆς στενῇ καὶ εὐρείᾳ ἐννοίᾳ καὶ διαστάσει καὶ πῶς αὕτη συνδέεται μὲ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἀναδημιουργίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐὰν ἐπιτύχωμεν αὐτὸ τὸ κατόρθωμα, ἀναμφισβήτητος θὰ ἔχωμεν ἐπιτελέσει μέγα ποιμαντικὸν ἔργον, τὸ ὅποῖον, προϊόντος τοῦ χρόνου, θὰ δώσῃ λύσιν εἰς ἓν πρόβλημα τὸ ὅποῖον διὰ πολλοὺς αἰῶνας ἀπασχόλησε καὶ ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον ἀκόμη ζωηρῶς νὰ ἀπασχολῇ τὸν ἄνθρωπον τῆς ἐποχῆς μας.

ἐλλειψις ἐνὸς εὐθέως, σοβαροῦ καὶ εἰλικρινοῦς διαλόγου μετὰ τῶν γονέων καὶ τῶν διδασκάλων ὁδηγοῦν, ἀργὰ ἢ γρήγορα, τοὺς νέους μας εἰς πλεῖστα ὅσα ἠθικά, πνευματικά, ψυχολογικά, κοινωνικά καὶ ἐπαγγελματικά ἀδιέξοδα, τῶν ὁποίων ἡ σαφὴς ἔκφρασις εἶναι ἡ ἐπιδημία τῆς κοινῆς τριλογίας «τσιγάρο, οἶνόπνευμα καὶ σέξ». Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν χωρῶν τοῦ καπιταλισμοῦ καὶ ἐκεῖνων τοῦ λεγομένου «ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ» εἶναι ἡ πανηγυρική διακήρυξις —εὐκαίρως, ἀκαίρως— ἠθικῶν ἀξιών, τὰς ὁποίας καταπατοῦν κατὰ τρόπον βίαιον καὶ πασιφανῆ αἰ ἴδιαι, προσαρμύζουσαι ταύτας πρὸς τὸ ἐκάστοτε ἀναφυόμενον συμφέρον καὶ τὴν κομματικὴν δημαγωγίαν, ἡ διδασκαλία τοῦ ἰδεαλισμοῦ καὶ ἡ βίωσις, καὶ δὴ καὶ εἰς μέγιστον καὶ λίαν προκλητικὸν βαθμόν, τοῦ ὠφελιμιμοῦ, ἡ ἐξύμνησις τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ ἐκ παραλλήλου συστηματικὴ καλλιέργεια τῆς δουλείας, ἡ προσπάθεια προστασίας τῶν οἰκογενειακῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων καὶ ἡ πλῆσις τοῦ κοινοῦ ὑπὸ τοῦ καταιγισμοῦ τοῦ γυμνοῦ καὶ τοῦ ἐρωτικοῦ, τοῦ σεξισμοῦ καὶ τοῦ πάθους, τὰ ὁποῖα εἰσδύουν εἰς τὰς οἰκίας οὐχὶ διὰ τοῦ παραθύρου ἀλλὰ διὰ τῆς ὀθόνης τῆς κρατικῆς τηλεοράσεως, ἔτι δὲ καὶ ἡ κρίσις πολιτικῶν ἡθῶν, τὰ ὁποῖα συνεχῶς καταρρέουν μὲ ἄμεσον ἀποτέλεσμα νὰ καθίσταται ἀδύνατος ἡ πολιτικὴ διαπαιδαγώγησις μιᾶς τοῦλάχιστον γενεᾶς.

Ἐὰν τυχὸν δὲν ὑπάρξῃ ἡ ὡς ἄνω μνημονευθεῖσα σωματικὴ, πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ ὀρίμανσις καὶ ἡ ἀτομικὴ ὑπευθυνότης καὶ συνέπεια εἰς τὰς πράξεις, τότε μοιραίως οἱ ζῶντες ὑπὸ τὸ ἄγχος τῆς σεξουαλικῆς ὀλοκληρώσεως, ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον, νέοι μας ὁδηγοῦνται εἰς μεγάλας ἀπογοητεύσεις καὶ εἰς πλεῖστα ὅσα ἐμφανῆ καὶ ἀφανῆ ψυχικά καὶ σωματικά τραύματα καὶ ἀνωμαλίας εἰς βάρος αὐτῆς ταύτης τῆς προσωπικότητός των³⁸⁹. Εἰς τὴν εὐκολὸν καὶ γλυκεῖαν ταύτην κατολισθήσιν τῆς

389. Πλὴν τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων ψυχικῶν ἀσθενειῶν καὶ τραυμάτων οἱ νέοι μας ἔχουν νὰ ἀντιμετωπίσουν καὶ ὠρισμένους μελζονοὺς ἢ ἥττονος βαρύτητος ἀσθενείας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπόρροια τῶν συναπτομένων ὀλοκληρωμένων σεξουαλικῶν σχέσεων, τὰς ὁποίας οὗτοι συνάπτουν εἰς μίαν σχετικῶς ἀνώριμον πνευματικῶς, ψυχικῶς καὶ σωματικῶς ἡλικίαν. Μεταξὺ τούτων ἀρκούμεθα νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα διὰ μὲν τὰ ἀγόρια τὴν σύφιλιν, ἡ ὁποία ἐσχάτως εὐρίσκεται εἰς μεγάλην ἀκμὴν, διὰ δὲ τὰ κορίτσια τὴν βλεννόρροϊαν καὶ τὰ κονδυλώματα. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὅλως ἰδιαιτέρως ὀφείλομεν νὰ υπογραμμίσωμεν τὴν ὄντως ἀνησυχητικὴν διὰ τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν ἐποχὴν μας διαπίστωσιν ὅτι 1-6% ἐκ τῶν ἀρρένων ἔχουν ὀλοκληρωμένας σεξουαλικὰς σχέσεις ἤδη πρὶν ἢ συμπληρώσουν τὸ 13ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, ἐνῶ 29% ἐκ τῶν θηλέων μεταξὺ τῶν ἐτῶν 14-19 ἔχουν ἤδη προβῇ εἰς ἔκτρωσιν. Συμφώνως πρὸς μίαν τελευταίαν στατιστικὴν 37% ἐκ τῶν κοριτσιῶν ἡλικίας μέχρι 18 ἐτῶν ἔχουν ἤδη ὑποβληθῇ τουλάχιστον εἰς μίαν ἔκτρωσιν, ἐνῶ τὸ 54% ἔχουν εἰς τὸ ἱστορικὸν αὐτῶν πλέον τῆς μιᾶς ἐκτρώσεως. Τὸ 17,51% τῶν κοριτσιῶν μέχρι 18 ἐτῶν δὲν χρησιμοποιοῦν οὐδεμίαν ἀντισυλληπτικὴν μέθοδον, τὸ 26,85% καταφεύγουν εἰς τὴν διακεκομμένην συνουσίαν, 24,07% χρησιμοποιοῦν τὸ προφυλακτικὸν τοῦ σεξουαλικοῦ συντρόφου, τὸ 22,2% κάνει χρῆσιν τοῦ «χαπιοῦ» καὶ τὸ 3,25% τοῦ ἐνδομητρικοῦ σπειράματος.

νεολαίας μας συντείνει, κατὰ μέγαλον βαθμόν, καὶ ἡ ἐκβιομηχανοποίησις τῆς πορνογραφίας, ἡ ὁποία, κατὰ τινὰς στατιστικὰς, εὐθύνεται ἐν μέρει διὰ τὴν παρατηρουμένην καὶ συνεχῶς αὐξανομένην σεξουαλικὴν βίαν καὶ τὴν ἀνεπιθύμητον σεξουαλικὴν ἐπιθετικότητα. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ νέοι μας δὲν γνωρίζουν πλήρως, ἢ γνωρίζουν ἀπλῶς χωρὶς καὶ νὰ ἔχουν πεισθῇ ὅτι ὅπισθεν τῆς διεθνοῦς βιομηχανίας («πορνὸν») κρύπτεται ἡ μεγάλη μαφία, ἡ ὁποία καὶ ἐλέγχει ἀσφυκτικῶς τὸ μέγαλύτερον αὐτῆς μέρος καὶ ἀποκομίζει ἀμύθητα κέρδη, μέρος τῶν ὁποίων διατίθεται διὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον («λ ἄ δ ω μ α») τῶν διαφόρων κυκλωμάτων καὶ τῶν ὑψηλὰ ἱσταμένων κρατικῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν σειρὰν των βοηθοῦν εἰς τὴν καταπάτησιν ἢ τὴν ἐξασθένησιν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν σχετικῶν ἀπαγορευτικῶν διατάξεων. Ὀλόκληρος ὁ δυτικὸς κόσμος ζῇ καὶ πολιτεύεται ἐντὸς μιᾶς πρωτοφανοῦς ἀντινομίας, ἥτοι ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν τάσσεται ἐναντίον τῶν ναρκωτικῶν, τῆς ἐγκληματικότητος, τῆς σεξουαλικῆς ἐπιθετικότητος, τῆς βίας καὶ τῆς τρομοκρατίας καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην ἐπιτρέπει, χάριν τοῦ κέρδους, τὴν προβολὴν μὲ κεντρικὴν ιδέαν τὰς ἀνωτέρω μὴ φυσιολογικὰς κοινωνικὰς καταστάσεις ταινιῶν εἰς δημοσίους χώρους, καὶ μάλιστα μὲ προκλητικὴν διὰ τὴν νεολαίαν μας εὐρεῖαν προπαγάνδαν, ὡς ἐπίσης καὶ τὰς διαφημίσεις, αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦν νέους εἰς ρόλους μεγάλων μὲ περιεχόμενον καθαρῶς ἐρωτικόν, ἐνίοτε δὲ καὶ προσβλητικόν ὅχι μόνον διὰ τὴν γυναῖκα ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἄνδρα καὶ γενικώτερον δι' αὐτὸν τοῦτον τὸν θεσμόν τῆς οἰκογενείας³⁹⁰.

390. Σήμερον οἱ νέοι μας βομβαρδίζονται κυριολεκτικὰ ὑπὸ μηνυμάτων σεξουαλικῆς ὕψης, τὰ ὁποῖα οὐδεὶς δύναται νὰ ἐλέγξῃ, διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν ταῦτα ἀριθμητικῶς εἶναι ἀπειρα, ποικίλα δὲ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον καὶ ἄκρως πολυδιάστατα ὡς πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον ἐμφανῆ καὶ ἀφανῆ στόχον καὶ σκοπὸν. Ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι προβάλλονται ταῦτα καὶ ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν ἀσφυκτικῶς δι' ἑτέρας ιδέας καὶ μηνύματα ἐλεγχόμενων μαζικῶν κρατικῶν μέσων ἐνημερώσεως, τὰ ὁποῖα, σὺν τοῖς ἄλλοις, προπαγανδίζουν τὴν σεξουαλικὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀνθρώπου γενικῶς καὶ τῆς νεολαίας εἰδικώτερον, χωρὶς καὶ νὰ προσπαθοῦν νὰ διαπαιδαγωγήσουσιν αὐτὴν σεξουαλικῶς ὑπὸ εἰδικῶν ἱατρῶν, ψυχολόγων, θεολόγων, νομικῶν, πνευματικῶν καὶ κοινωνιολόγων. Ἡ περὶ ἧς σεξουαλικῆς διαπαιδαγώγησις τῆς νεολαίας μας σὺν τοῖς ἄλλοις κρίνεται ὅλως ἀναγκαία καὶ ἀπαραίτητος, διότι αὕτη παρὰ τὴν ἀλματώδη αὐτῆς πρόοδον καὶ ἐνημέρωσιν εἰς πολλοὺς καὶ διαφόρους ἄλλους τομεῖς, ἐν τούτοις εἰς τὸν τόσον σημαντικὸν τομέα τῆς πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς σφαίρας καὶ ὡφελείας παρουσιάζει μίαν βαθεῖαν καὶ πλατεῖαν καθυστέρησιν καὶ ἀνωριμότητα, ἡ ὁποία ἐκτὸς τῶν ἄλλων ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν παρατηρουμένην σήμερον εὐρυτάτην πτώσιν τῶν ἠθικῶν ἀξιών καὶ τὴν ἀναγωγὴν τῶν ἀπαξιῶν ὑπὸ τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας μας εἰς τὴν σφαῖραν τῶν ἠθικῶν ἀξιών, ἰνδαλμάτων καὶ ἰδανικῶν. Διὰ νὰ θέσωμεν μίαν περιωρισμένην τοῦλάχιστον (διότι ἐκτεταμένην εἶναι ἀδύνατον) τροχοπέδην εἰς τὴν ἠθικὴν κατὰπτωσιν, καὶ δὴ καὶ εἰς τὸν σήμερον παρατηρούμενον ἀχάλινωτον σεξουαλικὸν ἀφηγισμὸν, ὅλως δὲ ἰδιαιτέρως διὰ νὰ προστατεύσωμεν τοὺς νέους μας ἐκ τῶν ἐπιτηδεῶν τῆς ἐμποροποιήσεως-ἐκβιομηχανοποιήσεως τοῦ σέξ καὶ νὰ τοὺς ἐμπνεύσωμεν τὴν ἀπαιτουμένην αὐτοκυριαρχίαν, ἡ ὁποία εἶναι ἴδιον τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας — αὐτὸς ὁ εἰς ἐλευθερίας, ἐαυτοῦ μὴ κρ-

“Ὅθεν, ὕψιστον καὶ ἱερὸν χρέος ἔλυν μας εἶναι νὰ διαπαιδαγωγήσωμεν τὴν νεολαίαν μας ἡθικῶς, πνευματικῶς, κοινωνικῶς, πολιτικῶς, νὰ τὴν κατα-

τῶν» (Μένανδρος)— κρίνεται ἀπολύτως ἀναγκαῖον, ὅπως καταστήσωμεν τοὺτους ἐνω-
ρίτατα ὑπευθύνους τῶν πράξεων των. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ σεξουαλικὴ αὕτη διαπαιδαγώγησις
δὲν πρέπει νὰ εἶναι οὔτε ὑπερτονικὴ ἀλλ’ οὔτε καὶ ὑποτονικὴ, διότι καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη
μορφὴ τῆς διαπαιδαγωγήσεως ταύτης δύναται νὰ ἔχῃ ἀρνητικὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τοῦ καθ’
ὅλου ψυχικοῦ κόσμου τοῦ παιδιοῦ, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὸ ἐν μέρος δέχεται τὴν ἐνημέρωσιν καὶ
ἀπὸ τὸ ἕτερον λειτουργεῖ ἡ βιωματικὴ ἐμπειρία, τὴν ὅποیان ἀπέκτησεν ἢ ἀποκτᾷ διὰ τῶν
κύκλων τῶν φίλων καὶ συμμαθητῶν του. Οἱ νέοι μας, οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς μίαν κατ’ ἐξοχὴν
κοινωνίαν τῆς ἀλογίστου καταναλώσεως, ἡ ὁποία σὺν τοῖς ἄλλοις χαρακτηρίζεται κυρίως
ὑπὸ τῶν πολυμόρφων καὶ πολυειδῶν ἡδονιστικῶν καὶ ἀμοραλιστικῶν ἰδεῶν, ὡς καὶ ὑπὸ
ὑπὸ μιάς πρωτοφανοῦς παραμορφώσεως καὶ διαστρεβλώσεως τῶν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ
τῶν ἐλευθέρων ἰδεῶν, ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ἐσκεμμένης ἀμαυρώσεως τῶν πρὸς μίμησιν ἄλλοτε
προβαλλομένων ἡθικῶν προτύπων, εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητον νὰ ἐνημερωθοῦν ὁρθῶς,
πλήρως καὶ ἀντικειμενικῶς ἐπὶ τοῦ κεφαλαιώδους σημασίας, κρίσιμου καὶ πολυσυζητη-
μένου τούτου θέματος τοῦ σέξ, πρῶτον τὸ ὁποῖον ἠναγκάσθησαν νὰ ἐφαρμόσουν καὶ αὐταὶ
αἱ Κυβερνήσεις τοῦ λεγομένου «ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ», ὡς ἐπὶ παραδείγματι προκύπτει
ἐκ τῶν διαφημιστικῶν συνθημάτων τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ρωσίας: «Ἡ ἀγνό-
τητα δὲν ἐβλάψε ποτὲ κανένα κορίτσι, μὴν ἐνδίδετε, διαφυλάξτε τὴν ἀρετὴν σας». Καὶ
ἕτερον ὅμοιον τούτου: «Νεαροί, μὴ παίζετε τοὺς θεωρητικοὺς καὶ ἀκόμη λιγότερον τοὺς πρα-
κτικοὺς τοῦ ἐλευθέρου ἔρωτα» (Τὸ σέξ στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσῆ, ἐν Ἰστο-
ρίᾳ, ἀρ. φ. 212, σσ. 26-34). Μία τοιαύτη εὐρεῖα καὶ ἀντικειμενικὴ ἐνημέρωσις τῶν νέων
μας περὶ τῶν ὑφισταμένων φυσιολογικῶν διαφορῶν τῶν δύο φύλων, τῆς ὑγιεινῆς τοῦ ἀνθρω-
πίνου σώματος, τοῦ τρόπου ἀναπαραγωγῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἀν-
θρωπίνης ζωῆς, περὶ τῶν ἐμφωλευνόντων μεγάλων κινδύνων, τοὺς ὁποίους ἀνὰ πᾶσαν στι-
γμὴν διατρέχουν οἱ νέοι μας διὰ τῆς ἀπολαύσεως τοῦ σέξ εἰς μίαν μὴ ὥριμον ψυχικὴν καὶ
σωματικὴν ἡλικίαν (ἀφροδίσια νοσήματα, ψυχικαὶ ἀσθένειαι, τραυματικαὶ ἐμπειρίαι κλπ.),
περὶ τῆς κλίσεως πρὸς τὴν ἀμαρτίαν καὶ τὴν δι’ αὐτῆς ἀπομάκρυνσιν ἐκ τοῦ νόμου τοῦ
Θεοῦ, ἀσφαλῶς θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος καὶ θὰ ἀποβῇ πᾶν ὠφέλιμος
τόσον διὰ τὸ ἄτομον, ὅσον καὶ διὰ τὴν οἰκογένειαν καὶ δι’ ὅλον τὸν ἐν γένει τὸ κοινωνικὸν
σύνολον. Περὶ ὧν τούτων τῶν θεμάτων καὶ ἐπιπλοκῶν, τὰς ὁποίας ἔχει τὸ σέξ ἐπὶ τῶν
νέων μας εἰδικῶς ἀρκοῦμεθα νὰ παραπέμψωμεν τὸν ἀναγνώστην ἡμῶν εἰς τὰ γενικὰ συμπε-
ράσματα εἰς τὰ ὁποῖα κατέληξε τὸ Διεπιστημονικὸν Συμπόσιον «Σεξ-
ουαλικὴ Διαπαιδαγώγησις», Ἀθῆναι, Ἑλληνικὴ Ἑταιρεία Εὐ-
γονικῆς καὶ Γενετικῆς τοῦ Ἀνθρώπου, 1981 (ἐπιστημονικὴ ἐπιμέλεια
Α. Μ. Σταυροπούλου). Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου δυστυχῶς παρ’ ἡμῖν δὲν ὑπάρχουν εἰδικαὶ
μελέται ὡς συμβαίνει εἰς τὰς ἄλλας χώρας, ὅπου ὑπάρχουν εἰδικοί ἐπιστήμονες, οἱ ὁποῖοι
γράφουν καὶ καθοδηγοῦν ὁρθῶς τὴν νεολαίαν εἰς τὸν τόσον εὐαίσθητον τοῦτον τομέα. Ἀρ-
κοῦμεθα ἐνταῦθα νὰ ἀναφέρωμεν τὴν μελέτην τοῦ Marc ABRAMOWICZ, L’ avor-
tement en milieu étudiant. Réflexions sur une expérience, ἐν Avortement et Contraception. Sociologie du
droit et de la justice, Colloque des 11 et 12 mars 1971, Editions de l’In-
stitut de Sociologie. Université Libre de Bruxelles, σσ. 55-60. Περὶ τοῦ ἰδίου θέματος
ἰδὲ ὡσαύτως τὴν συλλογικὴν ἐκδοσιν διαφόρων λατρῶν ὑπὸ τὸν τίτλον: Education
et sexualité. Colloque du centre catholique des médecins français, Paris,
1969.

στήσωμεν ἀπολύτως ὑπεύθυνον πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν συνεπειῶν πάσης προγαμίας σεξουαλικῆς δραστηριότητος, ὅπως ὅμως ἰδιαιτέρως νὰ τὴν προετοιμάσωμεν καταλλήλως διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, μυοῦντες ὁρθῶς αὐτὴν εἰς τὸ «μυστήριον» τοῦ ἔρωτος, «ὥστε τοὺς βουλομένους εἰς γάμον ἔλθεῖν, πολλὴν ὑπὲρ τοῦ πράγματος τούτου ποιεῖσθαι πρόνοιαν»³⁹¹. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐπ' οὐδενί λόγῳ πρέπει νὰ ἐγκαταλείψωμεν τοὺς τόσον ἀνησύχους νέους μας εἰς τὸ ἔλεος τῶν ἐπιτηδείων, ἔτι δὲ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀφήσωμεν νὰ δροῦν ἐλευθέρως αἱ σκοτειναὶ ἐκείναι δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι προσπαθοῦν διὰ παντὸς τρόπου καὶ μέσου νὰ διαστρέφουν τὸν ἱερὸν χαρακτῆρα τοῦ σέξ, προκειμένου νὰ ἐπιτύχουν νὰ ὁδηγήσουν τούτους εἰς τὰ τόσον θλιβερά ἀπὸ πάσης ἀπόψεως πνευματικὰ καὶ ψυχολογικὰ ἀδιέξοδα. Ἐνημερώνοντες τοὺς νέους μας, ἄνευ «εὐσεβιστικῶν τάσεων», ὁρθῶς καὶ ὑπευθύνως περὶ τῆς φυσικῆς καὶ ἐνδεδευγμένης λειτουργίας τοῦ σέξ θέτομεν φραγμὸν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων ἀνευθύνων προπαγανδιστικῶν μηνυμάτων τῆς συγχρόνου πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς ἀνερματίστου κοινωνίας μας, ἡ ὁποία, μὴ γνωρίζουσα ποῖα εἶναι ἡ βασιλικὴ ὁδὸς καὶ τίνι τρόπῳ θὰ τὴν διανύσῃ, κινεῖται ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως μεταξὺ τῶν δύο ὅπως ἰδιαιτέρως ἐπικινδύνων ἀκροτήτων, τ.ἔ. τοῦ ἀχαλινώτου πανσεξουαλισμοῦ καὶ τῆς διαρρήδην ἀρνήσεως τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν, τοῦ δυναμικοῦ χαρακτῆρος τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐσχάτως μαστίζεται ὑπὸ τῆς μάστιγος τοῦ Ἑίτζ.

Ἡ Ἐκκλησία, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφισβητήσεως, εἶναι ὑπὲρ τῆς φιλελευθεροποιήσεως, οὐχὶ ὅμως ὑπὲρ οἰασδῆποτε τοιαύτης, ἀλλὰ μόνον ὑπὲρ τῆς φιλελευθεροποιήσεως ἐκείνης, ἡ ὁποία οὐδόλως σημαίνει ἄμεσον ἢ ἔμμεσον πρόκλησιν, ἐνθάρρυνσιν καὶ γενίκευσιν τῶν ἀμβλώσεων, ὡς δυστυχῶς διακαῶς ἐπιθυμοῦν, ἀγωνίζονται καὶ πιέζουν τοὺς πολιτικούς τῆς χώρας μας νὰ ἐπιτύχουν τὰ μέλη τῶν ἐλαχίστων ἐξτρεμιστικῶν γυναικειῶν σωματείων, τὰ ὁποῖα, ἐμπνεόμενα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ μιᾶς ἐχθρικῆς διαθέσεως κατὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς, ἔτι δὲ καὶ ἐναντίον τοῦ δεσμευτικοῦ θεσμοῦ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, ἀποφεύγουν, πάσῃ θυσίᾳ, πᾶσαν ἠθικὴν ὑποχρέωσιν ὡς καὶ τὴν τεκνογονίαν³⁹², διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ δεικνύουν ὅτι ἐγένοντο κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ, δεδομένου ὅτι διὰ τῆς δημιουργίας ἐνὸς νέου ἀνθρώπου καθίστανται συνδημιουργοὶ τοῦ Θεοῦ³⁹³.

391. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, 1 (PG, 51, 226).

392. Πρβλ. Ἐγκύκλιον τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος περὶ τεκνογονίας τοῦ ἔτους 1937.

393. ΚΑΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, Παιδαγωγός, II, 10: Εἰκὼν ὁ ἀνθρώπος τοῦ Θεοῦ γίνεται, καθ' ὃ εἰς γένεσιν ἀνθρώπου ἀνθρώπος συνεργεῖ.

* *

Ἡ Ἐκκλησία, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶχομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὑπογραμμίσωμεν, εἶναι ὑπὲρ τῆς οὐσιαστικῆς, ἀντικειμενικῆς καὶ ριζοσπαστικῆς θεοπίσεως κανόνων καὶ κοινωνικῶν μέτρων ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς γυναικὸς καὶ μὲ κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τὴν συνεχῆ, πλήρη καὶ ὁρθὴν ἐνημέρωσιν, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ μία ὑπεύθυνος καὶ συνειδητὴ ἐπιλογὴ ἐκ μέρους τῆς γυναίκας. Ὅθεν, τόσον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ὅσον καὶ διὰ τὴν Πολιτείαν δὲν εἶναι ἀναγκαῖοι οἱ ἀφορισμοὶ τῆς μὲν ἐναντίον τῆς δέ, ἀλλ' ἐμβάθυνσις εἰς τὸ πρόβλημα, ρεαλιστικὴ αὐτοῦ ἀντιμετώπισις καὶ ἀντικειμενικὴ ἐνημέρωσις τοῦ κοινοῦ. Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ἐκουράσθη μὲ τὰ διάφορα συνεχῆ τεχνάσματα καὶ ἄνευ ἀντικρύσματος ἐπιχειρήματα, ἡ μόνη του δὲ διασκέδασις κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον αἰδιὰ τὴν ἄχαρη, μονότονῃ καὶ θλιβερᾷ ζωῇ του εἶναι ἡ ἀνοδος καὶ ἡ πτώσις τῶν μεγάλων» (Petin). Ἰδιαιτέρως ἡμεῖς οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἡγεσίαν τῆς Ἐκκλησίας ὀφείλομεν νὰ δώσωμεν ἀπόλυτον προτεραιότητα εἰς τὴν ἐνημέρωσιν τοῦ λαοῦ, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους οἱ θεοὶ νόμοι καὶ οἱ Ἱεροὶ Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας ἀπαγορεύουν ρητῶς τὴν ἀμβλωσιν καὶ θεωροῦν αὐτὴν ἀνθρωποκτονίαν ἐν ψυχρῷ, ἔτι δὲ νὰ βοηθήσωμεν τὴν Πολιτείαν διὰ τὸν καταρτισμὸν ἐνὸς μεσοπροθέσμου καὶ μακροπροθέσμου οἰκονομικοῦ, κοινωνικοῦ, πολεοδομικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ προγραμματισμοῦ, ὁ ὁποῖος προϋποθέτει σὺν τοῖς ἄλλοις τὴν ἀνύψωσιν τοῦ γάμου, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητος διὰ τὸ συμφέρον «καὶ τῆς πατρίδος καὶ τῆς τῶν παιδῶν διαδοχῆς καὶ τῆς τοῦ κόσμου, τὸ ὅσον ἐφ' ἡμῖν συντελειώσεως»³⁹⁴.

* *

Ἐκαστος ἐκπαιδευτικὸς, ἐκὼν-ἄκων, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἐπιθυμῇ νὰ ἔχῃ ἀγαθὰ καὶ χρηστὰ ἀποτελέσματα ἢ διδασκαλίᾳ του καὶ νὰ μορφώσῃ ὑγιεῖς κατὰ πάντα χαρακτῆρας, εἶναι, ὡς ἐκ τῶν πραγμάτων, ὑποχρεωμένος νὰ συνεργασθῇ μετὰ τοῦ Ἱερέως, καὶ δὴ καὶ κατὰ τρόπον συστηματικόν, μεθοδικόν καὶ ἀντικειμενικόν. Τὰ παιδιὰ ὁμοῦ, μετὰ τῶν βιβλίων καὶ τοῦ ἑαυτοῦ των, τρόπον τινά, ποὺ κομίζουσι καθημερινῶς εἰς τὸ Σχολεῖον, φέρουν ὡσαύτως εἰς τὴν τάξιν καὶ τὰ πολλαπλᾶ, ἐνίοτε δὲ δραματικὰ καὶ δυσεπίλυτα, προβλήματα τῶν γονέων των, τῶν οἰκογενειῶν των, τὰ ὁποῖα δημιουργοῦν τὸ χάσμα τῶν γενεῶν. Ταῦτα ὅχι μόνον δὲν δύναται νὰ ἐπιλύσῃ ὁ διδάσκαλος, ἀλλὰ καὶ ἐὰν τυχὸν ἐπιθυμῇ νὰ ἀσχοληθῇ μὲ αὐτὰ δὲν θὰ ἔχῃ τὰ ἀπαιτούμενα ἐφόδια καὶ τὴν ἐμπειρίαν διὰ νὰ δώσῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἀπάντησιν-λύσιν εἰς αὐτά. Ἐκ τῆς ἐπιλύσεως ἢ μὴ τῶν προβλημάτων τούτων, ὅπισθεν τῶν ὁποίων κρύπτονται συχνάκις μεγάλα οἰκογενειακά δράματα, ἐξαρτᾶται πλειστάκις ἡ διάθεσις τοῦ παιδιοῦ νὰ ἀφιερῶσιν τὸν

394. ΚΑΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, Σ τ ρ ω μ α τ ε ῖ ς, II, XXIII.

ἐαυτὸν τοῦ εἰς τὰ μαθήματα. Ἐκ τῆς ὀρθῆς ἐπιλύσεως τῶν προβλημάτων τούτων, τὰ ὅποια, ἐπαναλαμβάνομεν, ἐπηρεάζουν ἀμέσως τὸν ψυχικὸν καὶ πνευματικὸν κόσμον τοῦ παιδιοῦ, ἐξαρτᾶται καὶ ἡ πρόοδος αὐτοῦ. Εἰδικαὶ στατιστικαὶ δεικνύουν, ὅτι παιδιὰ τὰ ὅποια ἄλλοτε ἦσαν ἄριστοι μαθηταί, ἔνεκα ἐπηρεασμοῦ ὑπὸ τῶν οἰκογενειακῶν προβλημάτων-δραμάτων κατέστησαν μαθηταὶ μετρίας ἀποδόσεως, ἡ ὁποία σὺν τῷ χρόνῳ ἐγνώρισε κατακόρυφον πτώσιν. Μία ἐτέρα στατιστικὴ ἀναφέρει, ὅτι ἐντὸς τεσσάρων ἐτῶν (1978-1981) 740 νεαρὰ ἄτομα, μετὰξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἓνα παιδί ὀκτὼ ἐτῶν, ἀπεπειράθησαν ν' αὐτοκτονήσουν ἐπειδὴ ἀντιμετώπιζαν μεγάλα καὶ συγκλονιστικὰ ἐνδοοικογενειακὰ προβλήματα. Τὰ τοιούτου εἰδους προβλήματα ὁδηγοῦν τοὺς νέους μας εἰς τὴν μελαγχολίαν, τὴν πώρωσιν, τὴν κοινωνικὴν σύγκρουσιν, τὴν παντελῆ ἀνεξαρτησίαν, τὴν πνευματικὴν ἐλεφαντίασιν, τὴν ἐπαναστατικὴν δρᾶσιν, τὴν ἀπαισιοδοξίαν, τὴν ἀδιαφορίαν, τὴν ἀπογοήτευσιν, τὴν ἑλλειψίν ὑψηλῶν ὁραματισμῶν, τὴν ἀμφισβήτησιν, τὴν ἄρνησιν τῶν ἡθικῶν ἀρχῶν, τέλος δὲ καὶ εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς πατρικῆς στέγης. Τὰ προβλήματα ταῦτα εἶναι ἀπόρροια πολλῶν καὶ διαφόρων ἀρνητικῶν παραγόντων, πολλάκις δὲ καὶ τῆς μὴ ὀρθῆς ἐννοίας καὶ λειτουργίας τοῦ ἔρωτος, ὁ ὁποῖος διαδραματίζει σπουδαιότατον συνεκτικὸν ρόλον εἰς τὴν διαμόρφωσιν καὶ τὴν ἀρμονικὴν λειτουργίαν τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκογενείας³⁹³, εἰς τὴν ἀναδημιουργίαν καὶ ἀναδόμησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἔτι δὲ καὶ τῆς ἐξαχρεώσεως τῆς ἐννοίας καὶ ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου ὡς προσώπου, ὡς ἀναντικαταστάτου μικροκόσμου καὶ μακροκόσμου.

393. Ἐνταῦθα δὲν ἀναφερόμεθα εἰς τὸν ἔρωτα μόνον ὡς καθαρὰν σεξουαλικὴν πράξιν, ἀλλ' ὡσαύτως εἰς ὅ, τι εἶναι ὡς συναίσθημα, ὡς βαθεῖα καὶ εἰλικρινὴς ἀγάπη, ὡς τρυφερότης καὶ ἀμοιβαῖος σεβασμός, ὡς ἔκφρασις τῆς ταυτίσεως τῶν δύο ἐγῶ, ὡς σημεῖον ἐνόητος τῶν δύο ἀτελῶν μερῶν εἰς μίαν τελεῖαν ὁλότητα, διὰ τὴν νὰ ἐκφρασθῶμεν κατὰ τὸν Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον ('Ὁμιλίαι εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς Ἐπιστολήν, XII, 4), ὡς εὐτυχία καὶ χαρὰ, ἡ ὁποία τείνει εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς τελειώσεως καὶ ὁλοκληρώσεως τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν ὁ ἔρωτας δὲν λειτουργῇ εἰς τὰ ζεύγη ὑπὸ τὴν ὡς ἄνω πολλαπλὴν αὐτοῦ μορφήν, τότε ἡ ἐκ μέρους τῶν γονέων σεξουαλικὴ διαπαιδαγώγησις τῶν τέκνων τῶν εἶναι ἐὰν μὴ ἀδύνατος τοῦλάχιστον παρὰ πολὺ δύσκολος, δεδομένου ὅτι τὸ παιδί γενικῶς ἀποτυπώνει καὶ ἐπηρεάζεται περισσότερο ὑπὸ τῶν πράξεων (τοῦ παραδείγματος) καὶ ὀλιγώτερον ὑπὸ τῶν λόγων τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός. "Ὅταν οἱ γονεῖς δὲν εἶναι πρότυπον ἀρμονικοῦ ζεύγους καὶ δὲν ὑπάρχῃ εἰς τὴν οἰκογένειαν ἡ κατάλληλος οἰκογενειακὴ καὶ ὑποδειγματικὴ ἀτμόσφαιρα καὶ ἡ ἀπαραίτητος πνευματικότης, τότε τὰ παιδιὰ τῶν χάνουν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν πρὸς αὐτοὺς τόσον ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐν γένει διαπαιδαγώγησιν τῶν ἐμπιστοσύνην καὶ παρασύρονται ὑπὸ τῶν διαφόρων, ἀρνητικῶς ἐπιδρώντων, ρευμάτων καὶ παραδειγμάτων, τὰ ὅποια συναντοῦν εἰς τὸ Σχολεῖον καὶ εἰς τοὺς διαφόρους χώρους τῆς ψυχαγωγίας τῶν καὶ τὰ ὅποια ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς σεξουαλικῆς ἀπελευθερώσεως διδάσκουν τὴν διαστροφήν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

δ) Ἑλεγχος τῶν γεννήσεων.

Ἡ μέθοδος τῆς ἀντισυλληψέως θὰ συμβάλλῃ ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοῦ τόσο σοβαροῦ καὶ τόσο ἀγχώδους καὶ καθαρώς ἡθικοῦ-συνειδησιακοῦ προβλήματος τῶν γονέων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι, οὐχὶ χάριν φιλαυτίας, εὐζωίας καὶ ἐγωϊστικῆς ἡδονιστικῆς ἀπολαύσεως τῶν ἀγαθῶν τῆς ζωῆς, ἀλλὰ διὰ λόγους οὐσιαστικούς, σοβαροὺς καὶ ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς των, δὲν «δύνανται» νὰ ἔχουν πολυμελῆ οἰκογένεια.

Ἡ μέθοδος αὕτη θὰ διευκολύνῃ ἐπιστημονικῶς καὶ ὅσον βεβαίως εἶναι δυνατὸν καὶ ἐπιτρεπτόν τὸν ἔλεγχον τῶν γεννήσεων, ὁ ὅποῖος βεβαίως δὲν ἰσχύει ἢ μᾶλλον δὲν θὰ πρέπει νὰ ἰσχύσῃ διὰ τὴν δημογραφικῶς αἰμορραγοῦσαν χώραν μας, καὶ θὰ συντελέσῃ καλύτερον εἰς τὸν ἀληθινὸ οἰκογενειακὸν προγραμματισμόν, ὁ ὅποῖος οὐδεμίαν ἀπολύτως σχέσιν καὶ συνάφειαν ἔχει μὲ τὴν σημερινὴν κοινωνικὴν διαφορὰν καὶ ἔκλυσιν τῶν ἡθῶν, μὲ τὸ σλόγκαν τῆς «σεξουαλικῆς ἀπελευθερώσεως» καὶ τῆς ὑπὸ τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημερώσεως δυστυχῶς ἀμέσου ἢ ἐμμέσου προτροπῆς τῆς νεολαίας πρὸς ὅσον τὸ δυνατὸν ἐνωρίτερον σεξουαλικὴν ὁλοκλήρωσιν³⁹⁴.

Εἶναι λίαν ταπεινωτικὸν καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν καὶ διὰ τὴν ἐποχὴν μας, ἡ ὁποία εἶναι ἐποχὴ τῆς ἡλεκτρονικῆς πληροφορικῆς, τῶν διαστημικῶν ταξιδίων καὶ τοῦ πολέμου τῶν ἄστρων, νὰ κάνωμεν χρῆσιν τῆς πλεόν ἀπρηχαιωμένης μεθόδου, τ.ἑ. τῆς ἐκτρώσεως, ἡ ὁποία, ἐπιβεβαιώνουσα τὴν ἔλλειψιν «ἀντισυλληπτικῆς ὑπευθυνότητος» τοῦ συντρόφου, οὐδὲν ἀπολύτως ἀτομικὸν ἢ κοινωνικὸν πρόβλημα ἔλυσε, ὡς ἐτονίσαμεν καὶ ἀνωτέρω.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, μία συστηματικὴ καὶ μεθοδικὴ ἀντικειμενικὴ ἐνημέρωσις τοῦ λαοῦ θὰ καταστήσῃ τοῦτον περισσότερον ὑπεύθυνον πάσης ἐρωτικῆς του δραστηριότητος καὶ δεύτερον, ὅπερ καὶ τὸ σπουδαιότερον, θὰ ἐλαττώσῃ, καθ' ἡμᾶς, αἰσθητῶς τὸν διὰ τῆς ἀμβλώσεως ἐπιβαλλόμενον βίαιον θάνατον τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως. Ἐὰν τοῦτο ἐπιτευχθῇ, ἡ Ἐκκλησία, ἡ

394. Προφανῶς οἱ ὁπαδοὶ τῶν ἐξτρεμιστικῶν γυναικείων σωματείων καὶ τῆς σεξουαλικῆς ἀπελευθερώσεως λησμονοῦν, κυρίως ὅταν ἀναφέρονται εἰς τὴν περίφημον σεξουαλικὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς νεολαίας μας, τὴν βασικὴν καὶ θεμελιώδη ἀρχήν, καθ' ἣν ἡ σεξουαλικὴ πρᾶξις αὕτη καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένη μὲ τὴν ὑπάρχουσαν ἀλληλοεξάρτησιν μεταξὺ ψυχικῆς καὶ σωματικῆς ὀριμάνσεως τοῦ ἀνθρώπου. "Ὅπως ἕκαστον ἕτερον εἶδος ἐλευθερίας, οὕτως ἀκριβῶς καὶ ἡ σεξουαλικὴ ἀπελευθέρωσις τοῦ ἀνθρώπου θὰ πρέπει νὰ προσφέρεται οὐχὶ διὰ τὴν ψυχικὴν καὶ σωματικὴν αὐτοῦ αὐτοκαταστροφὴν, ἀλλ' ἀντιθέτως διὰ τὴν ἡθικὴν, ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν ὁλοκλήρωσίν του, γενικώτερον δὲ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν μιᾶς ὥραίας καὶ εὐχαρίστου ζωῆς ἐντὸς τῶν πλαισίων πάντοτε τῶν ἡθικῶν καὶ πνευματικῶν ἀξιών.

ὅποια εἶναι πρωτίστως ἐναντίον τῶν ἀμβλώσεων διὰ λόγους καθαρῶς ἠθικούς, πνευματικούς, θεολογικούς, ἀνθρωπιστικούς καὶ εἴτα ἐθνικούς, ἐπέτυχε τῆς ὑψηλῆς αὐτῆς ἀποστολῆς εἰς τὸν τομέα τοῦτον, ἀνεξαρτήτως τοῦ τί θὰ πράξῃ ἡ Πολιτεία. Ἕκαστος εἶναι ὑπεύθυνος ἐναντι τοῦ Θεοῦ, τῆς συνειδήσεως, τῆς ἱστορίας, τοῦ Κράτους καὶ τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Εἶναι, ἐπαναλαμβάνομεν, ἀπολύτως ὑπεύθυνος ἐναντι τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς χώρας μας. Ἕκαστος θὰ κριθῇ συμφώνως πρὸς τὰς πράξεις του καὶ οὐχὶ πρὸς τὰ δημαγωγικά του κηρύγματα καὶ τὰς πολυπληθεῖς κομματικές του πομφόλυγας, αἱ ὁποῖαι εἰς οὐδὲν ἕτερον συντείνουν εἰ μὴ μόνον εἰς τὴν πληθωρικὴν ἐμφάνισιν καὶ δρᾶσιν τῶν μετὰ Χριστὸν «προφητῶν», ἢ ὀρθότερον ψευδοπροφητῶν.

ε) Προγραμματισμὸς τῆς οἰκογενείας.

Δὲν θὰ εἶναι ὄντως ἀποτελεσματικὴ μία πανελλαδικὴ ἐκστρατεία ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας πρὸς ἐνημέρωσιν τοῦ λαοῦ, ἐὰν αὕτη δὲν πραγματοποιηθῇ ὑπὸ ὠρισμένους ὅρους, οἱ ὅποιοι θὰ ἀποτελοῦν τὴν ἐνσάρκωσιν τῆς διὰ τῆς ἐνημερώσεως προβαλλομένης δεοντολογίας. Πράγματι διὰ νὰ ἀποδῶσῃ αὕτη τοὺς ἀναμενόμενους καρποὺς δέον νὰ συνοδεύηται ὑπὸ τῆς δημιουργίας τῶν καταλλήλων ἐκείνων ὅρων (παροχὴ ἐργασίας, ἐξασφάλισις στέγης κλπ.), οἱ ὅποιοι μὲ τὴν σειρὰν των θὰ συντελέσουν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ἀπαραιτήτων οἰκονομικῶν ὑποβάθρων, τὰ ὅποια θὰ ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς νέους μας νὰ ἔλθουν εἰς γάμου κοινωνίαν ἐγκαίρως, νὰ προγραμματίσουν καὶ σχηματίσουν τὴν οἰκογένειάν των πολὺ ἐνωρίτερον ἀπ' ὅ,τι εἰς τὸ παρελθόν³⁹⁵. Μία τοιαύτη ριζικὴ ἀντιμετώπισις τοῦ προβλήματος, τὸ ὅποιον ἀσφαλῶς θὰ συμβάλῃ ἀποτελεσματικώτερον εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς «κοινωνίας τῶν γερόντων», ἐφ' ὅσον ἡ χώρα μας εὐρίσκεται εἰς τὰ πρόθυρα τῆς δημογραφικῆς καταρρέουσεως, καὶ εἰς τὴν ἐξαφάνισιν ἢ μᾶλλον εἰς τὴν αἰσθητὴν μείωσιν τῶν προγαμιαίων σχέσεων, ἀπαιτεῖ, σὺν τοῖς ἄλλοις, μίαν καλῶς ὀργανωμένην κοινωνικὴν πρόνοιαν, ἓνα βαθύν, ὑψηλόν, ὑπεύθυνον, εὐρύν, ρεαλιστικὸν καὶ μακροχρόνιον προγραμματισμόν, ὁ ὁποῖος οὐδὲ καὶ ὡς ἀπλῆ σκέψις καὶ προοπτικὴ ὑπάρχει εἰς τοὺς διαφόρους «ἐθνοπατέρας» μας, οἱ ὅποιοι μὴ διαθέτοντες τὴν ἀπαιτουμένην ἀγωγὴν, μόρφωσιν καὶ ἐμπειρίαν χειρίζονται τὰς τύχας τοῦ τόπου μας οὐχὶ μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς, εὐθύνης, εὐθυξίας, εὐρύτητος, ὑπευθυνότητος καὶ εὐοίωνου προοπτικῆς καὶ ὁδηγοῦν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τὰ νεαρὰ ζευγάρια εἰς τὸν ὀψιμον ὕλιστικὸν καὶ εὐδαιμονιστικὸν προγραμματι-

395. Ὡς καὶ ἄλλαχού ἐτονίσαμεν, ἡ ἀνεργία περιορίζει τὴν γεννητικότητα εἰς τὴν χώραν μας ἐφ' ὅσον οἱ ἀνεργοὶ νέοι δὲν συνάπτουν γάμον, ἀναλογιζόμενοι τὸ κόστος ἀγορᾶς ἢ ἐνοικιάσεως κατοικίας ἀφ' ἑνὸς καί, ἀφ' ἑτέρου, τὸ ὑψηλὸν κόστος ζωῆς μὲ πολὺ χαμηλὰς ἀποδοχάς. Τὸ τελευταῖον λειτουργεῖ ὡς κατ' ἐξοχὴν ἀρνητικὸς παράγων διὰ τὴν δημιουργίαν πολυμελῶν οἰκογενειῶν, καίτοι τὰ παιδιὰ εἶναι μεγάλῃ εὐλογίᾳ τοῦ Θεοῦ.

σμὸν τῆς τεκνογονίας. Πρὸς τούτοις δὲν πρέπει νὰ παραθεωρῇται ἡ τεραστία εὐθύνη, τὴν ὅποیان ἔχουν Πολιτεία καὶ Ἐκκλησία διὰ τὴν διαπαιδαγωγῆσιν τῆς νεολαίας συμφώνως πρὸς τὰ πατροπαράδοτα χριστιανικά καὶ ἐθνικά ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ οὐχὶ συμφώνως πρὸς τὰ ξενόφερτα ψυχοφθόρα καὶ σωματοφθόρα τοιαῦτα, ἅτινα ὁδηγοῦν τὴν νεολαίαν μας εἰς ἡθικά, κοινωνικά, πνευματικά καὶ ψυχολογικά ἀδιέξοδα καὶ ἀτοπήματα. Εἰς τὸν τομέα τοῦτον τῆς ὀρθῆς διαπαιδαγωγήσεως-πληροφορήσεως τῶν νέων μας Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία ὀφείλουν νὰ εἶναι πολὺ εὐαίσθητοι καὶ προσεκτικοί, δεδομένου ὅτι «ἀσυμβούλευτος ἄνθρωπος πλοῖον ἐστὶν ἀκυβέρνητον, ὡς ἔτυχε ταῖς φοραῖς τῶν πνευμάτων ἐκδεδομένων»³⁹⁶. Ἡ ἀγωγή τῶν νέων μας ἀπαιτεῖ πρωτίστως καὶ κυρίως τελείαν καὶ ὑψηλὴν ἀγωγὴν καὶ παιδείαν τῶν δῆθεν ὀρίμων, ἔτι δὲ προϋποθέτει ἀπαραιτήτως ὑψηλὸν δημόσιον ἥθος καὶ ἀρετὴν ἐκ μέρους τῶν παιδαγωγῶν, ἐσωτερικὴν πληρότητα, φιλαλήθειαν, εὐσυνειδησίαν, ἐργατικότητα, ἐγρήγορσιν τῆς καρδίας καὶ τοῦ πνεύματος, συνέπειαν, ὑπευθυνότητα, ἐντιμὸν φιλίαν καὶ ἀντικτὸν διάλογον, ἔτι δὲ καὶ εἰδικὸν οἰκογενειακὸν προγραμματισμὸν καὶ κατάλληλον ποιμαντικὴν προετοιμασίαν διὰ τὸν γάμον³⁹⁷. Ἡ προετοιμασία δὲ αὕτη καθιστᾷ ἐπιτακτικὴν τὴν ἀνάγκην ἐγκαίρου καὶ πλήρους σεξουαλικῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν ἐφήβων, ὡς ἥδη ὑπεγράμμισθη ἀνωτέρω, ὑπογραμμίζει δὲ τὴν μεγίστην εὐθύνην καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ πνευματικοῦ πατρός, ὁ ὅποιος πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ σεβασθῇ τὰς ἐπὶ καθαρῶς προσωπικοῦ ἐπιπέδου σχέσεις τῶν δύο συζύγων καὶ βάσει τούτων νὰ δώσῃ τὰς καταλλήλους κατευθύνσεις πρὸς σωτηρίαν τούτων. Τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον δὲν ὑπάρχουν δόγματα, κανόνες καὶ ἐν γένει ὁμόφωνος διδασκαλία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, οἱ ὅποιοι νὰ ρυθμίζουσιν τὸν ἔλεγχον τῶν γεννήσεων³⁹⁸.

(Συνεχίζεται)

396. ΣΥΜΒΕΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ, Λόγος XXI περὶ εὐτυχίας καὶ δυστυχίας καὶ φρονήσεως, 4 (ΒΕΠ, τ. 57, σ. 317, 6-8).

397. Περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου εἰδικοῦ προβλήματος τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας ἐγράφησαν οὐκ ὀλίγα παρ' ἡμῶν καὶ παρὰ τοῖς ξένους. Ἀρκούμεθα ἐνταῦθα νὰ παραπέμψωμεν τὸν ἀναγνώστην ἡμῶν εἰς τὴν διατριβὴν τοῦ ΧΡ. ΒΑΝΤΖΟΥ, Ὁ γάμος καὶ ἡ προετοιμασία αὐτοῦ ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου Ποιμαντικῆς. Συμβολὴ εἰς τὴν Ποιμαντικὴν Θεολογίαν καὶ Ψυχολογίαν, Ἀθήναι, 1977, ὅπου δύναται τις νὰ εὕρῃ καὶ τὴν σχετικὴν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου βιβλιογραφίαν.

398. Περὶ τῆς θεμελιώσεως τοῦ ἐλέγχου τῶν γεννήσεων ἰδὲ πλεονα ἐν G. ZAPHIRIS, An Orthodox Opinion..., ἐν Orthodox Observer, 4 September, 1974, σ. 5. Ν. ΡΑΤΡΙΝΑΚΟΣ, The Orthodox Church on Birth Control, Garwood, N. J. 1975. Α. ΚΟΚΚΙΝΑΚΗΣ, Parents and Priests as Servants of Redemption, New York, 1958, σσ. 56-60. Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ, Γάμος, Σεξουαλικότητα καὶ Ἀγάπη, Θεσσαλονίκη, 1986, σσ. 82-90.